

- et ansvar for **FYLKESTINGET**
i Nord-Trøndelag

Handlingsprogram for kulturminnepolitikk

Innhold

1	Sammendrag.....	2
2	Innledning: Kulturarven ved et nytt årtusen.....	2
2.1	Formål.....	5
2.2	Utforming av en helhetlig kulturminnepolitikk.....	5
2.3	Måloppnåelse i forrige handlingsprogram.....	8
2.4	Høring og høringsuttalelser.....	11
2.5	Et flerfaglig arbeidsfelt; aktører og ansvar.....	12
2.6	Virkemidler.....	14
3	Situasjonsbeskrivelse av kulturminnearbeidet i fylkeskommunen..	16
3.1	Landskap.....	16
3.2	Automatisk freda kulturminner/formminner.....	19
3.3	Kulturminner fra nyere tid.....	24
4	Målsettinger for kulturminnepolitikk i Nord-Trøndelag.....	33
5	Strategiske satsingsområder og tiltak.....	36
5.1	Fire satsingsområder.....	36
5.2	Oppfølging og arbeidsmåte.....	38
5.3	Handlingsprogram.....	39
6	Vedlegg.....	43
6.1	Kronologisk og flerfaglig referanse.....	43
6.2	Mer om kulturminner og lovverk.....	44
6.3	Automatisk freda kulturminner / fornminner.....	45
6.4	Nyere tids kulturminner – lister og kart over freda og verneverdige kulturminner, kulturmiljø og verdifulle kulturlandskap.....	47
6.5	Tilskuddsordninger.....	57
6.6	Ordliste.....	58
6.7	Litteraturliste.....	59
6.8	Politisk behandling.....	60

Redaksjonelt

4

Kulturminne nr. 1
Jan Tranås

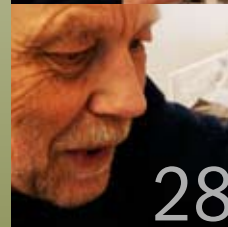
9

Søker menneskene bak berget
Helle Vangen Stuedal

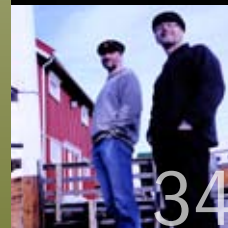
18

Kjerneved og kunnskap
Atle Aune

28

Gull av gråstein
Robert Øfsti

34

Fellesskapet løfter fjordkulturen
Arne Fossum og Per Olav Lorentzen

Sammendrag

Dette plandokumentet er en oppfølging av sak 71/2005 der fylkestinget vedtok Nord-Trøndelag fylkeskommune sitt første plandokument for kulturminnepolitikk. Fylkesrådet i Nord-Trøndelag har nå tatt initiativ til å rullere dette plandokumentet kalt Handlingsprogram for kulturminnepolitikk.

Dokumentet beskriver sentrale utfordringer for fylkeskommunen, beskriver målsettinger og trekker opp tiltak innenfor fire områder kalt: Kommunesatsing, verdiskaping, formidling og lovpålagte oppgaver.

Handlingsprogrammet gir videre en oppsummering og evaluering av mål og virkemiddel fra forrige plan. Rulleringen av programmet er en del av fylkeskommunens aktivitet i kulturminneåret 2009.

Innledning

Kulturarven ved et nytt årtusen

Menneskene har alltid satt spor etter seg i landskapet. Dette kan være i form av redskaper, bergkunst, gravhauger, bygninger eller gjennom seterdrift. Disse sporene er kulturminner. Geografisk står kulturminnene gjerne i en sammenheng eller er del av en større helhet. En slik helhet eller sammenheng kalles et kulturmiljø. Det kan f.eks. være et gardsbruk, et fiskevær eller en by. Kulturarven kan også være immateriell slik som tradisjoner og tro knyttet til et fjell eller en bygning. Ulike håndverksfag er et godt eksempel på at det er viktig å se sammenhengen mellom mennesket og kulturminnet. Kulturminnene er ikke bare de fysiske sporene, men også handlinger og tankegods.

Kulturarven fungerer som vår kollektive hukommelse. Den gir oss grunnlag for å forstå endringer i samfunnet.

Kulturminner er en arv vi får fra tidligere generasjoner. Kulturarven fungerer som vår kollektive hukommelse. Den gir oss grunnlag for å forstå endringer i samfunnet. Slik hjelper arven oss å forstå vår egen tid, og er et nødvendig grunnlag når vi skal ta beslutninger som former framtida. Samtidig skaper vi morgendagens kulturminner. Slik er kulturminner både en ufornybar ressurs og en ressurs som stadig fornyer seg. Vi blir kjent med og erkjenner stadig nye kulturminner og kulturminnetyper fra gammel tid. Noe av det vi skaper har slik kvalitet og informasjonskraft at det raskt erkjennes som et kulturminne. Skarnsundbrua er et eksempel på det. Andre byggverk bygges for å bli kulturminne fra starten av, slik som 1000-årsstedet Norveg.

Det er viktig for menneskene i et lokalsamfunn, og for regioner å ha en tydelig identitet. Kulturarven og kulturminnene er vesentlige byggesteiner i den fortellingen om oss sjøl som vår identitet består av. Slik er det en nær sammenheng mellom kulturminner og identitet.

Kulturminner og kulturmiljø har potensiale til å bli en positiv ressurs i lokalsamfunnene. Bevissthet og kunnskap om kulturminner kombinert med kreativitet og en fornuftig bruk, har mye å si for innbyggernes livskvalitet, trivsel og utvikling i kommunene og i regionen vår.

Arbeidet med kulturminner og kulturmiljø er, som figuren viser, sektorovergrepene. En gjennomgang av ulike stortingsmeldinger, planverk og prosjekt danner et bilde av fire tydelige kultursatsningsfelt i krysning med andre sektorer. De fire satsingsområdene er kultur og næring, kultur og stedsutvikling/arealforvaltning, kultur og oppvekst, og kultur og helse. I fylkeskommunen vil dette si at feltet kulturminner og kulturmiljø berører både arbeidsområdene regional utvikling og utdanning og folkehelse. Utad samarbeider fylkeskommunen og eiere av kulturminner med en rekke sektorer som for eksempel Fylkesmannens landbruksavdeling og Innovasjon Norge.

Figur 1.
Fra St.meld. nr. 16 (2004-2005)
Leve med kulturminner.
Eksempler på kulturminner og kulturmiljøers betydning for kulturell, sosial, samfunnmessig og økonomisk verdiskaping gjennom bærekraftig og kreativ bruk.

Det er ikke mulig å ta vare på alle kulturminner. De kulturminnene og miljøene som bevares, må derfor gjenspeile verdier som flere i vårt samfunn mener det er viktig å ta vare på. Dette er de verneverdige kulturminnene. Noen av disse kan gis et varig vern gjennom fredning. Kulturminnevern er derfor ikke objektivt. I Nord-Trøndelag fylkeskommune skal kulturminnevernet bygge på faglige vurderinger, kunnskap om historien og politiske prioriteringer. Oppfatningen av hva som er "viktig historie" – synet på hva som er verneverdig – vil hele tiden endres, slik tilfellet også er på andre fagområder.

JØA: - Kulturminne nr.1.

Det er meg det, gliser Jan Tranås
langt inne i vikingskjegget.

Nå vil han lage langhus og næring av
steinhaugene nede i fjæra.

Kulturminne nr. 1

- Jeg bruker å ta med meg de som kommer hit bort til bekken. Så forklarer jeg at vi nå skal gå fra ei tid med 50 knops fart til 5 knop. Og at de må ta seg tid til å hilse på folket. Det bor veldig mye sjel her, sier Jan Tranås, og peker utover steinklyngene på marka.

Han står på heimgården Tranås, på vestsida av Jøa. Ser ut mot blankstilla og forklarer rolig om hvordan øya i vikingtid låg midt i trafikkmaskina. Om skipene som for fra øst til vest etter Namsenfjorden, og hvordan de møtte trafikken etter nord-søraksen langs leia. Han forteller om alle funnene i jorda, og om naboen, han Viggo, som har 42 gravhauger i beitelandet nede ved Hovsjøen. På Tranås er det snakk om et knapt 20-talls røyser. Meir spesielt er tuftene etter et langhus på 50 meter, og et naust. Særlig langhuset vises godt i landskapet, nå når området beites av sau. Du kan til og med se skilleveggene godt. I svingen på vegen fram til gården står det Jernaldergård i grov skrift på grå plank.

- Jo, det ligger et næringsperspektiv i dette. Men det handler også om ei interesse og ei tilhørighet jeg har hatt siden jeg var guttunge. Det blir ingen som får med seg suvenirer fra Japan herfra. Vil de absolutt ha med noe, får jeg finne fram noe 5000 år gammel jord på et glass, humrer Tranås. Han er mest opptatt av å vise fram de små detaljene i landskapet, detaljene som forteller ei historie han har føler seg heime i, og er stolt av. I sommer har Jan Tranås hatt besøk av et halvt tusen mennesker som har kommet for å høre han fortelle, se tuftene og smake villsauen han tilbereder i kokegropa på utsida av redskapshuset. På innsida er det langbord og informasjon om røysene og tuftene på garden.

- Det som er viktig er at folk får med seg noe inni hodet sitt herfra, ikke pynteting. Jeg bruker å si at det er jeg som er kulturminne nr. 1 her. For du kan være i det flotteste kulturminnet uten effekt om det ikke er formidlet godt, smiler han lunt. Tranås har ingen ambisjoner om ei turistmaskin i fjæresteinene, men vil lage et redskap for å formidle stemning og kunnskap som samtidig skal gi inntekt.

- Jeg brenner for dette, og vil vise det fram, sier Tranås og sveiper handa over gravrøysene.

- Men skal du gjøre det, må du være glad i det. Om du har èn eller 100 hauger spiller ingen rolle om du ikke er glad i det, og er interessert i det. For da er det uansett bare stein du ser, sier Jan Tranås.

2.1 Formål

Handlingsprogrammet for kulturminnepolitikken i Nord-Trøndelag skal være et styringsverktøy innen saksområdet kulturminner i fylkeskommunen. Det omfatter den delen av kulturminnevernet som fylkeskommunen spesielt har ansvar for. Dette gjelder fornminner, faste kulturminner fra nyere tid (f.eks. bygg og anlegg) og kulturmiljø. Løse kulturminner, eller andre oppgaver som i hovedsak ivaretas av museene, faller utenfor.

Handlingsprogrammet omfatter først og fremst fylkeskommunal ressursbruk. Den skal angi bruken av eksisterende ressurser, framtidig mål og prioriterte satsingsområder. Konkrete tiltak, ressurser og ansvar/partnere for gjennomføring skal angis så langt som råd. Tiltakene er samlet i et handlingsprogram fordi de har forskjellig detaljeringsgrad, alt etter hvor kjent omfanget og kompleksiteten er pr. i dag.

Den daglige forvaltningen skal fungere på en best mulig måte, samtidig som nye tiltak bør gjennomføres. Handlingsprogrammet bør derfor følges opp gjennom etablering av prosjekter og partnerskap. Det bør søkes et bredt samarbeid med eiere, kommuner, museer og lokale lag med flere.

Handlingsprogrammet kobles til de årlige budsjettbehandlingene.

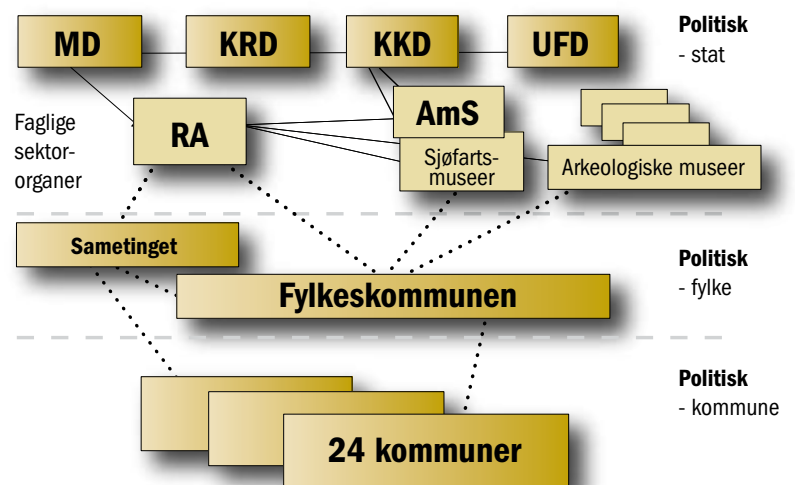
2.2 Utforming av en helhetlig regional kulturminnepolitikk

Politikk innenfor kulturminnefeltet utformes i rommet mellom overordna styringssignaler fra Stortinget og Regjeringen og det regionale politiske nivået (fylkeskommunen). Fra statens side oppfattes kulturminneforvaltningen som en vanlig statlig "sektor". Innenfor sektoren gjelder sektorens egne interesser i konkurranse mot andre sektorinteresser. Innenfor fylkeskommunen skal kulturminneforvaltningen være del av en helhetlig, samordnet og utviklingsorientert politikk; vedtatt av fylkestinget og utøvd av fylkesrådet.

Fra staten mottar vi styringssignaler i form av lover, Norges offentlige utredninger, Stortingsmeldinger og forventingsbrev fra Riksantikvaren. Plan- og bygningsloven og Kulturminneloven er de to viktigste lovene.

Det nasjonale målet for kulturminnepolitikken kommer fram i Miljøverndepartementets budsjettforslag og ligger også til grunn for Riksantikvarens forventningsbrev til fylkeskommunene:

"Mangfoldet av kulturminne og kulturmiljø skal forvaltast og takast vare på som brukressursar, og som grunnlag for oppleving og vidareutvikling av fysiske omgivnader. Eit representativt utval av kulturminne og kulturmiljø skal takast vare på i eit langsiktig perspektiv som inspirasjon, kunnskapsressursar og som grunnlag for opplevingar"
(Miljøverndepartementet, St.prp. nr. 1 2004-2005).

2.2.1 Nyere offentlige utredninger og meldinger

I 2002 kom den offentlige utredningen *"Fortid former framtid – Utfordringer i en ny kulturminnepolitikk"* (NOU 2002:1). Denne ble fulgt opp med Stortingsmeldingen *"Leve med kulturminner"* (St.meld. nr. 16 2004-2005). Stortinget ga sin tilslutning til meldingen 8. juni i 2005. Meldingen legger opp til omfattende satsing på følgende punkter:

- **Ny fredningspolitikk og bedre rammebetingelser for eiere:**
 - Gjennomgang av gamle fredninger
 - Mer forutsigbarhet for eiere
 - Mer penger i tilskudd til vedlikehold, istandsetting og arkeologiske undersøkelser ved mindre private tiltak. Målsetting om 175 millioner kroner over fire år.
 - Forenkle dispensasjonsbehandlingen for automatisk freda kulturminner
- **Verdiskaping med spesielt fokus på kystkultur og by og tettsted:**
 - Verdiskapingsprogram; velge ut fireårige pilotprosjekter i ti geografiske områder, hovedsakelig på kysten
- **Kunnskap:**
 - Styrke kunnskapsgrunnlaget
 - Kunnskap og opplevelser skal være tilgjengelig

I St.meld. nr. 22 (2004-2005) *"Kultur og næring"* legges det vekt på bærekraftig bruk av kulturminner i næringsssammenheng, og kulturarven som forutsetning for reiseliv.

"Kulturbasert reiseliv har (...) nær sammenheng med satsingar på vern og opprusting av til dømes hus, fyr eller rorbuer som vert nytta som overnattingsstader, serveringsstader, til forretninger eller som tilhaldsstader for kunstnarar. Kulturminne og kulturmiljø tener ofte som gode rammer for reiselivsaktivitetar, det vere seg innomhus, i gardstun, i byane, eller i opne landskap (...) Kulturarven er viktig både for merkevarebygginga av stader og kan danne ramma for næringsutvikling generelt og kulturbasert næringsutvikling spesielt"

(St.meld. nr. 22 (2004-2005)).

I St.meld. nr 26 (2006 – 2007) om *"Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand"* ble viktige målsettinger på kulturminneområdet formulert slik:

Strategisk mål for bevaring og bruk av kulturminner:

"Mangfoldet av kulturminner og kulturmiljøer skal forvaltes og tas vare på som bruksressurser og som grunnlag for kunnskap, opplevelser og verdiskaping. Et representativt utvalg av kulturminner og miljøer skal bevares i et langsiktig perspektiv."

"Den geografiske, sosiale, etniske, næringsmessige og tidsmessige bredden i varige vernede kulturminner og kulturmiljøer skal bedres, og et representativt utvalg kulturminner og kulturmiljøer skal være fredet innen 2020."

Nasjonalt resultatmål:

"Det årlige tapet av verneverdige kulturminner og miljøer som følge av fjerning, ødeleggelse eller forfall skal minimaliseres, og skal innen år 2020 ikke overstige 0,5 prosent årlig".

"Fredede og fredningsverdige kulturminner og kulturmiljøer skal være sikret og ha ordinært vedlikeholds nivå i 2020."

2.2.2 Riksantikvarens forventningsbrev

Siden fylkeskommunen er en politisk organisasjon har ikke Riksantikvaren direkte instruksmyndighet. Den nasjonale koordineringa blir derfor ivaretatt gjennom et årlig forventningsbrev. Brevet gir både uttrykk for de generelle forventningene og prioriteringene for det enkelte år. Dette er forventninger den regionale forvaltningen har vansker med å oppfylle siden kapasiteten er for liten. Fylkeskommunen har gjort beregninger de siste årene som viser at Nord-Trøndelag fylkeskommune mangler mellom 6 og 7 årsverk for å ha kapasitet til å imøtekomme Riksantikvarens forventninger.

2.2.3 Politisk plattform og Felles fylkesplan

I 2003 innførte Nord-Trøndelag fylkeskommune parlamentarisme. Denne styringsformen ble videreført etter valget i 2007. Fylkesrådet er det organ som i det daglige leder fylkeskommunens arbeid. Fylkesråd for Kultur har det politiske ansvaret for området.

Fylkesrådet har vedtatt følgende som sine politiske prioriteringer i *"Med blikket mot fremtida – Politisk plattform for samarbeid i Nord-Trøndelag fylkeskommune 2007-2011 mellom Arbeiderpartiet, Høyre, Venstre og Kristelig Folkeparti"*:

- En tydelig ungdomssatsing
- En aktiv næringspolitikk
- En kraftig satsing på miljø

Fylkesrådet har i plattformen særlig understreket viktigheten av koblingen mellom næringsutvikling og kulturminner, og behovet for tilgjengeliggjøring av kulturminnene våre og at kulturlandskapet holdes i hevd.

"Felles fylkesplan for Trøndelag" – den nye Trøndelagsplanen – er en viktig arena for gjennomføring av en helhetlig regionalpolitikk i fylkene. Planen er utarbeidet i samarbeid mellom Sør-Trøndelag fylkeskommune, Nord-Trøndelag fylkeskommune og Trondheim kommune. Andre sentrale aktører fra regionens næringsliv, kulturliv, utdannings- og forskningsinstitusjoner og øvrig offentlig forvaltning har også vært med på arbeidet. *"Målet for planen er å etablere og gjennomføre en regional politikk til beste for hele Trøndelag"*

Et viktig utgangspunkt for *"Felles Fylkesplan 2009-2012"* er *"Felles Fylkesplan for Trøndelag 2005-2008. Kreative Trøndelag – her alt e mulig uansett"*. Sør-Trøndelag fylkesting, fylkestinget i Nord-Trøndelag og Trondheim formannskap vedtok å videreføre dette arbeidet ved å si ja til en ny fylkeplanprosess, som startet med å utarbeide en regional planstrategi. Planstrategien tok utgangspunkt i Trøndelags viktigste utfordringer og muligheter og prioriterte sju innsatsområder for kommende periode:

1. Klima som utfordring og mulighet for Trøndelag
2. Energi – produksjon og anvendelse
3. Arbeidskraft – demografiske og samfunnsmessige utfordringer
4. Forskning og utvikling for verdiskaping i samfunns- og næringsliv
5. Bruk av naturressurser i et bærekraftig perspektiv
6. Kommunikasjoner – interne og eksterne forbindelser
7. Attraktivitet, livskvalitet og helse – i bygd og by

Trøndelagsplanen inneholder mål og strategier for de sju innsatsområdene. Planen vil bli etterfulgt av handlingsprogrammer og konkrete tiltak innenfor de ulike innsatsområdene.

I Nord-Trøndelag er 133

bygninger fredet etter

kulturminneloven.

Det utgjør 0.17 prosent av

bygningssmassen i fylket.

2.3 Måloppnåelse i forrige handlingsprogram

2.3.1 Landskap

Gjennom nasjonalt utvalgte kulturlandskap er det i samarbeid med Fylkesmannen gjort et arbeid for å sikre kulturmiljøet Skei og Skeisnesset på Leka. Dette området omfatter jordbrukslandskapet på Skei med den monumentale Herlaugshaugen og en rekke verneverdige bygninger og kystlyngheilandskapet på Skeisnesset med et stort antall gravrøyser og andre kulturminner. Området er registrert og prioritert som et av de 23 verneverdige kulturmiljøene i fylket i "Verneplan for kulturmiljø" fra 1995. Området Tautra – Rygg - Logtun – Logstein ble også spilt inn i arbeidet med spesielt utvalgte kulturlandskap som et interessant område som bør sikres som kulturlandskap.

Fylkeskommunen har også sammen med fylkesmannens landbruksavdeling jobbet aktivt med kulturlandskapsspørsmål i prosjektet "Fram i lyset".

2.3.2 Eldre kulturminner

Et av fylkeskommunens største problemer har vært mangelen på dekkende registreringer av fornminner i mange kommuner. (Se handlingsprogrammet 2005-2009 5.3 punkt 1.3.) Siden 2006 er seks kommuner nå ferdig registrert. Det er viktig å påpeke at det er de synlige fornminnene (gravhauger etc.) som registreres, ikke de som ligger under bakken (boplasser etc.). GPS og håndholdte datamaskiner har gjort gjennomføringen av registreringene mer kostnadseffektive. Kulturminnebasen Askeladden (www.asketadden.ra.no) er nå et godt verktøy for saksbehandlingen etter Plan- og Bygningssloven (PBL) for flertallet av kommunene i fylket. Fortsatt gjenstår imidlertid ni kommuner som mangler registreringer, helt eller delvis. I tillegg er det gjennom bevilgninger fra Riksantikvaren vært mulig å legge inn mange eldre registreringer, samt oppdatere informasjon i eldre registreringer. Arbeidet er svært viktig og bør søkes videreført.

Tjenesten www.mittkulturminne.no er etablert som tjeneste for registrering av alle slags kulturminner. Det er etablert et partnerskap med Akershus fylkeskommune omkring felles drift og videreutvikling av tjenesten. Det bør vurderes om ikke fylkeskommunen kan bidra med midler til registreringer i regi av historielag eller andre.

Innafor bergkunst er det utviklet et godt samarbeid med NTNU Vitenskapsmuseet og Bergkunstmuseet på Stjørdal. Særlig er resultatene gode på skjøtsel. En ny metodikk er utviklet hvor helleristninger "pakkes" inn over vinteren etter å være oversprøytet med sprit. Denne behandlingen dreper alger, lav og bakterier, samt hindrer gjengroing og temperatursvingninger som fører til oppsprekking av berget. Ristningene blir bedre synlige, og bruk av oppmaling kan antakelig unngås. Arbeidet med å etablere "Bergkunstmuseet – det magiske berget" er godt i gang. En vinner av arkitektkonkurransen er kåret og reguleringsplanen er under arbeid.

"Fram i Lyset" er et prosjekt som fylkeskommunen i samarbeid med Fylkesmannen har gjennomført mellom 2006 og 2008. Prosjektet har hatt som formål å motivere eiere av freda og verneverdige kulturminner til skjøtsel og tilrettelegging av disse ved hjelp av en koordinert innsats av tilskuddsmidler til slike formål fra Jordbruksavtalen og Riksantikvaren. Landbruket disponerer hvert år ca. 26,4 millioner gjennom Regionalt miljøprogram (RMP) og 9,3 millioner gjennom ordningen spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL). Som følge av prosjektet "Fram i Lyset" er blant annet flere større gravfelt og fornminneområder kommet i aktiv skjøtsel, vesentlig som beiteareal.

I samarbeid med Sør-Trøndelag fylkeskommune har NTFK gitt en bestilling til Sverresborg folkemuseum på utredning av skilt-metodikk og alternativ formidling av kulturminner i felt. Dette arbeidet vil resultere i en rapport som skal ferdigstilles før sommeren 2009.

Visste du at:

I 2007 fikk eiere av freda bygg og anlegg i fylket 1,9 millioner kroner i tilskudd til vedlikehold. I 2009 fikk de 7,3 millioner kroner til samme formål.

Når sola går ned
over Leirfallfeltet,
forteller arkeolog
Helle Vangen Stuedal
om båten som
bar lys i gammel tid.

Søker

mennekene bak berget

Oktober. Høstregn. Bilene snegler seg på åkerglatte veier mot helleristningene på Leirfall i Stjørdal. Lysørslampene kaster usentimentalt arbeidslys på berget. Tegnningene står nakne i natta når Helle Vangen Stuedal, arkeolog ved Bergkunstmuseet-det magiske berget, ønsker velkommen til nattlysing. Hun tar et 60-talls tilskuere med til et intimt møte med forfedrene våre. Det gir et spesielt nærvær å sjå rett ned på bronsealderristningene. Detaljrikedommen er stor. Ristningene kunne vært gjort i går. Spørsmålene kommer lett.

- Vi ser ofte at folk står der og lurar på ting de ikke ante at de skulle lure på for en time siden, sier Helle Vangen Stuedal.

Sprit og glava

Når helleristningene nå kommer fram i lyset, er det et produkt av godt organisert samarbeid mellom Bergkunstmuseet i Stjørdal, Vitenskapsmuseet ved NTNU og Nord-Trøndelag fylkeskommune. Før vinteren dekkes ristningene med sprit, dampspærre og isolasjonsmatter. Det tar livet av mikroorganismene og hindrer frostsprengning.

- Det er over 240 bergkunstoffelt i fylket. De feltene vi velger å vise fram må være gullende reine. Det er slutt på den tida da helleristningene ble malt i rødt. Nå handler det om få å fram originalen. Metoden gjør ristningene så tydelige at vi kan se der det er hogd feil for over 3000 år siden, forklarer Helle Vangen Stuedal.

Lysbæreren

Helleristningene er små spor etter en stor del av historia vår. For eksempel kan de mange båtristningene gi viktig praktisk informasjon om bronsealderssamfunnet: Hvor lenge ble båtene padlet, ikke rodd,- og når kom styreåra i bruk. Men minst like viktig er båten som veiviser inn mot et tankesett.

- Båten var et sterkt symbol i over 4000 år, dobbelt så lenge som det kristne korset, og må ha hatt varierende betydninger opp gjennom tida, sier Vangen Stuedal. Ofte opptreer båten i nærheten av sola, og med så mange mennesker om bord at det ikke kan være snakk om ei presis avbildning, men heller et samfunnsbilde.

- Vi tror båten har hatt sammenheng med bronsealderens kosmos. At den frakter sola over himmelen om dagen og gjennom underverdenen om natta, og sier noe om hvordan verden helt grunnleggende henger sammen, forklarer arkeologen engasjert.

- Å møte andre virkelighetsforståelser får deg til å reflektere over din egen. Og det er bare fint å utfordre litt. Derfor er det viktig at vi ikke bare beskriver ristningene, men skyver fram tolkningene. Det er da spørsmålene kommer. Det handler om å utdanne det kritiske mennesket. Det er ikke ristningene arkeologien egentlig forsøker å finne kunnskap om, men menneskene som lagde dem, sier Helle Vangen Stuedal.

2.3.3 Nyere tids kulturminner

To store prosjekt er gjennomført i perioden sommer 2007 til januar 2009. Alle freda hus i privat eie, 72 bygninger, er tilstandsregistrert (jf. Handlingsprogram 3.1 fra 2005). Prosjektet er gjennomført i samarbeid med Riksantikvaren. Alle bygninger som er fredet før 1979, dvs. 44 bygninger, er gjennomgått med hensyn til status, omfang av fredning, den kulturhistoriske verdien og forvaltningshistorie. Dette har ført til at fylkekommunen og eierne har fått god oversikt både over hva og hvorfor bygningene er fredet. Det har også gitt oss bedre grunnlag i arbeidet med å ta vare på et representativt utvalg av kulturminner. Tilstandsvurderingene danner grunnlag for søknader til Riksantikvaren om tilskudd til reparasjoner og istandsetting, og det gir oss en mulighet til å planlegge innsatsen framover mot 2020.

>> **Trøndelags lengste lån?**

Låna på Logstein i Frosta er 42 meter lang.

Vi har de siste årene hatt en årlig samling for eiere av freda bygninger. Sist ble denne holdt på Bakketun folkehøgskole i Verdal. Blant annet holdt historiker Terje Bratberg en orientering om foreningen *"Fredet"* en interesseorganisasjon for eiere. (www.fredet.no) Foreningen ønsker seg en kontaktperson i Nord-Trøndelag, noe også fylkeskommunen ser behov for.

Fylkeskommunen har bidratt til etterutdanning av en tømrer gjennom Jon Godal og Steinar Moldals "næmingeordning" jf. Handlingsprogrammet punkt 2.10 2005. Det er avgjørende at flere tømrere tar etterutdanning i tida framover. Mangel på kvalifiserte handverkere kan bli en flaskehals med tanke på vedlikeholdet på fredede bygninger. Fylkeskommunen har også bidratt med å lage en rundtur til nordtrønderske verneverdige bygninger for studentene på Høgskolen i Sør-Trøndelags nye bachelorutdanning. Skolen har sendt oss en forespørsel om en intensjonsavtale på samarbeid.

Med tanke på å skape et representativt utvalg av fredede kulturminner, bidro fylkeskommunen til den endelige fredningen av Gressåmoen fjellgård i 2008. Fylkeskommunen har også jobbet med underprioriterte kulturminner som by og byplanlegging, jf. Handlingsprogram punkt 2.8 2005. Husbanken er primus motor for "Nettverk for gjenreisingsbyer i Midt-Norge", der både fylkeskommunen, Steinkjer og Namsos kommuner deltar. Prosjektet er viktig for å spre kunnskap og bevisstgjøre deltagerne. I tillegg har fylkeskommunen bidratt til å etablere et 3-årig prosjekt som har til formål å etablere et Nasjonalt senter for gjenreisingsarkitektur i Steinkjer. Senteret skal blant annet ha ansvar både for forskning og formidling, lokalt, regionalt og nasjonalt. Som en følge av plan- og byggesaker er det også satt fokus på den eldre bykulturen i Nord-Trøndelag gjennom arbeid med saken om Fiskarvegen 2 i Verdal sentrum og riving av bygninger i parkaksen i Levanger.

Et større formidlingstiltak har vært filmen med arbeidstittel *"Barndom i Sør-Gjæslingen"*, jf. Handlingsprogram punkt 2.1 2005. Fylkeskommunen tok initiativ til prosjektet, og fikk i stand et partnerskap der Norsk kulturråd og Kystmuseet var sentrale. Filmen er i ferd med å bli ferdig, og den forventes å ha "premiere" på Sør-Gjæslingen i forbindelse med endelig vedtak av kulturmiljøfredningen.

Et annet formidlingstiltak, *"Bygningsvern på nett"* jf Handlingsprogram punkt 2.9 2005, er etablert som et prosjekt. Prosjektet har fått midler fra i hovedsak ABM-utvikling i tillegg til fylkeskommunen. Nettsiden har fått navnet www.trønderskbyggeskikk.no, og publisering skjer i løpet av 2009.

2.3.4 Geografiske informasjonssystemer (GIS)/IT/Fotobase

Fylkeskommunen er med i Norge Digitalt, og får tilgang til oppdaterte kartdata over nett. Digitale kart og geografiske informasjonssystemer er viktige arbeidsredskaper for å effektivisere og heve kvaliteten på forvaltningen av kulturminnene i fylket. Det vil i samarbeide med Fylkesmannen bli etablert en felles digital karttjeneste for publikum og saksbehandlere. For mer om dette se kapittel 3.2.1.

2.4 Høring og høringsuttalelser

Et utkast til rullert handlingsprogram for kulturminnepolitikken i Nord-Trøndelag ble sendt ut på høring til kommuner, museum, historielag, og statsetater i fylket med fire ukers høringsfrist. Det kom inn uttalelser fra 10 kommuner, ett konsolidert museum, syv frivillige organisasjoner samt paraplyorganisasjonen Nord-Trøndelag kulturvernråd, to videregående skoler og en felles uttalelse fra Fylkesmannen.

De fleste av uttalelsene viser til at handlingsprogrammet ivaretar kulturminner på en god måte, og at det er et ambisiøst program. Gjennomgående innspill fra høringsuttalelsene kan oppsummeres slik:

- Hvor er alle kulturminnene? Hva er verneverdig? Det etterlyses systematiske registreringer av kulturminner og kulturlandskapsverdier for å kunne yte en bedre forvaltning, særlig innenfor plan- og byggesaksbehandling.
- Behov for formidling og tilrettelegging av kulturminner, kulturminner som attraksjoner og grunnlag for opplevelser.
- Nord-Trøndelag fylkeskommune bør ha en tilskuddsordning for verneverdige kulturminner
- Det etterspørres rådgiving og kurs for kommunens ansatte, og rådgiving i forbindelse med kommunens tildeling av SMIL-midler (Spesielle miljøtiltak i landbruket). Fylkesmannen påpeker spesielt nødvendigheten av at fylkeskommunen "bistår kommunene i forbindelse med landbrukets tilskuddsordninger for å sikre kvalitet".
- Fylkesmannen, kommuner og historielag påpeker at fylkeskommunen har for få ansatte til å bistå kommunene, eiere og de frivillige.
- Behov for at fylkeskommunen bidrar til å få rekruttert håndverkere til å spesialisere seg innenfor restaurering av bygninger.

Høringsuttalelsene peker også på kulturminner som de mener får for lite fokus; fartøyvern og fjordkultur, utmark og utmarksnæringer som gruvedrift. Noen høringsuttalelser nevner også Den Kulturelle Skolesekken og at den burde suppleres med flere tilbud innen kulturarv.

Tankevekkende er det når Stjørdal kommune påpeker at:

"Selv Stjørdal, som er den største kommunen i Nord-Trøndelag, har ikke mulighet til å ha spesialkompetanse på dette feltet. Vi er helt avhengig av veiledning fra fagfolk i fylkeskommunen når det gjelder hva som er verd å prioritere og hvordan vi kan ta vare på landbruksbebyggelsen på en best mulig måte. Fylkeskommunen bør derfor ha mulighet til å gi primærkommuner, grunneiere og håndverkere veiledning og oppfølging. Dette er særlig aktuelt fordi verneverdig gårdsbebyggelse kan danne grunnlag for ny næringsutvikling i kommuner med færre og færre aktive gårdbrukere."

2.5 Et flerfaglig arbeidsfelt; aktører og ansvar

Kulturminnevern er et flerfaglig arbeidsfelt der det er nødvendig med godt samarbeid og partnerskap mellom eiere, de ulike forvaltningsnivåene og fagfolk av ulike slag. Alle bidrar til å ta vare på kulturminnene, enten det er gjennom et ansvar som eier, offentlig forvalter eller som rådgiver, tekniske konservatorer, håndverkere etc.

2.5.1 Nord-Trøndelag fylkeskommune: Ansvar og ressurs

På regionalt nivå er det fylkeskommunen som har fått delegert vesentlige forvaltningsoppgaver i kulturminnevernet fra staten. Grunnlaget for denne virksomheten er "Lov om kulturminner" med tilhørende forskrifter og en avtale mellom Miljøverndepartementet og Kommunenes sentralforbund fra 1. januar 1990. Som prøveordning hadde Nord-Trøndelag fylkeskommune ei slik rolle fra 21. september 1983. I tillegg har fylkeskommunen et selvstendig ansvar for å sikre kulturminner av regional verdi, og være en rådgiver og veileder for kommuner og eiere av kulturminner. I Nord-Trøndelag fylkeskommune består bemanningen pr. 1. januar 2009 av tre faste stillinger; to arkeologer og én ansatt med ansvar for kulturminner fra nyere tid. Fylkeskommunen dekker ut over dette 25 % av en arkeologistilling ved Bergkunstmuseet. Budsjettet er på 1,8 millioner kroner. I dette ligger et inntjeningskrav på kr 366.000.

2.5.2 Samarbeidspartnere

Eiere

Kulturminnene har alltid en eier. I de fleste tilfeller dreier det seg også om en privatperson eller privat virksomhet. Eiere har et hovedansvar for sine kulturminner, både de kulturminnene som samfunnet har definert som verneverdige gjennom en eller annen form for vedtak, og de kulturminnene som bare har verdi for eieren. Eierne av freda bygg og anlegg har fra 2006 fått en interesseorganisasjon kalt "Fredet".

Frivillige organisasjoner

Det er flere landsomfattende, regionale og lokale organisasjoner som engasjerer seg i vernet av kulturminner. *Nord-Trøndelag kulturvernråd* er en paraplyorganisasjon for om lag ti organisasjoner i fylket som bl.a. har vern av kulturminner som formål. *Fortidsminneforeningen* er den eldste kulturvernorganisasjonen, stiftet i 1844. Den er også landsomfattende, men med egen avdeling i fylket. Den står i en særstilling fordi den også eier noen av de viktigste kulturminnene i fylket: Klosterruinene på Munkeby og Tautra, middelalderkirkene Logtun, Hustad og Sakshaug, slottsruinen på Steinvikholmen og Prestegardsfjøset i Leksvik. Stiftelsen *Norsk Kulturarv* er et nasjonalt nettverk med formålet å bidra til å ta vare på vår materielle og immaterielle kulturarv gjennom bærekraftig bruk. Stiftelsen tildeler kvalitetsmerket Olavsrosa som bl.a. Vibe Gård på Steinkjer, Gjørøv gård på Inderøya og fiskeværret Sør-Gjæslingan i Vikna har fått.

Kommunene

Kommunene har plikt til å ta hensyn til kulturminner i kommune- og reguleringsplaner og i enkeltsaksbehandling, jmfør Plan- og bygningsloven §§ 20-4.4, 25.6 og 92. Kommunene skal følge opp, ivareta og samordne interesser gjennom Plan- og bygningsloven. Kommune fordeler SMIL-midler (Spesielle miljøtiltak i landbruket) der kulturminner og tilgjengelighet og opplevelser i landskapet er noen av de ulike typer tiltak det kan gis tilskudd til.

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag

Fylkesmannen er et regionalt statlig forvaltningsorgan med helhetsansvar for den samlede statlige virksomhet i fylket. I kulturminnesammenheng er fylkesmannens landbruksavdeling og miljøvernnavdeling de viktigste aktørene og samarbeidspartnere. Blant annet har vi flere områder i fylket som er vernet etter Naturvernloven der vernet også omfatter kulturminner.

Landbruksavdelingen forvalter et regionalt miljøprogram for landbruket som også omfatter landbrukets kulturminner. Programmet har økonomiske virkemidler som skal rettes inn mot de prioriterte miljøutfordringene i regionen. Ordningen er forankret i to hovedmål; tiltak for å ivareta kulturlandskapet og tiltak for å redusere forurensing.

Statens Naturoppsyn, SNO

SNO er et statlig organ som har til oppgave å ivareta nasjonale miljøverdier og forebygge miljøkriminalitet. SNO ble oppretta i 1998 som en avdeling av *Direktoratet for naturforvaltning*. SNO fører kontroll med bestemmelser gitt i *Naturvernloven*, *Motorferdselsloven*, *Kulturminneloven*, *Viltloven*, *Lov om friluftslivet* og *Lakse- og innlandsfiskloven*. Oppsynsmenn i Statens naturoppsyn kan ha **begrenset politimyndighet**. I tillegg til oppsyn har SNO også oppgaver knytta til informasjon, skjøtsel og tilrettelegging for bruk av naturområder.

Sametinget

Sametinget har fått delegert myndighet for samiske kulturminner etter Kulturminneloven fra Miljøverndepartementet. Fylkeskommunen samarbeider med Sametinget i saker som omfatter både samiske og ikke-samiske kulturminner.

De konsoliderte museene

Med utgangspunkt i NOU 1996:7 "Mangfold, minne, møteplass" og i St.meld. nr. 22 (1999-2000) "Arkiv, bibliotek og museum" har de kulturhistoriske museene i fylket konsolidert seg som "Stiklestad Nasjonale Kultursenter AS" og "Museet Midt". I tillegg har vi også Saemien Sijte som er konsolidert under Sametinget. Falstadsenteret ligger direkte under Kunnskapsdepartementet.

Museene har ikke delegert noen forvaltningsmyndighet, men har god kompetanse på ulike områder av kulturhistorien. Denne kompetansen blir brukt av fylkeskommunen i ulike utredninger og saker.

Miljøverndepartementet, MD

Miljøverndepartementet har det overordna ansvaret for kulturminnevern. I 2001 ble det opprettet en egen kulturminneavdeling. Avdelingens ansvarsområde omfatter strategi- og politikktutvikling innenfor hele kulturminnefeltet. Sentrale arbeidsområder er arkeologi, bygningsvern, fartøyvern, kulturmiljø og kulturlandskap. Avdelingen er tillagt etatsstyringsansvar for Riksantikvaren og skal ivareta departementets kontakt mot den regionale kulturminneforvaltningen. Arbeidsoppgavene ellers er knyttet til utvikling av juridiske og økonomiske virkemidler, vernesaker etter kulturminneloven, sektorrettet arbeid, kulturminner og by- og tettstedsutvikling, arealsaker etter plan- og bygningsloven og internasjonalt arbeid. Avdelingen har ansvar for oppfølging og utvikling av Norsk kulturminnefond.

Visste du at:

På Uransbrekka i Flatanger, og i Vassdalen på Leka finnes det boplasser som er minst 9000 år gamle. De ligger på rundt 90-110 meter over havet i dag. Men for 9000 år siden lå de i sjøkanten. Menneskene som bodde her levde av jakt og fiske, og brukte redskaper av flint.

Riksantikvaren, RA

Riksantikvaren har et generelt veiledningsansvar overfor eiere og den øvrige forvaltningen i kulturminne- og kulturmiljøspørsmål. Riksantikvaren er også klagesaksbehandler og dispensasjonsmyndighet for automatisk freda kulturminner. I saker der de nasjonale interessene ikke vinner fram i den regionale behandlingen, skal Riksantikvaren varsles slik at de har mulighet til å vurdere innsigelse/klage, jf. forskrift for faglig ansvarsfordeling § 3. Det er også Riksantikvaren som vedtar fredninger fra nyere tid. Unntaket er kulturmiljøfredninger som vedtas av Kongen i statsråd.

Vitenskapsmuseet

Vitenskapsmuseet er en del av NTNU, og har et forvaltningsansvar for løse kulturminner fra før år 1537, skipsfunn og kirkekunsten i museets område. Vitenskapsmuseet utfører også de utgravninger som utføres etter at Riksantikvaren har vedtatt en dispensasjon etter Kulturminnelovens § 8. Fylkeskommunen utfører den forberedende saksbehandlingen i slike saker (planbehandling – forundersøkelser). Materialet, akkrivalia og prøver og gjenstander oppbevares etter utgravningen ved museet. En viktig funksjon for museet er deres rolle som rådgiver i spesielle saker som bergkunst etc. Videre har museet som oppgave å formidle fra forskningen som utføres på det innsamlede materialet fra hele regionen.

Internasjonalt

Fylkeskommunen har medlemskap i de to internasjonale organisasjonene International Council of Monuments and Sites, ICOMOS, og International Council of Museums, ICOM, begge med tilknytning til UNESCO.

Øvrige aktører som ikke tidligere er nevnt:

- Norsk institutt for kulturminneforskning, NIKU
- ABM-utvikling, Arkiv- Bibliotek og Muesumsutvikling, Kulturdepartementets utøvende organ på ABM-området.

Illustrasjon av flerfagligheten: Se vedlegg 6.1: Kronologisk og flerfaglig referanse.

2.6 Virkemidler

2.6.1 Informasjon, kommunikasjon, råd og veiledning

Kunnskap og dialog, gjensidig forståelse og respekt for hverandres roller og interesser er nødvendig for å finne gode løsninger som forener ulike interesser knyttet til bevaring og utvikling. Kulturminneforvaltningen gir også råd og veiledning, og bidrar til at langsiktig tenking og planlegging innarbeides som et viktig prinsipp i forvaltningen av kulturminnene.

2.6.2 Tilskudd

Økonomiske virkemidler skal stimulere til bevaring og vedlikehold. Det er eiere og brukere av kulturminner og -miljøer som forvalter verdier på vegne av oss alle. Dersom fredningstiltak stiller spesielle krav til materialvalg og utførelse, kan dette medføre ekstrakostnader. Så langt som råd skal Riksantikvaren gi tilskudd for å dekke de merkostnadene dette måtte innebære.

Gjennom jordbruksavtalen avsettes årlig betydelige midler til bevaring og skjøtsel av kulturminner. SMIL (Spesielle miljøtiltak i jordbrukets kulturlandskap) forvaltes av kommunene og omfatter tilskudd til planlegging og gjennomføring av engangstiltak eller investeringer knytta til kulturminner. Gjennom "Regionalt miljøprogram for jordbruken" som utformes og forvaltes av Fylkesmannen, gis tilskudd til årlig skjøtsel og vedlikehold av kulturminner.

Fra opprettelsen i 2002 har også *Norsk Kulturminnefond* vært en viktig aktør; de har søknadsfrist to ganger i året og gir tilskudd til skjøtsel og restaurering av både eldre og nyere tids kulturminner.

Oversikt over tilskuddsordninger, se vedlegg 6.5.
Mer om tilskuddsordninger i avsnitt 3.3.

2.6.3 Verne-, forvaltnings-, skjøtels- og vedlikeholdsplaner

Verneplaner er et resultat av et arbeid der en velger ut de kulturminnene som er verneverdige. Planene sier noe om hvilke verneverdi de har, og antyder virkemidler for ivaretagelse av kulturminnet i framtida. Forvaltningsplanen angir hvordan ansvaret for kulturminnene skal håndteres. Skjøtels- og vedlikeholdsplaner er mer detaljert og dreier seg gjerne om et anlegg eller enkeltminne, f.eks. en hel gård eller bare hovedhuset. Planene kan følges opp med forpliktende avtaler for hvordan skjøtelsen eller vedlikeholdsarbeidet skal foregå. Slike planer kan utarbeides av kommuner, fylkeskommuner eller ulike sektorer som f.eks. forsvar og vegvesen. Planene er ikke juridisk bindende i seg selv, men retningsgivende.

2.6.4 Lowerk

Kulturminnelovens § 1. Lovens formål.

"Kulturminner og kulturmiljøer med deres egenart og variasjon skal vernes både som del av vår kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning.

Det er et nasjonalt ansvar å ivareta disse ressurser som vitenskapelig kildemateriale og som varig grunnlag for nålevende og fremtidige generasjoners opplevelse, selvforståelse, trivsel og virksomhet.

Når det etter annen lov treffes vedtak som påvirker kulturminneressursene, skal det legges vekt på denne lovs formål."

Vern av kulturarven skjer både gjennom det generelle lovverket og gjennom særlovgivning. De viktigste lovene for virksomheten er: Plan- og bygningsloven, Kulturminneloven og Forvaltningsloven.

De fleste sakene fylkeskommunen behandler ligger innenfor Plan- og bygningslovens rammer, og kommer fra kommunene på høring til fylkeskommunen og andre regionale myndigheter. Kommunene har dermed et betydelig egenansvar for vernet av kulturminnene.

For mer om kulturminner og lovverket - se vedlegg 6.2.

>> Dalempenna

Korsformet relieffspenne i sølv, med dekor i gull, fra Folkevandringstiden (300 – 550 e.kr). Dekormotivet er nordisk dyreornamentikk. Funnet på Dalem, Sparbu, i Steinkjer.

Situasjonsbeskrivelse av kulturminnearbeidet i fylkeskommunen

3.1 Landskap – spesielt jordbrukets kulturlandskap

Kulturlandskapet er alt landskap som er påvirket av menneskelig aktivitet og omfatter slik så vel hav som fjellområder. Arbeidet med fredningen av Sør – Gjæslingan som kulturmiljø har vært med på å utvide forståelsen av kulturlandskapsbegrepet. Vi er blitt oppmerksomme på at det undersjøiske, og at kunnskapen knyttet til bruken av havet, altså det mentale aspektet, også er en viktig del av kulturlandskapet.

I forvaltningen av kulturlandskap er landbruksavdelingene i kommunene aktive, og fylkeskommunens arbeid med større kulturlandskapsområder foregår i stor grad i samarbeid med dem. Derfor ligger hovedfokuset på jordbrukets kulturlandskap. Kulturlandskap kan også fredes etter naturvernloven. I forbindelse med fredningen av Hortavær som sjøfuglområde innledet miljøvernavdelingen og fylkeskommunen et samarbeid ut i fra tanken om en helhetlig landskapsforvaltning.

Landbrukets kulturlandskap er områder der landskapsbildet med innhold av enkeltelementer som veger, bygninger og kulturminner, og forekomsten av dyr og planter, er et resultat av samspillet mellom naturen og menneskenes aktivitet over lang tid. Dette har en særlig verdi som gjør at vi må ta vare på det som en del av vår kulturarv, og som grunnlag for trivsel, opplevelser og verdiskaping i bygdene. De fleste opplever dette landskapet som vakkert, selv om de mangler kunnskap om hvordan landskapet er utvikla og hva det inneholder. Det å benytte miljøverdiene som grunnlag for opplevelser, enten det skjer gjennom bil og togvindu eller til fots på tur, er gratis. Slike goder som er tilgjengelige for alle og ikke forbrukes av den enkelte kalles fellesgoder, og det å ta vare på dem er et samfunnsansvar.

3.1.1 Status jordbrukets kulturlandskap²

Nord-Trøndelag er et fylke med et livskraftig landbruk med ei historie som går flere tusen år tilbake i tida. Dette gjør at vi i dag er omgitt av et levende kulturlandskap med stor tidsdybde og en stor rikdom av miljø og kulturverdier.

Gjennom ei registrering som ble gjennomført på 1990-tallet er det lokalisert utvalgte kulturlandskap med nasjonal verdi i fylket. Det er funnet i alt 12 områder med nasjonal verdi, 24 områder med regional verdi og 25 områder med lokal verdi. Som en oppfølging av dette prosjektet kom rapporten "Utvalgte kulturlandskap i jordbruket", av 1.juli 2007 fra Landbruks- og matdepartementet (LMD) og Miljøverndepartementet (MD). Med bakgrunn i denne rapporten fikk Riksantikvaren (RA), Direktoratet for naturforvaltning (DN) og Statens landbruksforvaltning (SLF) i oppgave å velge ut 20 områder til prosjektet "Kulturlandskap i jordbruket". På bakgrunn av dette fikk fylkene i oppgave å foreslå 2-3 områder. Kriteriene som har ligget til grunn for utvelgelsen er: Helhetlige landskap, kontinuitet og tidsdybde, representativitet eller særpreget og formidlingsverdi. For Nord – Trøndelag er Skei og Skeinesset på Leka valgt ut. Skei og Skeinesset er et helhetlig kulturlandskap med flott kystlyngheilandskap, og mange automatisk freda kulturminner.

². Teksten er hentet fra

http://nordtrondelag.miljostatus.no/msf_themepage.aspx?m=854

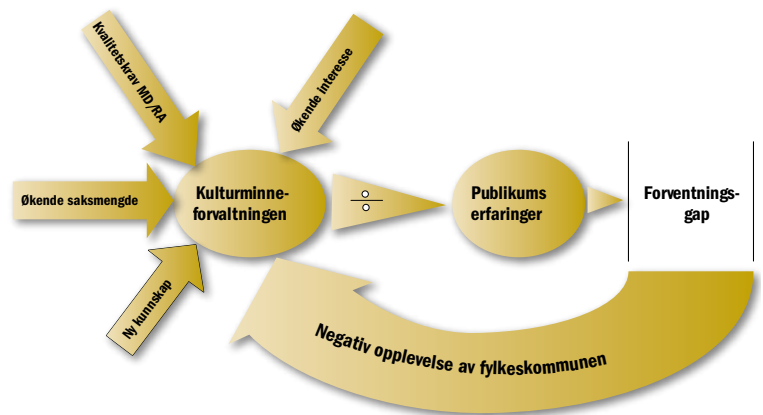
Som oppfølging av St.meld. 58 (1996-97) "Miljøvernpolitikk for en bærekraftig utvikling" ble en kommunevis kartlegging og verdiklassifisering av det biologiske mangfoldet på ulike arealer satt i gang. Direktoratet for naturforvaltning utarbeida ei handbok nr 13 med tittelen "Kartlegging av naturtyper" for dette formålet. De registrerte naturtypene blir klassifisert i kategoriene: A - svært viktig (nasjonal verdi) og B - viktig (regional verdi). Et av kapitlene i denne handboka omfatter skjøtselsavhengige "naturtyper" i kulturlandskapet, som for eksempel slåtte- eller beitemark. Denne naturtypekartlegginga er derfor i stor utstrekning også ei kartlegging av verdifulle kulturlandskap. Registreringene er tilgjengelige på DNs *naturbase*.

Staten og landbruksorganisasjonene har siden 1998 overvåket endringer i jordbrukets kulturlandskap. Gjennom programmet "Tilstandsovervåking og resultatkontroll i jordbrukets kulturlandskap ved hjelp av utvalgskartlegging" forkortet til treku (3Q), overvåkes jordbrukslandskapets arealstruktur, biologiske mangfold, kulturminner og tilgjengelighet. Rapporten fra prosjektåret 2000-2001 inneholder tilstandsregistreringer for Nord-Trøndelag og Nord-Norge.

3.1.2 Utfordringer

Tidligere tiders landbruk har åpna arealer med gode vilkår for et stort mangfold av arter og naturtyper. De fleste av de mest trua vegetasjonstypene i Norge er forma av menneskers liv og arbeid gjennom mange generasjoner. Omlag 30 prosent av de trua og sårbare artene har kulturlandskapet som leveområde.

Inngrep i form av nedbygging og endringer i driftsformene i landbruket påvirker landskapet slik at det er i stadig endring. Deler av landbrukets kulturlandskap er i dag trua. I tida etter 2. verdenskrig har endringer i landbruket ført til redusert biologisk mangfold. Dette skyldes blant annet økt bruk av kunstgjødsel, som har ført til gjengroing av slåttenger og beitemark, planering og lukking av bekkeløp, fjerning av kantsoner og åkerholmer og bruk av kjemiske plantevernmidler. En årsak til endring av kulturlandskapet er brakklegging av arealer og nedlegging av gardsbruk - det medfører at skog og kratt overtar areal som tidligere var dyrka og kultivert.

Skal vi bevare det biologiske mangfoldet på dagens nivå må tradisjonell og ekstensiv drift opprettholdes på et tilstrekkelig utvalg av de arealer som har vært brukt til beiter, slått og annen høsting. I seinere tid har erkjennelsen av at dette landskapet er uløselig knytta til jordbruksdrift og husdyrhold ført til endringer i landbrukspolitikken slik at bøndene kan få *miljøtilskudd* for å gjøre en ekstra innsats for å ta vare på, og vedlikeholde kulturlandskapet og miljøverdiene som finnes der, til glede for fastboende og tilreisende.

Gjennom ordningen "Spesielle miljøtiltak i landbruket" (SMIL) og "Regionalt miljøprogram for jordbruket i Nord-Trøndelag" (RMP) er det innført miljøtilskudd til bønder som gjør en ekstra innsats for å ta vare på miljøverdiene i kulturlandskapet og hindre forurensing fra jordbruksdrift. Miljøprogrammet omtaler også viktige utviklings-trekk, miljøstatus og miljømål for jordbruket i Nord-Trøndelag.

Forvaltningen av SMIL-tilskudd til skjer i kommunene. Tilskuddsordningen er ei støtteordning der bonden kan søke om tilskudd når han foretar seg noe ut over det som kan forventes gjennom vanlig drift, for å ta vare på spesielle miljøkvaliteter knytta til kulturlandskapet.

>> Kjernevind:

Atle Aune, Ellev Steinsli, og Tom Arild Forr på Snekkeriet i Verdal mener kvalitet og tradisjon varer lengst.

Bedriften Snekkeriet i Verdal

gjør næring av kombinasjonen

kvalitet og tradisjon.

Kjerneved og kunnskap

- Da vi starta bedriften i 2002 tenkte vi at folk ville være villige til å betale 15 prosent mer for et skikkelig godt tradisjonsvindu i kjerneved, og vi var svært fornøyde med at vi hadde utviklet vår egen sprosseprofil, humrer Atle Aunet, og viser vei mellom sponavsug og fresemaskiner. Sju år og 20 profiler seinere er han noen erfaringer rikere.

- Når kundene oppdager at vi kan gjøre en nøyaktig kopi av vinduene deres, vil de gjerne ha riktige hengsler, beslag, profilert listverk, gammeldags glass, og fagmessig montering. Da kan vinduet fort bli 3 til 4 ganger så dyrt som om du kjøper et masseprodusert ett, forklarer Aunet. Han er likevel trygg på at gammeldags kvalitet kan konkurrere på pris, om du fordeler kostnaden på levetid.

- Et skikkelig vindu i kjerneved, med maling og kitt av linolje, kan vare i 100 år. Moderne vinduer kan i verste fall ha ei levetid ned mot 10 år, sier Aunet.

Utvikler kunnskap

På snekkeriet merker de lite til finanskrisen og nedgangstider i byggebransjen. Det vil alltid være gamle hus som har behov for stell, mener karene, og har klippet på at kompetanse nøkkelen til suksess. Derfor har de inngått samarbeid med entrepenørfirmaet Astra. Daglig leder Reidar Nordstrøm anslår at restaureringsprosjekt utgjør 30-40 prosent av oppdragene til de 14 ansatte.

- Vi er svært opptatte av å bygge kompetansenettverk. Det er mange fagfelt som møtes i en restaureringsjobb. Det må være kvalitet i alle ledd, sier Nordstrøm. Han synes det gir ekstra kvalitet til arbeidsdagen å arbeide med tradisjonsbyggeri. Det ligger mye erfaring og yrkesstolthet i gamle bygg.

- Derfor jobber vi også gjerne med kirker og andre monumentale bygg. Det er i prestisjebyggene vi finner det beste handtverket. Det er der det er mest å lære, supplerer Atle Aunet.

Positiv trend

Fire av de åtte ansatte i Snekkeriet jobber med vinduer i kjerneved, den andre halvparten snekkrer trapper. Markedet finner de over heile landet. Bare 5 prosent av vindusproduksjonen blir levert lokalt.

- Trønderlåna har nok gått litt for lut og kaldt vatn. Ofte har eierne valgt å beholde en ting, for eksempel gulvet eller dørene, i original stand. Ellers i landet ser vi en tendens til at de tar vare på heile huset, sier Aunet, og forteller det er særlig langs kysten at folk har blitt flinke til å ta vare på helheten.

- Vi ser veldig positivt på framtida akkurat nå. Det har på en måte blitt lov å sette huset i original stand. Trenden er i ferd med å snu, sier Atle Aunet. Han er tydelig på at å lykkes krever et engasjement som strekker seg lengre enn fra klokka 8 til 16.

- Det har nok også blitt en lidenskap. Jeg kjører nok ikke forbi et gammelt hus med fine vinduer uten at bremselysene kommer på, smiler Atle Aunet på Snekkeriet.

3.2 Automatisk freda kulturminner/forminner

Arkeologi er faget som studerer de forhistoriske periodene av menneskets historie. Nord-Trøndelag har et stort og spennende arkeologisk kildemateriale. I fylket finnes interessante funn fra den tidligste steinalder (9.000 år før nåtid og fram til 1500 f.kr). Helleristninger og annen bergkunst fra steinalder og bronsealder finnes også i stort omfang (ca 230 lokaliteter). I sentrale områder av Namdalen og i Innherredskommunene finnes rike gravfunn og mektige gravhauger fra jernalderen. Funnene viser kontakt med romerriket og de britiske øyer (inkludert Irland). Hvert år finner vi nye og spennende fornminner (automatisk freda kulturminner); enten på nye steder eller av nye typer. Arkeologene i fylkeskommunen er ikke forskere i formell forstand, men de deltar i en løpende arkeologisk kunnskapsutvikling gjennom registreringer og observasjon av landskapet og kulturminner i dette landskapet.

Det er grunn til å tro at Nord-Trøndelag har et potensial for 40.000-60.000 fornminner. Alle fornminner kan ikke ivaretas, men ressursen kan forvaltes ut fra en målsetting om å bevare de mest verdifulle kulturminnene sammen med arealet omkring. Resten utgjør et betydelig kildegrunnlag for ny kunnskap om fortiden i regionen.

3.2.1 Funn, arkiv og registre

Den arkeologiske ressursen i Nord-Trøndelag består av fornminner av mange ulike typer i landskapet. Nesten hele landarealet i Nord-Trøndelag har et potensial for funn av fornminner. De fleste fornminner ligger i områder som har vært økologisk utnyttbare (jakt, jordbruk, skogbruk eller jernvinne).

Askeladden (<http://askeladden.ra.no>) inneholder alle digitaliserte registreringer over freda kulturminner i Norge. (Det arbeides med å få alle kartfestet digitalt). Askeladden inneholder 14.180 enkeltminner fordelt på 6.948 lokaliteter i Nord-Trøndelag (pr. 30.01.2009). Dette tallet inneholder også middelalderske kirker og freda hus/anlegg etter Kulturminnelovens §15 samt etter hvert mange sørsamiske kulturminner.

Registreringene som ligger inne i Askeladden dekker ikke alle kommunene. 6 kommuner er registrert siden 2005 i partnerskap mellom kommunen og fylkeskommunen. Hele 9 av 24 kommuner er helt eller delvis uregistrert. Fram til 1993/94 bidro staten gjennom bevilgninger til NTNU/Vitenskapsmuseet til disse registreringene. Riksantikvaren har ikke brukt midler til systematiske registreringer siden 1994. De fleste registreringer gjort etter dette tidspunktet er foretatt i forbindelse med forvaltningssaker, og finansiert av tiltakshaver etter Kulturminnelovens § 10.

I det topografiske arkivet for Vitenskapsmuseet/NTNU er det samlet arkivalia som omhandler funn, undersøkelser og kulturminner i distriktet, organisert etter gård (matrikkelgård) og kommune. Dette arkivet er i dag digitalisert og tilgjengelig for saksbehandlere i fylkeskommunen. Nord-Trøndelag fylkeskommune bidro med finansiering av dette prosjektet som i dag er til vesentlig hjelp i saksbehandlingen i fylkeskommunen.

Vitenskapsmuseet/NTNU har også magasiner og register over de arkeologiske funn som er gjort i regionen siden begynnelsen av 1800-tallet. Funnene utgjør en vesentlig del av kildene til kunnskap om fortiden i regionen. Utgravninger er den måten arkeologien kan bringe ny kunnskap frem fra kulturminnene. Registeret er under digitalisering og en ny versjon vil bli tilgjengelig for alle i løpet av 2009.

For oversikt over kulturminnebestanden, se vedlegg 6.3.1.

3.2.2 Registreringer

Automatisk freda kulturminner (fornminner) må registreres før de kan erkjennes som kulturminner. Det finnes mange metoder for å registrere fornminner:

- En kan lete i landskapet til fots (visuelle registreringer).
- Prøvestikke med spade (typisk for å finne boplasser fra steinbrukende tid)
- Grave med gravemaskin (flateavdekking, typisk for å lete etter boplasser fra bronsealder)
- Satelittbilder og flyfoto kan avsløre boplasser og graver i dyrkamark. Dette er fornminner som ikke er synlige over bakken.
- Geofysiske metoder som georadar og magnetismebaserte sensorer kan vise strukturer under bakkenivå som representerer boplasser eller graver.
- LIDAR (laserskanning av terrenget) kan vise synlige fornminner på en ny måte. En kan og med denne metoden registrere fornminner i skog.

Gravemaskin og spade er de vanligste redskapene til å finne de skjulte kulturminnene, de som ikke er synlige over bakken. Vi kan ikke regne med å registrere alle fornminner. Nettopp derfor er det viktig å kunne få registrert de som er lett synlige i en kommune, samt å kunne lete etter de ikke synlige fornminnene i forbindelse med planer og søknader om større tiltak.

I 2007 kom Miljøverndepartementet (MD) med et eget rundskriv omkring registrering og utgravningskostnader i mindre private tiltak (T-02/2007). Rundskrivet, sammen med en post på Riksantikvarens budsjett, er ment å dekke behovet for mindre private undersøkelser etter KML § 10, d.v.s. der staten skal dekke utgiftene. Erfaringene er så langt at dette er byråkratisk og tungvint. Et tvilsspørsmål har oppstått rundt hvorvidt fylkeskommunene kan få dekket utgifter der det har vært nødvendig å foreta registreringer i forkant av saken, men hvor det ikke ble gjort funn av automatisk freda kulturminner. Det hadde trolig vært en bedre ordning at fylkeskommunene fikk faste budsjettposter for slike registreringer.

3.2.3 Nye metoder

Innen arkeologisk registrering skjer det nå en omfattende teknisk utvikling. Metodene kan deles inn etter sensor type / plattform:

- Bildesensorer, enten i satellitter eller flybårne gir gode muligheter for å registrere ikke synlige kulturminner i dyrka mark. Satelittbildene kan være såkalte multispektrale og vise andre deler av lyset enn det øyet naturlig oppfatter. Fornminner skjult i dyrka mark kan sees på slike bilder. Også vanlige flybilder kan vise fornminner under bakken, gitt de rette tørkeforhold og vekster (for eksempel korn). Flybilder har allerede vist seg nyttige (sommeren 2007 var uvanlig tørr og mange kulturminner ble funnet med fotografering fra helikopter). Satelittbilder har et stort potensial, og bør utnyttes. Metoden er egnet på områder med dyrkamark og til generell registrering av kulturminner skjult under bakken i slike områder. Kostnader ca kr. 1000 – 5000 pr km².
- LIDAR og annen laserskanning. Her benyttes en laserskanner som skanner terrenget, ofte fra fly eller helikopter. Dette gir en svært detaljert modell av terrenget. Vegetasjon kan fjernes med programvare, og dermed får en modell som viser bakken under vegetasjonen. Dette vil vise objekter som stikker opp over det omkringliggende terrenget, så som gravhauger, og dermed gjøre det mulig å registrere kulturminner. Metoden holder på å få sitt

>> Berget taler

I Nord-Trøndelag finner du 20 prosent av bergkunsten i Norge. Det er mest i Hegra, Skatval og Beitstaden. Men det finnes også en del i Frosta og Levanger (Ekne og Åsen). Ristningene er enten fra bondesteinalder (4000 - 1500 f.kr) eller fra Bronsealderen (1500 - 500 f.kr). De mest kjente er Bølareinen (6000 år gammel) og Bardal i Steinkjer og Leirfall i Stjørdal.

gjennombrudd i Norge nå. Store områder vil bli skannet i de kommende årene. Metoden brukes primært til vanlig kartlegging, og den arkeologiske bruken av metoden kommer i tillegg. Det er imidlertid ønskelig med høyere datakvalitet enn det som normalt lages, og dette vil vi måtte betale litt for. Innsamling av LIDAR data gjøres normalt i GEOVEKST sammenheng, et partnerskap mellom kommunene, statlige etater og Statens Kartverk. Det legges i handlingsprogrammet opp til et eget prosjekt innafor registreringen av kommunene med LIDAR. Metoden er godt egnet til generell registrering av synlige kulturminner på bakken, også der det er vegetasjon. Metoden vil også kunne brukes til kontrollregistreringer. Kostnad ca kr. 5000 – 20.000,- pr km².

- GEORADAR/Geofysikk. Dette er metoder som går mer i detalj, og som benyttes til å vise strukturer under bakkenivå. Metodene kan deles i de som sender ut signaler i bakken (georadar) og de som måler naturlig motstand eller magnetisme i jorda. Metodene gir litt ulike resultater avhengig av jordart og fuktighetsnivå. Metodene er mest aktuelle til detaljerte undersøkelser av områder hvor det allerede er påvist kulturminner skjult under bakken og f eks områder som skal registreres pga reguleringsplaner eller andre tiltak/inngrep. Det er på gang prosjekter ved NTNU for å utnytte ulike geofysiske metoder. Kostnadene er store, antakelig nærmere kr. 100.000,- pr 100 m².

3.2.4 Trusler og tap

Det antas at vi taper ca 0,8 % – 1 % av kulturminnene (inkludert fornminner) hvert år. Regjeringen har i flere sammenhenger varslet at den ønsker tapet redusert til 0,5 % pr. år innen 2020 (St.meld. nr. 16, 2004 - 2005). I Grong er det foretatt kontrollregistreringer i 1999 og 2005. Tapet i 2005 var urovekkende høyt pga gjengroing (3,06 %). Vi har i 2008 gjennomført en delvis kontrollregistrering i Overhalla. Denne viser et noe mindre tap (0,35%) enn i Grong.

Den største årsaken til tap av automatisk freda kulturminner er jordbruk og kommunaltekniske anlegg. Dessuten gir undersøkelser i Rogaland grunn til uro; hele 57 % av fornminnene regulert til spesialområde bevaring er skadet etter reguleringen. Dette gir god grunn til å vurdere en strengere vernepolitikk i forbindelse med regulering. Kanskje bør færre fornminner reguleres som spesialområder bevaring? Kanskje må eiere gjøres ansvarlig gjennom skjøtselsavtaler? Registrering og varsling til grunneier om tilstedeværelsen av kulturminner synes å ha forebyggende effekt på tapet (tapet i Overhalla som var stort før registrering, men langt mindre etter registrering).

3.2.5 Skjøtsel og formidling

En tiltagende gjengroing av kulturlandskapet forårsaket av både klimaendringer og minsket beiting i kulturlandskapet, utgjør et alvorlig problem. Det trengs et krafttak for å sette landbruket i stand til å skjøtte kulturminnene og kulturlandskapet rundt dem. NIKU (Norsk institutt for kulturminneforskning) har sommeren 2005 gjennomført en kontrollregistrering i Grong. De melder at gjengroinga er så sterk at den skjuler mange kulturminner. Det er viktig å samarbeide med landbruket for å møte denne utfordringen.

Riksantikvarens tilskudd til skjøtsel har ikke økt de seinere åra, men stått fast på ca 2,8 mill. Det er en underdekning i forhold til søknader som tilsier at til-

skuddsposten antakelig skulle vært på ca 10 mill. Lokalt kan mye gjøres gjennom landbrukets midler (SMIL og RMP). Her kan vi støtte opp under kommunenes arbeid med kompetanseheving. Kurs i fornminneskjøtsel for eiere og kommunale saksbehandlere kan være et godt tiltak. Det finnes etter hvert god tilgang på kompetanse innenfor rådgivning på biologisk kjøtsel. I stor grad bør større kjøtsels og tilretteleggingsprosjekter planlegges med hjelp av slik kompetanse. Dette bidrar også til oppdrag for lokalt næringsliv (konsulenter) innenfor området.

3.2.6 utfordringer

Innenfor Norsk arkeologi har det på fire områder skjedd store endringer i kunnskap som har betydning for forvaltningen av automatisk freda kulturminner:

- Flateavdekking ved bruk av gravemaskin har gitt et nytt bilde av boplasser og bosetning i yngre steinalder, bronsealder, jernalder og til dels middelalder. Mengden slike kulturminner i landskapet i Nord-Trøndelag er meget stor. Det er en tett sammenheng mellom dette og en økende vilje på 1990-tallet til å omdisponere dyrkamark. Våre beregninger viser at å omdisponere 10 mål dyrkamark i sentrale deler av Innherred kan koste mellom kr 500.000 og 1,5 mill i arkeologiske undersøkelser.
- Utmarksområdene har gjennom flere undersøkelser fra 1985 og fremover vist seg å ha langt flere og mer variert kulturminnebestand enn før antatt.
- Steinalderboplasser finnes i stort omfang langs kysten, og langs vassdraga i innlandet.
- Nye registreringsmetoder så som Georadar/LIDAR/Satelittbilder og flybilder har i de siste åra kommet til. Disse metodene stiller nye krav til kompetanse for arkeologene i fylkeskommunen.

>> Lidarundersøkelse på Hallem i Verdal:

Med moderne teknologi kan vi få innsyn uten å uten å ødelegge kunnskapsgrunnlaget.

Krysspresset mellom økende saksmengde, ny kunnskap og forventinger fra kommuner/eiere gir store utfordringer for fylkeskommunen. I tillegg kommer økende krav til kvalitet fra sentrale myndigheter og nye oppgaver. Siden 1990 har vi sett ei tredobling av arbeidsmengden. Dette har medført nedprioritering av utviklingsarbeid på fagfeltet, rådgiving og hjelp til eiere og kommuner i kjøtselsarbeid, samt å finne nye redskaper og metoder som kan effektivisere og gjøre saksbehandlingen mer forutsigbar. Siden 2006 har vi ferdigstilt de systematiske registreringene av fornminner i 6 kommuner (Frosta, Flatanger, Meråker, Steinkjer, Stjørdal og Levanger), og det er gjennomført en kontrollregistrering i Overhalla (denne dekker ca 1/3 av fornminnene i kommunen).

Det er en utfordring å kunne gi kommunene innspill i arbeidet med kommuneplanens arealdel. Innspillet bør inneholde en liste over de viktigste kulturminnene med landskap i kommunen, kart over disse, samt kart med prognoser for boplasser fra steinalder og jernalder.

Fylkeskommunen bør sikre at kommunene har oppdaterte datasett over kulturminner og at de bruker kulturminneregisteret Askeladden. Å gjennomføre systematiske registreringer i de kommunene og deler av kommuner som enda ikke er registrert vil være et godt tiltak. Fylkeskommunen vil måtte ha arbeidsredskaper og kompetanse til å gjøre registreringene i Askeladden så kvalitetsmessig gode som mulig. Deltagelse i Norge Digitalt er viktig for tilgang på gode basisdata for digitale kartanalyser (GIS). Bruk og formidling av geografiske data over nett har et stort potensial til å effektivisere forvaltningen.

Midler til skjøtsel kommer fra Riksantikvaren og landbrukets lokale og regionale virkemidler. Det kan utvikles egne informasjonsmateriale retta mot grunneiere og kommunene. Samarbeidet med fylkesmannen i prosjektet "Fram i lyset" har vært nyttig erfaring i så måte, og det er ønskelig å videreføre dette. Fylkeskommunen kan prioritere blant de automatisk freda kulturminnene i kommunen.

Det enkelte gårdsbruk er pålagt å lage en miljøplan gjennom forskrift. Planen skal også omfatte kulturminner. Som hjelp til dette arbeidet bør det utvikles gode tjenester på nett, f.eks. www.mittkulturminne.no.

NTNU/Vitenskapsmuseet kan utfordres til å lage gode ambulerende utstillinger eller formidlingstiltak for publikum i Nord-Trøndelag, f.eks. innafør Den Kulturelle Skolesekken (DKS).

3.2.7 Oppsummering

- Målsettingen vil være å forvalte fornminneressursen slik at et representativt utvalg, samt de viktigste fornminnene med deres kulturmiljø, bevares. Særlig er det viktig at bergkunst prioriteres med henhold til skjøtsel og tilrettelegging. Etableringen av Bergkunstmuseet kan følges opp med prosjektet "Bergkunstreisen". Dette innebærer å tilrettelegge 10 bergkunstlokaliteter som attraksjoner. Enkelte av bergkunstlokalitetene vil være tilrettelagt i henhold til krav om universell utforming. De øvrige fornminnene bør forvaltes under hensyn til at de utgjør et betydelig kildegrunnlag for ny kunnskap om fortiden i regionen.
- Det er viktig å følge opp etableringen av bergkunstmuseet med å etablere "Bergkunstreisen". Dette innebærer å etablere tilrettelegging og informasjonstiltak på enkelte lokaliteter slik at de kan markedsføres som attraksjoner. Det samme gjelder en del viktige fornminnefelt for øvrig.
- Et viktig mål vil være å registrere ferdig de kommuner som ikke er ferdig systematisk registrert mht til fornminner. Det kan også være et godt tiltak å oppmuntre til lokale registreringer som gjennomføres i regi av historielaga.
- Det er også viktig å bruke IKT og GIS som verktøy til å effektivisere saksbehandlingen. Et viktig tiltak kan være å utvikle prediktive modeller (prognoser) for noen kulturminnetyper. Dette vil kunne gjøre kulturminnevernet mer forutsigelig.
- Det vil være hensiktsmessig å ta i bruk nye registreringsmetoder for fornminner (satellitt, LIDAR, Geofysikk).
- Kurs i fornminneskjøtsel vil kunne være et viktig tiltak. Målgruppe vil kunne være eiere, forsøksringer og kommunale saksbehandlere.
- Flere fornminner kan være utgangspunkt for lokal næringsutvikling (attraksjoner) – f.eks. Herlaugshaugen, Bertnem og Værem.
- Mittkulturminne.no utvikles som netjtjeneste i samarbeid med Akershus Fylkeskommune.

>> Norges nest største gravhaug

er Herlaugshaugen på Leka. Den er 68 meter i diameter. Mange andre storhauger finnes også; slike som Alstadhaugen og Olveshaugen (By, Steinkjer). I området rundt Stiklestad finnes nordens største samling av storhauger. Storhaugene viser at det i jernalderen fantes menn og kvinner med stor makt, og som eide mye av jorda.

3.3 Kulturminner fra nyere tid

Kulturminner fra nyere tid er kulturminner yngre enn 1537. Eiere er den viktigste aktøren i dette kulturminnearbeidet. De ivaretar kulturminnene på vegne av seg selv og sine, og for samfunnet for øvrig.

Tre grunnleggende verneverdier

- Kunnskapsverdi
- Opplevelsesverdi
- Bruksverdi

Fylkeskommunens oppgave er å sørge for at et utvalg av kulturminner tas vare på i et langtidsperspektiv. Dette utvalget skal representere forskjellige etniske og sosiale grupper, tidsepoker, næringsveier og offentlige virksomheter. Kulturminner som kjennetegnes ved høy kunstnerisk og håndverksmessig kvalitet hører også med. Til sammen skal disse kulturminnene gi et bilde av samfunnsutviklingen og beskrive de impulsene fra omverdenen som har preget byggverk, kunst og kultur gjennom århundrene.

Riksantikvaren og fylkeskommunen har til oppgave å vedtaksfrede et tverrsnitt av kulturminner yngre enn 1649 fra hele landet. Siden bygningsfredningsloven kom i 1920 er det lagt kriterier til grunn for utvelgelsen av mulige fredningsobjekt. Dagens gjeldende kriterier kan samles i tre grunnleggende verneverdier:

- Kunnskapsverdi
- Opplevelsesverdi
- Bruksverdi

Først når disse verdiene i størst mulig grad er til stede, er det aktuelt med finvurdering etter et mer komplett kriteriesett der viktige kriterier blant mange er representativitet, sammenheng/miljø og autentisitet. Se f.eks. Riksantikvaren: "Kulturminner fra nyere tid - verneverdier og utvalgskriterier".

I tillegg til å gi vurderingsgrunnlag i vernesammenheng, legger slike kriterier grunnlag for forskjellige typer utviklingsmuligheter. Slik ligger det et positivt signal i dette om at kulturminnene er en ressurs i samfunnsutviklinga.

3.3.1 Status – mangfold eller mer enfold?

Hva har vi gitt varig vern gjennom fredning?

Mange av fredningene av nyere tids kulturminner i Nord-Trøndelag er fra 1920-årene. Den gangen var det først og fremst hovedbygninger på de største gårdene som ble valgt ut, og bare unntaksvis hele anlegg. De var kjente og oppfylte kriteriene i loven den gangen. I dag er hele 1/2 av disse bygningene borte på grunn av brann og bombing under krigen eller mis skjøtsel og forfall. Det vil si at på omkring 80 år er tapsprosenten på over 50 % for de freda bygningene fra nyere tid. Dette er et tankekors.

Fredningspolitikk de siste 25 år

De fleste kulturminnene som er fredet de siste 25 år er et resultat av nasjonale prosjekt initiert av Miljøverndepartementet eller Riksantikvaren. Hovedsakelig er det kulturminner som er eller har vært i statens eie, slik som prestegårder, fyr, forsvarsbygg og anlegg og NSBs kulturminner. Andre slike nasjonale prosjekt hadde temaene "Det 20. århundres kulturminner" og "Kulturminner langs kysten".

Totalt finnes 130 freda bygninger, 7 bruer og andre teknisk-industrielle kulturminner, samt 15 andre typer kulturminner fra nyere tid i vårt fylke. 74 av disse er freda etter nasjonalt initiativ i tida etter at fylkeskommunen fikk rollen som regional kulturminnemyndighet. Etter lokalt eller regionalt initiativ er det freda 17 bygninger, et minnesmerke og 15 andre kulturminner. Resten ble fredet før 1983. Ett kulturmiljø er under fredning, en bygning og et kulturmiljø er midlertidig fredet.

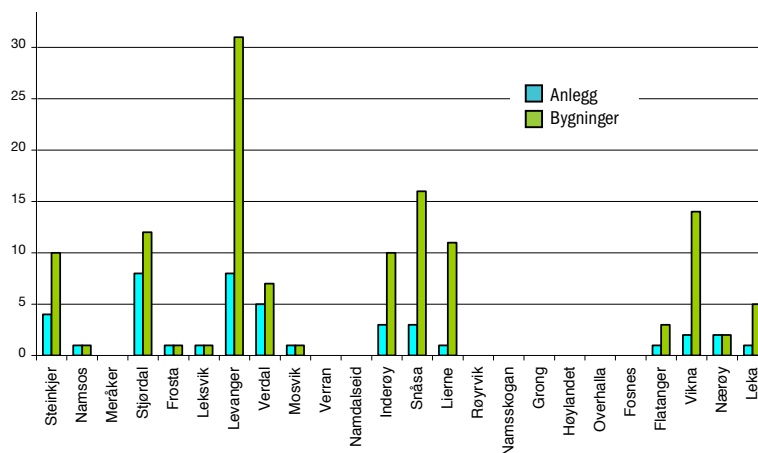
År	Objekt fredet siste 25 år på lokalt/ regionalt initiativ	Antall bygg	Opprinnelig eier	Eier nå	Prosjekt
1985	Fogdegården, Namsos	1	Kommune	Privat	
1989	Falstadskogen, Levanger	0	Privat	Privat	
1992	Bakketun folkehøgskole, Verdal	1	Privat	Privat	
1999	Hegge gård, storstabburet, Steinkjer	1	Privat	Privat	
1996	Sandmo husmannsplass, Snåsa	6	Privat	Stiftelse	
2008	Gressåmoen fjellgård, Snåsa	7	Privat	Privat	

År	Objekt under fredning	Antall bygg/ vernetype	Opprinnelig eier	Eier nå	Prosjekt
	Sør-Gjæslingan, Vikna	66 Kulturmiljø §20	Privat	Kommune/MD og private	Verneplan for kulturmiljø
1988	Killingberg, Leksvik -midlertidig fredet	1 §15	Privat Kommune	Privat Kommune	
2008	Levanger sentrum, Levanger -midlertidig fredet	Ca 190 Kulturmiljø §20	Privat Offentlige	Privat Offentlige	Verneplan for kulturmiljø

Fredningslista – et godt bilde av Nord-Trøndelags kulturhistorie?

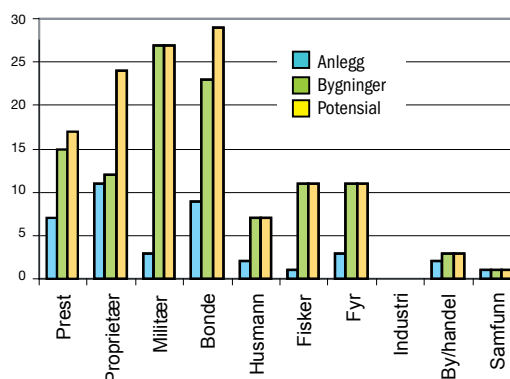
Det er en nasjonal målsetting å ta vare på et representativt utvalg kulturminner. Med representativt menes både i forhold til tidsmessig, geografisk, sosial og etnisk variasjon. De siste tiårene har ikke gjort fredningslista mangfoldig og representativ for Nord-Trøndelags kulturhistorie. Fortsatt er det først og fremst statlige institusjoner som representerer religion og forsvarshistorie som er godt ivaretatt. Det gjelder også storgårdsmiljøet, men i forhold til den historiske betydningen er det vanlige landbruksmiljøet dårlig representert.

Det kan heller ikke være riktig at ni av kommunene, de fleste i sentrale deler av Namdalen, er uten kulturminner som bør gis et varig vern. Betyr det at disse kommunene ikke har kulturminner fra nyere tid som er viktige for landet vårt?

>> Tabell over

I ni av kommunene er det ingen bygninger og anlegg fra nyere tid eller kulturmiljø som er fredet. Dette gjelder Meråker, Verran, Namdalseid, Røyrvik, Namsskogan, Grong, Høylandet, Overhalla, og Fosnes. Levanger og Vikna kommer ut med det høyeste tallet bygninger. Det har sammenheng med at flere bygninger er fredet i samme anlegg på Rinnleiret og Nordøyen.

<< Tabell venstre

Mens det tidligere var fokus på å frede enkeltminner, tenkes det nå mer helhetlig miljø, dvs. at ikke bare hovedlåna er viktig for kulturhistoria, men hele tunet med hus og hage. Vi kan her si at det er potensial for å utvide eksisterende fredninger.

Andre typer kulturminner som er dårlig dekt er bl.a.:

- Kulturminner oppført etter 1945. Trones gård i Verdal fra 1960-tallet er et av få kulturminner fra etter 1900 som er fredet
- Bykultur og byplanlegging; 1800-tallets og gjenreisingsbyen
- Kvinnehistorie og viktige hendelser og personer
- Biologiske kulturminner som hager
- Generelt andre næringsveier enn landbruk, fiske og sagbruk
- Fritid og foreningsliv

Samtidig som kulturminnene ivaretas er det viktig å samle inn kunnskap om dem. Det kan være informasjon som er nødvendig for å ivareta kulturminnene på en slik måte at de ikke mister sin kunnskaps- og opplevelsesverdi. Dette er gjerne handlingsbåren kunnskap som tradisjonsbærerne har, og som ikke nedskrevet noe sted.

Freda kulturmiljø og fredningsverdige kulturmiljø

Fylkeskommunen har i samarbeid med fylkesmannen utarbeidet en "Verneplan for kulturmiljø" i 1995. Målsettingen var å sikre et representativt utvalg kulturmiljø ut fra en samlet vurdering av fylkets kulturhistorie og økologiske forutsetninger. Det ble også lagt vekt på kulturmiljøenes lokale betydning for opplevelse, trivsel, og identitet, samt at området har et utviklingspotensial på miljøets premisser. Resultatet ble 23 utvalgte kulturmiljø i vårt fylke som har så høy verdi at de er i fredningsklasse. Det er et tankekors at de sentrale deler av Namdalen ikke er representert her heller. Planen foreslår tiltak for videre oppfølging av de utvalgte områdene. Dette gir et godt grunnlag for videre arbeid med kulturmiljø, og kan følges opp i videre satsinger.

Fylket er i ferd med å få ett fredet kulturmiljø, fiskeværet Sør-Gjæslingan i Vikna kommune. Et slikt miljø krever mer oppfølging enn et enkelt kulturminne. Den vesentligste forskjellen er at det er opprettet et samarbeidsforum mellom kommunen, fylkeskommunen og bruks- og eierinteressene i været. Det skal dessuten engasjeres en kontaktperson lokalt i Vikna som bl.a. skal gi råd og svare på spørsmål som gjelder vedlikehold av bygninger og anlegg.

10.12.2008 fattet Riksantikvaren vedtak om midlertidig fredning av området innenfor kvadraturen i Levanger sentrum. Fredes Levanger som kulturmiljø, vil fylkeskommunen få forvaltningsansvar for to omfattende kulturmiljø som er krevende å følge opp.

Med tanke på at et representativt utvalg av kulturminner skal tas vare på i et langsiktig perspektiv, er fiske og fiskeværene godt dekt med fredningen av Sør-Gjæslingan. En fredning av Levanger vil dekke en del av fylkets bykultur- og byplanleggingshistorie.

Kulturminner av regional og lokal betydning – oversikter, planer og registreringer

Mange kulturminner har stor betydning for den som eier dem. Noen av disse er viktige bidrag i fortellingen om Nord-Trøndelag, andre har mest betydning for lokalsamfunnet. Fylkeskommunen har et selvstendig ansvar for regionalt viktige kulturminner. Disse kan f.eks. ivaretas gjennom plan- og bygningsloven, med vern og vedlikeholdsavtaler og i museumssammenheng.

Registreringer og kommunale planer

Noen kommuner har laget plan for hvilke kulturminner de ønsker å prioritere. Noen av kulturminnene kan være tatt vare på gjennom regulering til spesialområde med formål bevaring (pbl § 25.6). Vi har ingen fullstendig oversikt over disse områdene, men kan nevne Veita i Verdal, Levanger sentrum, Hylla og

Straumen sentrum i Inderøy, Viosen på Snåsa og Kroa i Leksvik blant andre. Den landsomfattende registreringen av faste kulturminner fra før 1900 - SEFRAK – er fullført i Nord-Trøndelag. Nord-Trøndelag har ca. 10 800 slike bygninger. Det utgjør ca. 8 % av fylkets totale bygningsmasse. Registreringen med foto gir et grunnlag for en senere verne vurdering og prioritering av regionalt og lokalt viktige bygg. I registreringene ble det ikke gjort noen verddivurdering av kulturminnene på skjemaene. For noen kommuner ble det imidlertid laget rapporter som ga oversikt over viktige trekk i byggeskikken og presenterte kulturminnene.

Bygninger kan være verneverdige selv om de er yngre enn 100 år. I Overhalla har kommunen i samarbeid med flere registrert bygninger fram til 1950. Dette danner grunnlag for økt bevissthet og videre prioriteringer. To prosjekter på 1900-tallet bidro til at kommunene valgte ut et viktig kulturminne i sin kommune. Dette var *Kulturminneåret 1997* og prosjektet *Fotefar mot Nord*.

Regionale verneplaner, vedlikeholdsplaner og avtaler

Verneplaner brukes som et redskap for å velge ut kulturminner av en bestemt type som er verneverdig. Fylkeskommunen har laget kun en plan som dette; *Verneplan for kulturmiljø* i samarbeid med Fylkesmannen i Nord-Trøndelag. Slike verneplaner vil være et godt redskap som skaper forutsigbarhet for kommuner og fylkeskommunen.

Vedlikeholdsplaner kan være et godt redskap for å ivareta en enkelt eiendom eller et enkelt kulturminne. Planene er, sammenlignet med eldre reguleringsplaner og fredninger, langt mer konkrete når det gjelder hva som er verd å ta vare på og ikke minst hvordan. Dette er et redskap som gir både eierens, håndverkerens og vår forvaltning av kulturminnet langt mer forutsigbarhet og trygghet. Samtidig gir det en kvalitets-sikring.

Kulturmiljøfredningen av Sør-Gjæslingan følges opp med en Forvaltnings- og skjotselsplan. Ut over dette har vi gitt tilskudd til et par vedlikeholdsplaner for enkeltanlegg de siste åra.

Verken verne- eller vedlikeholdsplaner er juridisk bindende, men fungerer som retningslinjer. En vedlikeholdsplan kan gjerne følges opp av en avtale, f.eks. en verne- og vedlikeholdsavtale eller gjensidig forpliktende partnerskapsavtale. Slike avtaler har vi i svært liten grad brukt i Nord-Trøndelag.

Økonomiske forhold ved vedlikehold og istandsetting

Tilskuddene fylkeskommunen formidler fra statsbudsjettet via Riksantikvaren går i all hovedsak til fredede kulturminner. St.meld. nr. 16 (2004-2005) *Leve med kulturminner* legger opp til en økning på kr 154 mill. til vedlikehold og istandsetting av fredede kulturminner og miljø de neste fire årene. Stortingets tilslutning den 8. juni i 2005 er forpliktende for alle departementer. Denne økningen skal bidra til å nå et av de viktige nasjonale resultatmålene. Innen 2020 skal den freda bygningsmassen opp på et ordinært vedlikeholds nivå. I den forbindelse har fylkene tilstandsvurdert den privateide freda bygningsmassen. Tilstandsvurderingen for Nord-Trøndelag viser at 24 bygninger har tilstandsgrad en, dvs. ordinært vedlikeholds nivå, 37 bygninger har behov for moderate utbedringer, mens 13 bygninger har behov for store utbedringer.

I 2002 ble Norsk kulturminnefond opprettet. Terskelen for å søke og få tilskudd er trolig likevel høyere enn da fylkeskommunen fordelte midler til regionale kulturminnetiltak fra Riksantikvaren. Vi ser at det sendes inn få søknader fra Nord-Trøndelag, og at disse får dårlig uttelling.

Enkelte kommuner har tilskudd til kulturminnevern, slik som f.eks. Restaureringsfondet i Levanger.

Visste du at:

50 prosent av kulturminnene som ble fredet i perioden 1923-1979 er revet, brent, eller avfredet.

Gull

Det handler om å bli glad i by`n du bor i.

Robert Øfsti arbeider for å gjenreise gjenreisningsbyene.

Du har sikkert sett de, mann- og konebutikkene: Smålatne, gråaktige bygg i Namsos og Steinkjer. Butikk nederst, kontor og bolig på toppen. Enkle hus, de fleste i tre, men mange med mineralittpuss på ytterveggene. De aller fleste bygd like etter krigen, i kjølvannet av tyskernes bombing. Klare for historiens skraphaug, mener noen. Et av gjenreisningsbyenes adelsmerker, synes andre.

Robert Øfsti tilhører definitivt den siste kategorien. Han jobber for å legge grunnlag for et senter for gjenreisningsarkitektur.

- Prosjektet tar utgangspunkt i at gjenreisningsbyen er en kulturarv det er verd å ta vare på, en manifestasjon av en viktig periode, fra 1940- til 1960-tallet. På en måte er det snakk om et krigsminne også. Uten krigen hadde byene ikke sett slik ut, men mer som Levanger, forklarer Øfsti.

Stedsidentitet

- Den viktigste jobben for senteret er å gjøre det fysiske kulturminnet til et kulturminne, forstått som bevissthet, gjennom å fortelle historia om byen på nytt. Du kan godt si det handler om å vise fram gullet i gråsteinen. I tillegg handler det om å skaffe fram sikker kunnskap for å ta beslutninger på, sier Robert Øfsti. Han peker på at omdømme og positiv stedsidentitet har blitt stadig mer avgjørende faktorer for å lykkes som by. Ettersom muligheten til positiv stedsutvikling ligger i å utvikle den byen du faktisk har, er det lurt å la utviklinga skje tråd med gjenreisningsbyen.

- En by må forandre seg. Den kan ikke bli et museum. Gitt at det er viktig å ta vare på identitet for å lykkes, er det viktigere og viktigere å ta vare på gjenreisningsbyen, sier Øfsti.

Holdningsendring

Det er Sverre Pedersen, kanskje Norges fremste byplanlegger gjennom tidene, som står bak planene for gjenreisningsbyene Namsos og Steinkjer. Slik er byene tilført en unik urban kapital.

- Gjenreisningsbyen handler om storslåtte planer i liten målestokk, befolket med nøktern og saklig arkitektur, og det er en god ting, sier Øfsti. Han opplever at stadig flere ser verdien av gjenreisningsbyen. Politikerne og planleggerne har vært

tidligst ute. Men også private huseiere tar vare på byggene sine med større pietet enn før.

Situasjonen i Namsos er tosidig. Byen var tidlig ute med å få på plass en formingsveiledning, men det dispenserer ofte fra den. Samtidig viser de nye planene for byen lite hensyn til gjenreisningsbyens planer, påpeker Øfsti, og viser til Fylkesbilbygget, byens gamle storstue, Atheneum, og kinoen: Alle er viktige byelement under press.

Mulighetsrom

I takt med de voksende kjøpesentrene blir det færre mann- og konebutikker igjen i sentrum. Det medfører at eierskap av huset og butikkdrifta skilles, og det blir vanskeligere å skaffe næringsdrift som gir overskudd nok til å holde husene i skikkelig stand. Samtidig er det vekst i de nye, kreative næringene. Og der er bykvalitet en avgjørende verdi

- Slik blir gjenreisningsbyen både ei utfordring og en mulighet for Namsos. Tenk om den eksempelvis fikk utvikle seg til en stor, sammenhengende gründerpark for de nye næringene, undrer Øfsti, og mener en godt bevart gjenreisningsby rommer mange muligheter.

By'n æ bor i

Tekst: Idar Lind. Melodi: Frode Viken

Kan æ få vis dæ by'n æ bor i

veit æ du vil bli glad i'n

Vil du bli med gjennom by'n æ går tur i

ska du nok trives bra i'n

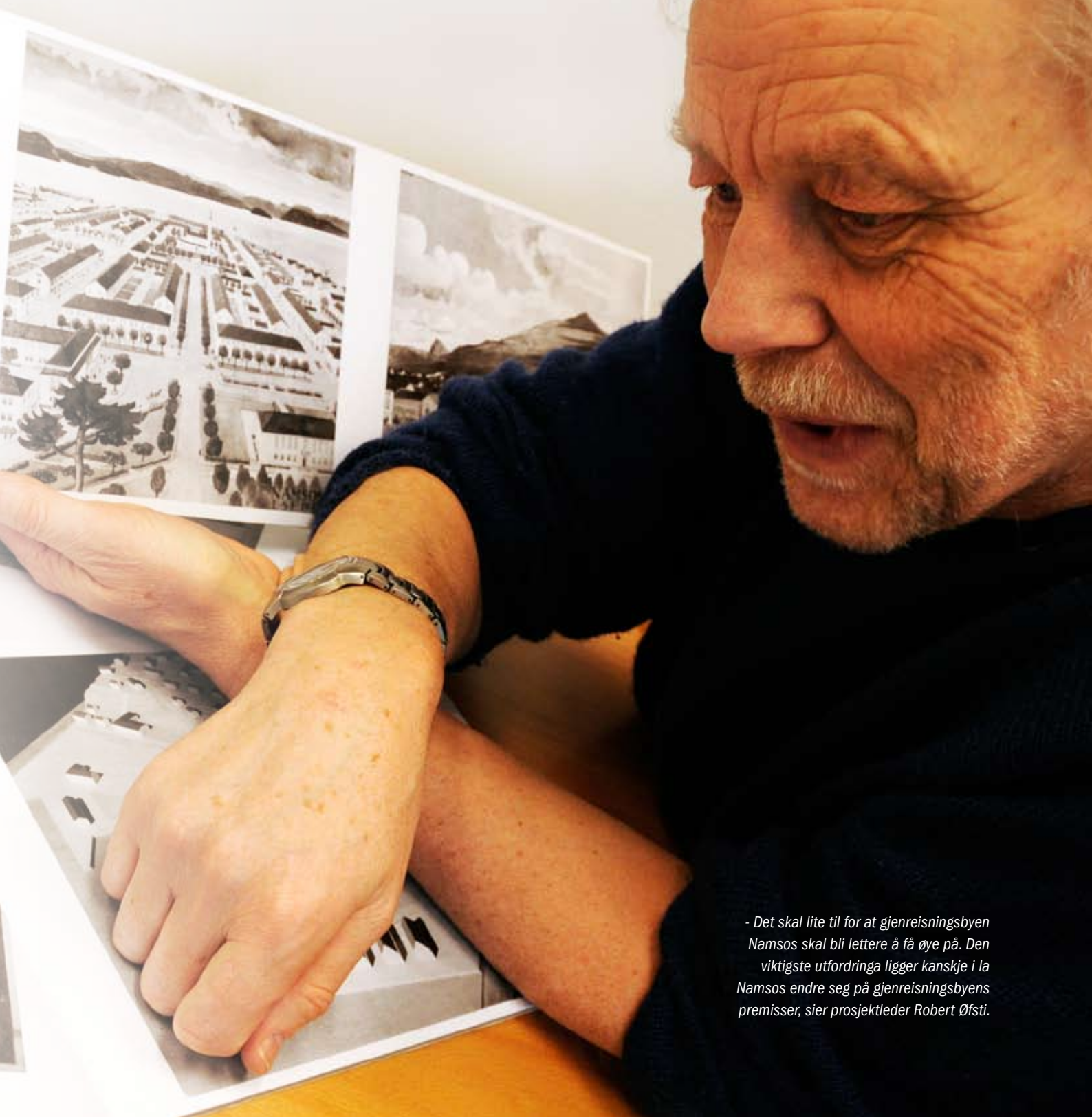
Hand i hand ska vi gå gjennom gatan

og finn oss en røykfylt kafe

Men æ veit itj kæm - æ veit itj kor hen du e

av gråstein

- Det skal lite til for at gjenreisningsbyen Namsos skal bli lettere å få øye på. Den viktigste utfordringa ligger kanskje i la Namsos endre seg på gjenreisningsbyens premisser, sier prosjektleder Robert Øfsti.

SMIL-midlene som fordeles av kommunen og Fylkesmannens regionale miljøprogram er et vesentlig hjelpemiddel til bevaring av kulturminner i jordbrukets landskap.

I tillegg til saksbehandling for Riksantikvarens tilskuddsordning, har fylkeskommunen bidratt i ulike forbindelse med opplærings- og utviklingstiltak gjennom regionalt utviklingsprogram (RUP). De ulike regionrådene har også vært viktig bidragsytere i lokale prosjekter.

Tidligere hadde eiere av våningshus på gårdsbruk, og eiere av bygninger som er fredet eller regulert til spesialområde med formål bevaring, skattefordeler. Under behandlingen av St.meld. nr. 16 (2004-2005) "Leve med kulturminner" ba Stortinget om at konsekvensene av bortfallet av reglene vurderes, og om det er mulig å finne fram til nye ordninger med tilsvarende effekt. Vi er ikke kjent med at det er gjort noe med denne saken.

3.3.2 Utfordringer

Utfordringene er å møte de økende forventningene fra sentralt hold og fra lokalt interesserte. Hvilke oppgaver skal fylkeskommunen prioritere og hvordan skal vi ivareta kulturminnene på best mulig måte? Skal det være rom for flere oppgaver innen kulturminner fra nyere tid i fylkeskommunen enn de lovpålagte oppgavene? Hvilken rolle skal fylkeskommunen i tilfelle ha?

Oppfølging av eiere og deres fredede bygninger og anlegg

Mange eiere av fredede bygninger og anlegg ønsker dialog og tettere oppfølging. Særlig gjelder dette planlegging av tiltak, søknadsprosesser og oppfølging under byggearbeidet.

Økt interesse

Vi merker stor interesse fra ulike eiere for istandsetting og restaurering av eldre hus. De ønsker råd og veiledning om metoder, materialer, innkjøp og håndverkere. Dette indikerer at interessen er til stede, men hvor skal de få hjelp? Tidligere bisto fylkeskommunen ved slike henvendelser, og fulgte opp med befaringer, ga råd og tegnet forslag. Utfordringen i dag er å ta stilling til om dette er noe vi skal prioritere eller om vi skal kanalisere henvendelsene et annet sted? Dette må gjøres uten at det oppleves negativt for de som henvender seg til fylkeskommunen.

Tilgang på materialer og kompetente håndverkere

En utfordring framover vil være å få god oversikt over de materialene som produsenter i Nord-Trøndelag kan tilby og hva som kan utvikles. Likeledes vil det fortsatt være en utfordring å stimulere flere håndverkere til å utdanne seg innen tradisjonshåndverk. Det er for få, også med tanke på at håndverkerne er de beste ambassadørene for godt håndverk og bevaring av bygningstradisjoner. Håndverkerne forteller også at de ikke kjenner til hverandre, og ser at det er behov for å kunne sette sammen gode arbeidslag i forbindelse med større jobber. Nettstedet tronderskbyggeskikk.no kan for eksempel bli en god nettverksbygger.

Kunnskapsbehov og etterspørsel etter formidling

Vi merker et sterkt ønske fra publikum om formidling av kunnskap om kulturminner. Hvor er de viktige kulturminnene, hvilke kulturminner er verneverdige? Og hva vet vi om dem?

>> **Unikt interiør**

Låna på Ner-Killingberg i Leksvik er gjennomdekorert med landskapsmaleri og imitasjonsaudringer.

Ivareta de nasjonale og regionale interesser i plansaker

Manglende prioritering av regionalt viktige kulturminner gjør planlegging av tiltak mer uforutsigbart. Utfordringen er å finne gode redskap som effektiviserer og gjør planbehandlingen mer forutsigbar for alle parter. Fredningslista er imidlertid for lite representativ til at den er et godt nok redskap for å ivareta de nasjonale interessene. *Verneplan for kulturmiljø* med sine prioriterte områder er et utgangspunkt for i et eventuelt videre arbeid med å få til gode innspill i plansaker.

Oppfølging av kommunene

Selv om interessen er til stede i mange kommuner, opplever flere kommuner manglende kapasitet og kunnskap om kulturminner fra nyere tid. Flere kommuner, spesielt innenfor landbruk og byggesak, etterspør mer kunnskap om hvordan ivareta kulturminne. Det er et spørsmål om vi kan forvente den type spesialkunnskap av små kommuner, og om det er en oppgave som fylkeskommunen bør prioritere høyere.

Bevaring og bruk

Det er grunn til å være bekymret for vedlikeholdet av kulturminner som ikke lenger er i bruk, særlig for store teknisk industrielle kulturminner slik som for eksempel Remmastraumen eller Villa fyr. Driftsbygninger i landbruket er og vil bli en ytterligere truet kulturminnetype. Trøndertunet og jordbrukslandskapet vårt vil endre seg i tiåra framover. Det er behov for å finne strategier som fremmer ny bruk av bygninger, gjerne som ressurser i ny næringsaktivitet. Den Gyldne Omveg er et godt eksempel.

Kulturminner i næring

Kulturminner og kulturmiljø er ressurser i økonomisk verdiskaping. Her er et potensial for økt lokal aktivitet. Utfordringene er å realisere dette innen for en bærekraftig bruk der aktiviteten ikke går på bekostning av kulturminnet, men heller bidrar positivt.

Samarbeidspartner i utviklingsprosjekt basert på kulturminner

Fylkeskommunen er en naturlig samarbeidspartner i prosjekter der det tas sikte på utvikling basert på kulturminner og landskap. Fylkeskommunen får henvendelser om deltakelse for å sikre kulturminnenes kvalitet, og som finansieringspartner.

Tilskuddsordninger

Nord-Trøndelag fylkeskommune har i dag ingen tilskuddsordning til istandsetting av kulturminner fra nyere tid eller skjøtsel og tilrettelegging av fornminner. Ved istandsetting av bygninger må en eier regne med ekstra kostnader, enten det er til materialer eller til håndverkere. Mange eiere har også en stor bygningsmasse som er verneverdig, for eksempel et inntakt trøndertun med ei stor lån og flere uthusbygninger.

Mange eiere er interessert i å ta vare på bygningene eller tilrettelegge et forminneområde, men ser at kostnadene blir for store. For disse er det interessant å søke tilskudd. Da er landbrukets SMIL-ordning (Spesielle tiltak i landbruket) som forvaltes av kommunen en mulighet for jordbrukets kulturminner. Andre tilskuddsordninger er Norsk Kulturminnefond. Fondet er krevende å søke, og mange eiere trenger råd og veiledning i en slik søknadsprosess.

>> **Visste du at:**

I 2008 ble Gressåmoen fjellgård fredet.

Norsk kulturminnefond betrakter sin støtte som toppfinansiering. Hvis en søknad er bygd opp rundt et finansielt partnerskap med kommuner og andre bidragsytere, private så vel som offentlige, så styrker det søknaden betraktelig. I denne sammenhengen har fylkeskommunen ingen tilskuddsordning som kan støtte opp om en slik søknad. Det er også verd å merke seg at det er få som gir støtte til kulturminner som er i kommunalt eie eller til kulturminner som ikke innbefattes av landbruket.

Det er et behov for en tilskuddsordning, og mange fylkeskommuner har en slik ordning. En slik ordning kan være et fond eller en årlig budsjettpost. En slik tilskuddsordning bør erfaringsvis være på minimum en million kroner i året. Mange vil søke på en slik ordning, og i tillegg vil budsjettene og søknadsummene i slike prosjekt være høye. Det vil skape forventninger som ikke kan innfris om tilskuddsordningen har en lav ramme, og det er heller ikke effektiv ressursbruk å lyse ut tilskudd hvis dette i hovedsak må innebære avslag. Det vil si at et eventuelt fond må opp i et meget stort beløp for at det skal ha noen hensikt, og slik kan en budsjettpost være mer hensiktsmessig.

Det er også svært viktig å være oppmerksom på at fylkeskommunen må ha ressurser til å administrere en slik ordning. I dag er det ikke kapasitet til dette, noe som må innberegnes i en eventuell ny tilskuddsordning.

Effektivisering

Den økte saksmengden de siste ti åra både gjennom Riksantikvarens forventningsbrev, henvendelser fra kommuner og private eiere, gjør det nødvendig å se på hvordan vi får til en effektiv forvaltning. Det bør vurderes om forvaltningen i fylkeskommunen skal gis rom for utviklingsarbeid, og hvilket sørvisnivå publikum skal få. Oversikter og temakart over viktige regionale kulturminner, og det å utvikle nettsted for byggingvern er mulige formidlings og effektiviseringstiltak som etterspørres av publikum.

Oppsummering - Hvordan møte utfordringene?

- Prioritere fredede kulturminner og dialog med eierne. Temamøter, og god oppfølging når eiere skal i gang med tiltak på bygningsmassen. Etablere ordning med byggeledere.
- Bedre representativiteten, hvilke kulturminner er viktige for Nord-Trøndelags historie?
- Finne gode tiltak som formidler kunnskap og interesse på ulike måter og rettet mot ulike grupper (informasjon - brosjyrer og nettbasert, publikasjoner, temaarrangement, kursing).
- Finne gode tiltak rettet mot håndverkere, arkitekter og produsenter
- Finne gode tiltak rettet mot ansatte i kommunene, kultur, oppvekst, plan og byggesak, politikere?
- Finne gode tiltak rettet mot et interessert publikum
- Skape gode arenaer og metoder; for eksempel kommuneplanprosesser
- Behov for oversikt over regionalt viktige kulturminner. Digital kulturminneatlas for kommunene.
- Rette fokus mot forsømte kulturminnetyper
- Ny bruk av bygninger. Utvikle strategier og kompetanse på området. Se på kulturminner som ressurser i samfunnsmessig og økonomisk verdiskaping, spesielt innen landbruk og reiseliv

Målsettinger for kulturminnepolitikk i Nord-Trøndelag

4

Forslaget til målsetting for kulturminnepolitikken i Nord-Trøndelag er utarbeidet på bakgrunn av de nasjonale føringene, og status og utfordringer for kulturminnevernet i fylket vårt.

Hovedmål

Å velge ut, ta vare på og trekke kunnskap og opplevelse ut av et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer i fylket. Kulturminnene skal gjennom samarbeid mellom eierne, offentlig forvaltning, organisasjoner og andre sikres ei framtid, både for oss og for kommende slekter. I utvelgelsen av varig vernede kulturminner skal det legges vekt på å vise regionens historiske, sosiale, kulturelle og geografiske mangfold i tidsperspektiv.

Delmål

1. Lage oversikter over viktige kulturminner i Nord-Trøndelag som skal være et prioriteringsredskap for kulturminneforvaltningen på regionalt nivå og et hjelpemiddel for samarbeidende etater (spesielt kommunene).
2. Legge til rette for at Nord-Trøndelag kan nå de nasjonale resultatmål innen kulturminnevern:
 - a. Å redusere tapet av kulturminner og kulturmiljøer til 0,5 % pr år innen 2020.
 - b. Freda og fredningsverdige kulturmiljø skal være sikret og ha ordinært vedlikeholds nivå innen 2020.
3. Øke tilgangen til kunnskap og opplevelse med utgangspunkt i kulturarven og forbedre formidlingen til eiere av kulturminner og til det generelle publikum.
4. Utvikle strategier for kulturminnebasert kunnskaps- og næringsutvikling, med særlig vekt på etablerere, handverkere og primærnæringene.
5. Bidra til at søkere fra Nord-Trøndelag øker sin mulighet for å få tilskudd til gode kulturminneprosjekter.

Handlingsprogrammet skal være dynamisk og preget av kontinuerlig oppfølging.

Fellesskapet løfter

Det handler om å løfte i lag og verne gjennom bruk
når fjordkulturen skal på kartet.

Det er varm vårdag på kaia på Kjerkesnesvågen. Måsen strekker hals over mastetoppen på Jækta Pauline, og kaster en kjælen skygge over taukveiler og spillverk. På dekk skinner Arne Fossum og Per Olav Lorentzen i Innherred kystlag om kapp med sola – Vi føler vi har fått en gave i og med at vi får disponere Jækta Pauline. Hun er kanskje det nordtrønderske kulturminnet som er best kjent i rundt om i landet, så vi har tatt fatt på en stor oppgave, sier karene. Heldigvis er de ikke aleine. Inderøy museums- og historielag og Kjerkesnesvågen kai- og båtforening danner sammen med kystlaget en sterk trio. Gjennom praktisk anlagt samarbeid og et inviterende miljø vil de fremme fjordkulturen på Innherred.

Mye av lite

Det er Egge museum som eier Pauline, men drifta skjer på frivillig basis etter sjølkostprinsippet. Men når mange drar i lag, skapes det mye med få kroner. Mye av infrastrukturen er alt på plass. Det fins både verksted og slip. På rekordfart ble et gammelt stabbur flyttet til kaia og gjort til jæktbase. Der blir det rom for utstillinger og aktiviteter. Nytt naust i gammeldags stavlaft er under bygging, og det skal bygges ny båtvoan til slipen, slik at jækta kan trekkes opp i løpet av våren.

- Det er nok en 60-70 år siden sist ei jækt ble tatt opp på slipen, så det blir ei hendelse det er verd å få med seg, sier Per Olav Lorentzen.

Frivillige hender

- Vi har sett mye positivt engasjement, og det er oppsving i interessen for fjordkulturen, sier Arne Fossum, og forteller om hjelpende hender som kom på plass raskt til den første vårdugnaden, og da Pauline skulle til Marsimartnan på Levanger. Og

det er i de frivillige hendene at nøkkelen til god formidling og godt vern ligger. Folk må få bygge, pusse, stelle, ro, spleise, seile, reparere, organisere, - gjøre kort sagt alt som hører kystlivet til. Det er da kunnskapen og engasjementet skapes.

- Skulle vi bare tatt båtene på land og vernet de som et museum, hadde det ikke blitt det samme engasjementet, sier Arne og Per Olav. Karene forteller om samarbeidet, og om den gode praten som lett kommer i gang.

- Men hva med damene?

- Det blir lett litt mannsdominert miljøet vårt, så vi ønsker oss flere damer. Det handler vel også litt om å legge til rette for aktiviteter som fenger. Der har vi nok ikke vært like flinke som andre kystlag, innrømmer Arne og Per Olav.

Framtidstru

Det er fortellinga om hverdagslivet, og samspillet mellom bygda og fjorden opp gjennom historia som karene er opptatt av å få fram.

- Det er klart at et så kostnadskrevenne foretak som å drifte Pauline vil rives mellom det å få tak i penger, og det å gjøre det som er riktig. Vi vil ikke at hun skal bli en flytende pub, men bruke henne til å formidle historie gjennom deltakelse, forklarer Per Olav Lorentzen. Han ser for seg at Pauline kan gå med ved, eller klippfisk, slik den gjorde i gamle dager. Og mener det er om å gjøre at hun er hos alle kommunene langs fjorden ofte, for å gjøre en formidlingsjobb og bygge eierskap.

- Og vi vil gjerne gjøre noe i sammenheng med Den Kulturelle Skolesekken, bare vi finner en god måte å få det til på. Å nå fram til ungdom er viktig. Vekker vi interessa hos noen, har vi gjort en storjobb, sier Arne Fossum.

fjordkulturen

Oppsving:

Arne Fossum og Per Olav Lorentzen i Innherred kystlag opplever at interessen for fjordkulturen øker.

Å formidle historie gjennom deltakelse er en nøkkelfaktor, forklarer karene.

5.1 Fire satsingsområder

Det foreslås fire satsingsområder:

- **Kommunesatsning**
- **Verdiskaping**
- **Formidling**
- **Lovpålagte oppgaver**

Innenfor de fire satsingsområdene er det foreslått ulike tiltak, men i flere tilfeller passer tiltakene inn under flere av satsingsområdene. Det er varierende detaljeringsnivå på tiltakene alt etter hvor kjent de er i dag, noen er mer for strategier å regne.

5.1.1 Kommunesatsing

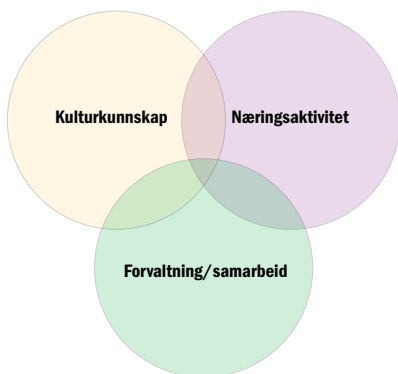
Her har vi samlet ulike tiltak der kommunenivået er hovedpartner, og der gevinsten av tiltaket gagnar kommunene så vel som fylkeskommunen. Tiltakene går både på kompetanseheving og på å skape mer forutsigbarhet for eiere, kommunene og fylkeskommunen.

Kommunenes arbeid med kommuneplanens arealdel har potensial til å bli gode prosesser for å sette fokus på kulturminner lokalt. Dette er en prosess som kan ta opp temaet kulturminner i lokalsamfunnet og involvere interesserte enkeltpersoner og foreninger, museer m.fl. Slik vil kommunen kunne bevisstgjøre og synliggjøre de lokale kulturminneressursene gjennom prosessen og resultatet; kommuneplanens arealdel. Samtidig vil resultatet være en prioritering og utvelgelse av lokalt viktige kulturminner. Disse kan presenteres i et digitalt kommuneatlas der publikum har adgang gjennom www.mittkulturminne.no som fylkeskommunen har utviklet. Ny Plan- og Bygningslov er vedtatt i 2008 (iverksettes i juli 2009) og den innskjerper regionale og statlige myndigheters plikt til å medvirke tidlig i planprosesser som kommuneplanens arealdel.

I en kommunesatsing er det naturlig å samarbeide med Fylkesmannen. Fylkeskommunen og fylkesmannens landbruksavdeling har hatt et fruktbart samarbeid i prosjektet "Fram i lyset" rettet mot fornminner på landbrukseiendommer. Dette samarbeidet kan utvikles til også å gjelde kulturminner fra nyere tid innenfor landbruket.

5.1.2 Verdiskaping

Her er det samlet tiltak som bidrar til kulturell, økonomisk, samfunnsmessig verdiskaping. St.meld. nr. 16 (2004-2005) "Leve med kulturminner" fremhever at det er viktig å finne frem til strategier hvor kulturminner har et næringsaspekt ved seg. Her trengs det å utvikles kompetanse, og samarbeid mellom kulturminneområdet og spesielt landbruk og reiseliv.

I reiselivet er opplevelser og aktiviteter avgjørende for turistenes valg av reisemål. Turister er interesserte i autentiske opplevelser, formidling av kunnskap, lokal kultur og tradisjoner. Bakgrunnen for trøndersk reiselivs merkevare, "Trivelige Trøndelag", er bl.a. ønske om "kulturell utforskning" og å være i "harmonisk med naturen og lokal kultur". Ikke alle kulturminner kan bli kommersielle produkter omsettelige i et marked. Men de som har et potensial kan gjøres tilgjengelige, tilrettelegges, inngå i produktpakker og gjøres salgbare. Her må kulturminnenes eiere samarbeide med reiselivsnæringen. Kompetanse og gjensidig forståelse mellom kultur- og næringsaktører er viktig.

Landbrukets omstillingsbehov har de senere år medført en satsing på tilleggsnæringer til landbruket. Besøksnæring, småskala matforedling, kulturminner og opplevelser er noe av grunnlaget for dette. Her ligger det et potensial i økt økonomisk verdiskaping som ikke er utnyttet i Nord-Trøndelag.

Håndverkerne er, ved siden av eierne, de viktigste kulturvernerne. I dagens utdanningssystem har disse mistet opplæring på eldre bygg, sjøl om eldre bygg blir en vesentlig del av deres oppdrag i framtida. Kursing og bevisstgjøring av håndverkere er et viktig tiltak. Det er behov for kartlegging av markedet og å etablere et nettverk som arbeider videre med kursing i bygningsvern i samarbeid med videregående skoler slik som Ytre Namdal videregående og Verdal videregående, Høgskolen i Sør-Trøndelag og de to konsoliderte musea. Det blir også foreslått å lage en arena, et nettsted med temasider og håndverkerregister.

5.1.3 Formidling

Her har vi samlet tiltak som er rettet mot et interessert publikum enten det nå er eiere, foreninger eller spesielle grupper som barn og unge. Gjennom Kulturminneåret 2009 ønsker fylkeskommunen å spesielt fokusere på barn og unge og frivilligheten. Kulturminneåret 2009 har temaet dagliglivets kulturminner. Det er viktig å åpne begrepet kulturminner slik at allmennheten ser at kulturminner angår alle, gammel som ung. På lang sikt er Den kulturelle skolesekken en viktig arena for å utvikle nye og spennende tilbud til barn og unge.

5.1.4 Lovpålagte oppgaver og effektivisering

I siste del av foreslåtte handlingsprogram foreslås det lagt inn tiltak som direkte er knyttet til delegeringen av kulturminneloven og/eller effektiviseringstiltak. Spesielt viktig er oppfølgingen av eierne av de fredede bygningene. Tilstandsvurderingen av de fredede bygningene som ble gjennomført i 2007 og 2008 viser at 50 av de privateide fredede bygningene har behov for moderate til store utbedringer. Fylkeskommunen får en stor utfordring i å følge opp disse prosjektene, og sørge for at eierne i Nord-Trøndelag får ta del i statsbudsjettets midler til formålet.

Resultatet av noen av tiltakene under kommunesatsingen, se punkt 5.1.2, vil også kunne gi effektiviseringsgevinster i den daglige forvaltningen.

5.2 Oppfølging og arbeidsmåte

Med utgangspunkt i dagens driftsbudsjett på kulturminneområdet, må det foretas en streng prioritering av ressursene. Den daglige forvaltningen av lovpålagte oppgaver, og ekstra tiltak som kan effektivisere den daglige driften bør prioriteres.

Gjennomføringen av tiltakene i handlingsprogrammet kan derfor på kort sikt foregå slik:

- Løpende forvaltningsoppgaver som i hovedsak kan gjennomføres innenfor gjeldende ressursrammer
- På lang sikt må det tas stilling til hvor vidt det innenfor den regionale kulturminnepolitikken er behov for nye driftsoppgaver.
- De fleste foreslåtte tiltakene er nye tiltak som må prosjekterorganiseres. I mange av tiltakene bør fylkeskommunen kun være bidragsyter og ikke ansvarlig.
- For at Handlingsprogrammets mål skal oppnås bør det kobles til de årlige budsjettbehandlingene og det regionale utviklingsprogrammet.

5.2.1 Lovpålagte oppgaver, ressurser og prioritering

Fylkeskommunens muligheter til å følge opp de lovpålagte driftsoppgavene er begrenset av tilgjengelige ressurser. Nord-Trøndelag fylkeskommune har pr 2009 3,5 årsverk avsatt innafor fagområdet kulturminnevern. Fra Riksantikvaren mottar fylkeskommunen hvert år et forventningsbrev. Ut fra brevet NTFK mottok i 2008 er det beregnet at fylkeskommunen mangler mellom 6 og 7 årsverk for å oppfylle forventningene staten ved Miljøverndepartementet og Riksantikvaren har til fylkeskommunen. Dette innebærer at noen oppgaver må prioriteres, andre oppgaver prioriteres ikke. Det er lagt opp til følgende prioriteringer innenfor budsjettrammen for 2009:

Automatisk freda kulturminner:

Arbeidet med de systematiske registreringene i kommunene. Dette innebærer også nødvendig utviklingsarbeid knyttet til teknisk utvikling av nye arkeologiske registreringsmetoder og tilsetting av to feltarkeologer i feltsesongen (april-oktober).

Nyere tids kulturminner:

Fylkeskommunen prioriterer de kulturminnene som er vedtatt fredet etter kulturminneloven, og som fylkeskommunen har ansvar for i henhold til Faglig forskrift for ansvarsfordeling. Fylkeskommunen prioriterer oppfølging av private eiere av freda bygninger og istandsetting av deres bygninger. Tilstandsregistreringen har vist et betydelig etterslep på vedlikeholdet. Oppfølging på dette området forutsetter gode håndverkere og byggeledere hos eierne.

Arbeid med utvikling av digitalt kulturminneatlas på kommunenivå foreslås igangsatt i samarbeid med kommunene med mål om å effektivisere forvaltningsområdets drift. Dette blir fylkeskommunens hovedbidrag i Kulturminneåret 2009.

5.3 Handlingsprogram

For tiltakene angis et forslag til den vi foreslår skal være ansvarlig partner (uthevet tekst). Tiltakene er av ulike karakterer:

- Tiltaket kan enten være slik at vi må ta ansvar for dem (pga. forvaltningsansvaret vi har fått ved delegasjonen etter Kulturminneloven og Plan- og Bygningsloven), eller det er tiltak vi kan, men ikke må, ta et ansvar for. Så er det tiltak der vi mener andre bør ta hovedansvaret.
- Tiltakene er enten vurdert som langsiktige, kortsiktige eller løpende. Kortsiktig vil si at de kan komme i gang raskt, og gjennomføres og/eller er etablert innen en to-årsperiode, innen 2011. Langsiktige tiltak må prosjekteres, tar lenger tid før de kan startes opp, og går over flere år. De partnere som vi anser skal være ansvarlig partner for et tiltak er uthevet.

1. Kommunesatsning

Tiltak	Ansvarlig partner/ partnere	Prioritering	Fylkes- kommunens ansvar	Kommentar
Utvikle kommuneplanens arealdel til arena for også kulturminnepolitikk. Lage lister over særlig viktige - fornminner - regionale og lokale kulturminner/kulturmiljø Formidling gjennom et digitalt Kommuneatlas - Kulturminneåret 2009	NTFK/ Fylkesmannen Kommunene Organisasjoner NTNU Museene	Kortsiktig: Iverksetting Langsiktig: Ferdig- stilling	Delta	Kulturminneåret 2009 Felles fylkesplan: Kap 5, og strategi 3 og 4.
Registrere og kartfeste automatisk freda kulturminner i kommuner der dette ikke er gjort. Videreutvikle www.mittkulturminne.no	NTFK/ Kommunene	Kortsiktig: Oppstart Langsiktig: Ferdig- stilling	Gjennomføre	Resultat er ferdig registrerte kommuner og oppdatert mittkulturminne.no. Felles fylkesplan: Kapittel 4 og 5, og strategi 3 og 4.
Ta i bruk nye registreringsmetoder som LIDAR, Geofysiske metoder og satelittbilder.	NTFK/ Museene inkludert NTNU	Kortsiktig: Oppstart Langsiktig: Ferdigstil- ling	Delta	LIDAR tas i bruk i NTFK i 2009 Felles fylkesplan: Kapittel 5, og strategi 3 og 4.
Utvikle modeller som forutsier hvor det er stor tetthet av automatisk freda kulturminner.	NIKU/NTFK/ NTNU/ Riksantikvaren/ Skog&Landskap	Kortsiktig	Delta	Mulig partnerskap med kommunene. Arbeidet i Levanger og Steinkjer ferdigstilles i 2009.
Utvikle tiltak retta mot underprioriterte kulturminner. f.eks.: - dagliglivets kulturminner - kulturbetinget biologi - bergkunst - industriarkeologi - by og byplanlegging - fartøyvern og fjordkultur - utmarkskulturminner (jernvinne og fangst)	Musea Inkl NTNU/ NTFK	Langsiktig	Delta	
Lage kurs i kulturminneforvaltning for kommunene	NTFK/ Riksantikvaren Vitenskapsmuseet NT kulturvernråd	Kortsiktig	Gjennomføre	Felles fylkesplan: Kapittel 4 og 5, og strategi 3 og 4.

2. Verdiskaping

Tiltak	Ansvarlig partner/ partnere	Prioritering	Fylkes- kommunens ansvar	Kommentar
Utvikle kompetanse og virkemidler for området kulturminner og næring	Innovasjon Norge , Landbruk, Kommunene Næringsorganisasjoner og reiseliv. NTFK	Langsiktig	Delta	Felles fylkesplan: Kapittel 5, og strategi 3 og 4
Tilrettelegge kulturminner som attraksjoner og opplevelser - pakking, salg og markedsføring av kulturminner - miljø som elementer i opplevelsesprodukter	NTFK og Kommunene/ Innovasjon Norge, Museene, reiselivs- og landbruksnæringa	Langsiktig	Delta	Felles fylkesplan: Kapittel 4 og 5, og strategi 3 og 4
Utvikle nettverk for handlingsbåren kompetanse og håndverk. Innsamling av kunnskap om regionens bygningstradisjoner.	Videregående skoler (VGS og YNVGS), Høgskolen i Sør-Trøndelag , NTFK, museene	Langsiktig	Delta	
Kartlegge produsenter av materiale, og håndverkere med kompetanse i tradisjonelt byggeri i fylket Stimulere håndverkere til å gå kurs og etterutdanning i bygningsvern	Trøndelag Forskning og Utvikling Næringa NTFK.Museene	2009-2010	Delta	
Bergkunstreisen. Iverksette skjøtsel og tilrettelegging på prioriterte lokaliteter.	Bergkunstmuseet. NTNU/ NTFK kommunene, private	Oppstart 2009	Delta	Sikre bergkunsten gjennom handlingssprogram for bergkunst.
Utvikle bygningsvern på nett: http://www.tronderbyggeskikk.no	NTFK / Kulturnett Trøndelag og ABM-utvikling, håndverkere	Kortsiktig		
Etablere verdiskapingsprosjekt i samarbeid mellom landbruk og kulturminneforvaltning.	FMLA / NTFK , Bondelaget, kommuner, eiere	Kortsiktig	Delta	

3. Formidling

Tiltak	Ansvarlig partner/ partnere	Prioritering	Fylkes- kommunens ansvar	Kommentar
Tilrettelegge og formidle informasjon til kommuner, eiere og publikum	NTFK , Musea, NTNU, FMLA, Organisasjoner, turistkontor og Den Kulturelle skolesekken (DKS)	Løpende	Gjennomføre	
Lavterskeltilbud innen bygningsvern for den hendige eier	NTFK / håndverkere, eiere og andre interesserte	Løpende	Gjennomføre	
Utvikle nye formidlingskonsepter	Museene , NTNU, NTFK, STFK	Langsiktig	Delta	Ny skiltmal er under utvikling ved Trøndelag folkemuseum.
Kulturminneåret 2009 -kulturminneløyper -tilskuddsbehandling for Norges kulturvernforbund -regionalt arrangement -kommuneatlas -fokus på barn og unge	NTFK, NT kulturvernråd /NTBUR/ Den Kulturelle Skolesekken (DKS), museene, kommuner, frivillige og eiere	2009	Gjennomføre	
Utvikle aktiviteter for barn og unge på kulturminneområdet.	DKS, Museene/ NTNU	Løpende	Gjennomføre	
Etablere ordning med adopsjon av kulturminne og aktiviteter for grupper som normalt ikke deltar i kulturaktiviteter.	Kommunene v/ skole, kultur og helse, museene/ frivillige organisasjoner, private og NTFK.	Langsiktig	Delta	Med ønske å nå grupper som normalt ikke er aktive i kulturaktiviteter.
Pilegrimsleden	STFK/ Oppland FK /NTFK	Løpende	Delta	I gang fra 2006 som del av verdiskapingsprogrammet
Utvikle nett-tjenester for kulturminneområdet: www.mittkulturminne.no www.tronderbyggeskikk.no	NTFK/ Akershus FK Riksantikvaren, Landbruk	Kortsiktig	Gjennomføre	Nettsted med registrering av kulturminner. Web-tjenester for kulturminneområdet.

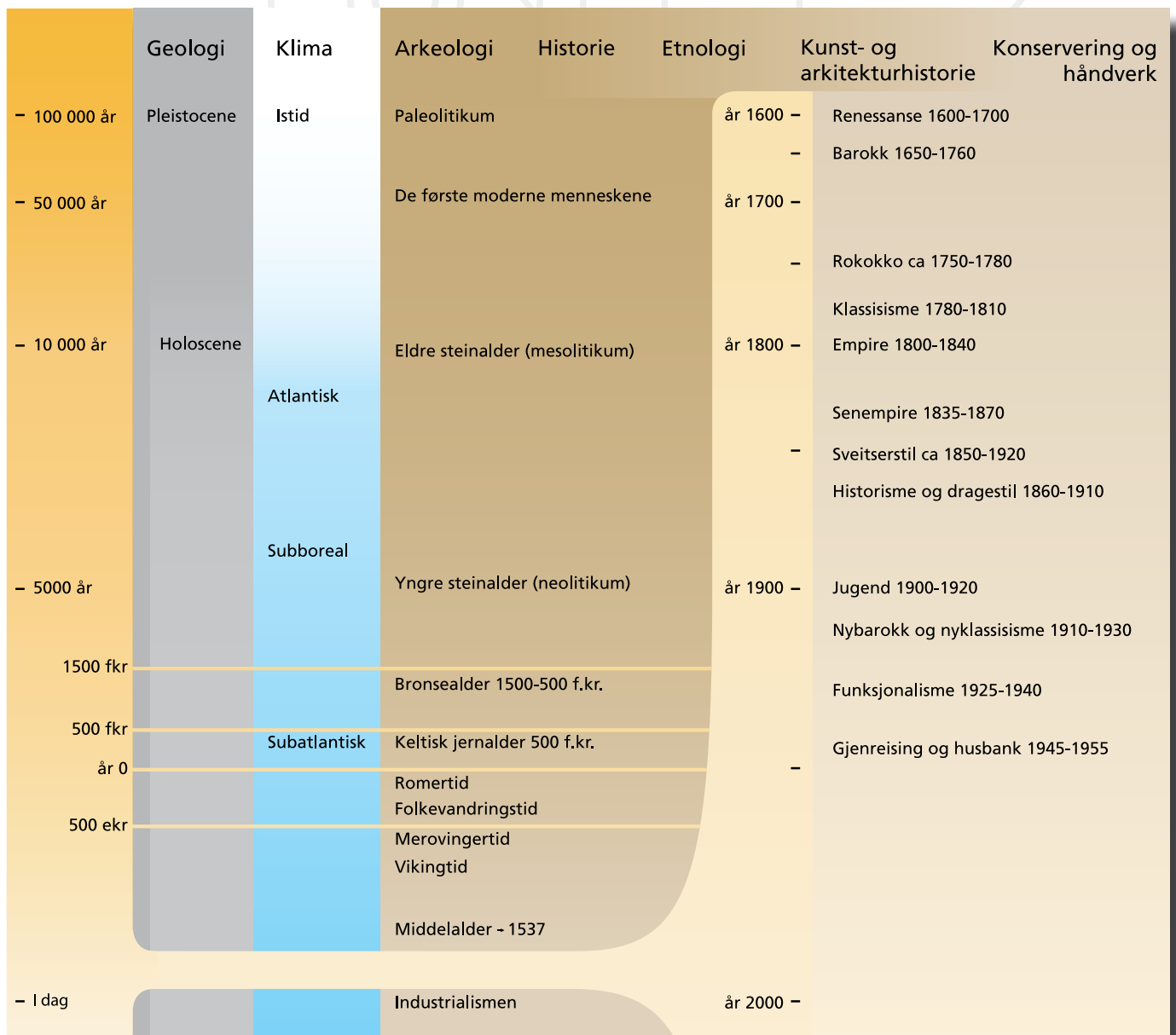
4. Lovpålagte oppgaver og effektivisering

Tiltak	Ansvarlig partner/ partnere	Prioritering	Fylkes- kommunens ansvar	Kommentar
Følge opp fredede kulturmiljø og kulturmiljø i Verneplan for kulturmiljø	NTFK	Langsiktig Kortsiktig	Gjennom- føring	Felles Fylkesplan: Kapittel 5 og strategi 3 og 4.
Følge opp tiltak på freda hus, arbeide for å nå et ordinært vedlikeholds nivå innen 2020.	NTFK / Eiere av freda anlegg	Løpende	Gjennomføre	
Arrangement når kulturmiljøfredning av Sør-Gjæslingen er vedtatt.	Museet Midt/ kommunen/ Velforeninger	2009	Delta	Tiltak i Kulturminneåret 2009.
Vurdere nye fredninger etter KML §§ 15, 19 og 20.	NTFK	Langsiktig		
Samlinger for eiere av freda bygninger og anlegg: - temamøter og befaringer	NTFK Eiere	Løpende	Gjennom- føring	Bedre dialog og kontakt med eiere. Kunnskaps- og ideutveksling.
Samarbeide med Riksantikvaren og andre fylker. Opprette antikvarnettverk med de nærmeste fylkene.	NTFK . Riksantikva- ren, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal og Jämtland	Kortsiktig	Delta	Samarbeid om tiltak. Bedre rutiner.
Effektiv saksbehandling Miljøovervåke bergkunst	NTFK	Langsiktig	Gjennomføre	Overvåke og kontrollere tilstand
Effektivisere intern drift. Styrke NTFKs kompetanse og bruk av IKT. Digital fotobase. Forbedre GIS-system, arbeidsmetoder. Felles kartserver med fylkesmannen.	NTFK/ Fylkesmannen	Kortsiktig	Gjennomføre	Effektiv og god saksbehandling. Partnerskap med Fylkesmannen på felles kartserver.
Utrede tilskuddspost for verneverdige kulturminner i Nord-Trøndelag	NTFK	2009	Gjennomføre	Utredning ferdig i 2009
Lage informasjonsplan for fagfeltet	NTFK og musea.	Kortsiktig	Gjennomføre	Bedret formidling til media og Kulturnett.

Vedlegg

6

6.1 Kronologisk og flerfaglig referanse

6.2 Mer om kulturminner og loverk

Plan- og bygningsloven (PBL)

Planlegging etter loven skal legge til rette for samordning av statlig, fylkeskommunal og kommunal virksomhet og gi grunnlag for vedtak om bruk og vern av ressurser, utbygging, samt å sikre estetiske hensyn.

Gjennom planlegging og ved særskilte krav til det enkelte byggetiltak skal loven legge til rette for at arealbruk og bebyggelse blir til størst mulig gagn for den enkelte og samfunnet.

I dette ligger det en forpliktelse til å integrere kulturminneverdier i plan- og byggesaksbehandlingen.

Plan- og bygningsloven er kommunenes viktigste redskap for å ivareta hensynet til kulturminner og kulturmiljøer, spesielt for kulturminner av lokal og regional verdi. I vernesammenheng er kommuneplanens arealdel et dynamisk virkemiddel ved at den rulleres. På denne måten kan arealbruken følge utviklingen av de nasjonale resultatmålene for kulturminneforvaltningen. Det er en prioritert oppgave å videreutvikle denne loven som virkemiddel i forvaltningen av kulturminnene, jf. Planlovutvalget og Kulturminneutvalget.

Ny Plan- og bygningslov trer i kraft 1.7.2009

Kulturminneloven (KML)

Kulturminneloven er kulturminneforvaltningens særlov. Loven skal sikre varig vern av et representativt utvalg kulturminner og kulturmiljøer av nasjonal interesse – som kilder til kunnskap og som grunnlag for opplevelse. Dette overordna nasjonale målet med kulturvernet ligger nedfelt i formålsparagrafen i Kulturminnelova:

§ 1. Lovens formål

Kulturminner og kulturmiljøer med deres egenart og variasjon skal vernes både som del av vår kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning.

Det er et nasjonalt ansvar å ivareta disse ressursene som vitenskapelig kildemateriale og som varig grunnlag for nålevende og fremtidige generasjoners opplevelse, selvforståelse, trivsel og virksomhet.

Når det etter annen lov treffes vedtak som påvirker kulturminneres sursene, skal det legges vekt på denne lovs formål.

Arkeologi

Disse kulturminnene er automatisk fredet:

- alle kulturminner som er eldre enn 1537 (reformasjonen)
- stående byggverk som vi vet er fra før 1650
- samiske kulturminner som er eldre enn 100 år
- skip som er eldre en 100 år og ligger under vann er gitt automatisk vern

Loven åpner for at det kan gis dispensasjon fra den automatiske fredningen. Dersom kulturminnemyndighetene ut fra en faglig og samfunnsmessig vurdering mener at det kan gis dispensasjon, vil det bli satt vilkår om undersøkelser/utgravninger. Kulturminnets verdi som kilde til kunnskap blir i slike tilfeller ivaretatt gjennom krav til dokumentasjon, forskning og formidling. Kunnskapskildene vil i slike tilfeller endre karakter fra være primærkilde til å bli sekundærkilde. Som hovedregel skal tiltakshaver dekke kostnadene som er forbundet med registreringer og undersøkelser/utgravninger.

Riksantikvaren har myndighet til å gi dispensasjon for automatisk fredete kulturminner, med unntak for bygninger fra perioden 1537-1649 som forvaltes av fylkeskommunene/Sametinget. Retningslinjer skal sikre en enhetlig praksis og politikk når det gjelder frigivelse av automatisk fredete kulturminner.

Kulturminner fra nyere tid

Kulturminneloven gir hjemmel for å frede utvalgte kulturhistorisk eller arkitektonisk verdifulle kulturminner fra tiden etter 1650 og områder:

- Enkeltobjekter som f.eks. bygninger (kml § 15)
- Et område rundt for å sikre et fredet kulturminne (§ 19)
- Kulturmiljø; et landskap/område der kulturminner inngår som en del (§ 20)

Interiører kan pr. i dag bare sikres gjennom fredning etter kulturminneloven. Fredning har ikke til hensikt å hindre bruk av kulturminnene. Derfor kan det gis dispensasjon fra fredningsbestemmelsene for tiltak som ikke reduserer verneverdien vesentlig. For å opprettholde intensjonen med fredningen må objekter/områder følges opp med jevnlig vedlikehold og skjøtsel.

Dersom det oppstår en akutt situasjon som innebærer fare for at viktige kulturminner blir ødelagt eller får redusert sin verdi som kulturminne, kan vedtak om midlertidig fredning være aktuelt. Dette betyr ikke at ethvert kulturminne som er truet av riving eller annen ødeleggelse, bør fredes. Hensikten med midlertidig fredning er at kulturminneforvaltningen skal få tid til å vurdere om kulturminnet skal fredes permanent.

Det skal legges vekt på at fredningsarbeidet gjennomføres som helhetlige planer. Gjennom St.meld. nr. 16 (2004-2005) "Leve med kulturminner", har staten lagt føringer for de nasjonale prioriteringene. Fylkeskommunen har dessuten et sjølstendig ansvar for å vurdere behovet for fredninger.

Annen sektorlovgiving

Mange sektorlover, med forskrifter og rundskriv, påvirker rammebetingelsene for kulturminner og kulturmiljøer. F.eks. er jordloven og skogloven, som forvaltes av landbruksmyndighetene, viktige for kulturminneforvaltningen. Kirkeloven og gravferdsloven forvaltes av kirkemyndighetene. I rundskrivet "Forvaltning av kirke, kirkegård og kirkens omgivelser som kulturminne og kulturmiljø" har Kirke-, utdannings og forskningsdepartementet og Miljøverndepartementet gitt regler og veiledning for hvordan kirkens kulturminner skal forvaltes. Også samferdselsmyndighetene, fiskerimyndighetene og vassdrags- og energimyndighetene har ansvar for lover som i større eller mindre grad er av betydning for forvaltning av kulturminner.

Kulturminner og kulturlandskap kan også sikres i medhold av naturvernloven. Kulturminner kan inngå som en del av verneformålet ved opprettelse av nasjonalparker og landskapsvernområder.

Den europeiske landskapskonvensjonen

Den europeiske landskapskonvensjonen er en konvensjon med det formål å verne, forvalte og planlegge landskap og organisere europeisk samarbeid på disse områdene. En konvensjon er en internasjonal avtale som forplikter de stater som ratifiserer den. Norge ratifiserte den europeiske landskapskonvensjonen i 2001 og den trådte i kraft i Norge i 2004. konvensjonen omfatter alle typer landskap; by- og bygdelandskap, kyst- og fjellandskap. Den handler om verdifulle landskap, ordinære landskap og om landskap som kan trenge reparasjon. Konvensjonen legger særlig vekt på hverdagslandskapet, landskapet der folk bor og arbeider og der barn vokser opp. Et viktig mål med konvensjonen er å styrke enkeltmenneskets og lokalsamfunnets medvirkning i arbeidet med planlegging, vern og forvaltning av landskap.³

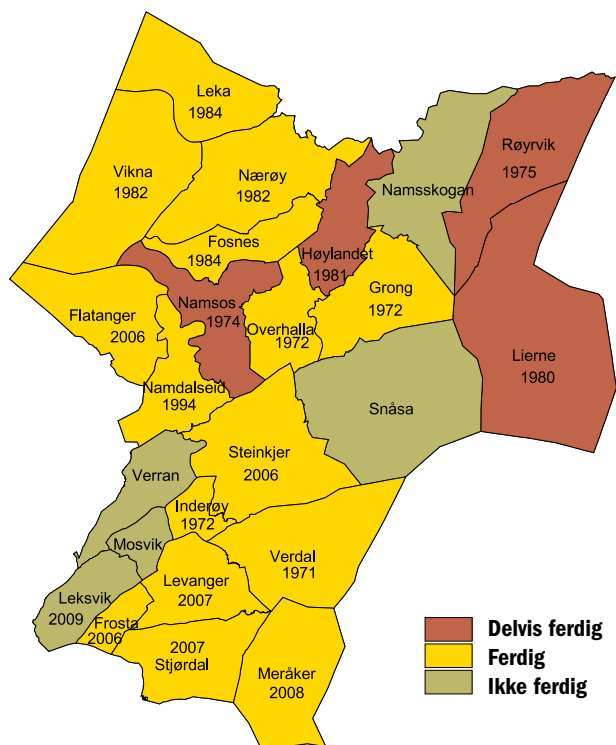
6.3 Automatisk freda kulturminner/fornminner

6.3.1 Kulturminnebestand

Periode	Underperioder	Kulturminnetyper	Kommentarer
Steinalder	Eldre steinalder (jegersteinalder) 10000 – 4000 f.kr. OBS! Ofte benyttes ukalibrerte C14 dateringer i faglitteratur. Disse oppgis i år før 1950 i form av BP Yngre Steinalder (bondesteinalder – inneles også i tidlig- neolitikum (TN) – mellom- neolitikum (MN) og sen- neolitikum (SN) 4000 f.kr – 1500 f.kr	Boplasser – større og mindre. Langs kysten og vassdraga i innlandet. Nesten alle større boplasser er tilknyttet vann eller sjø. Datering kan derfor gjøres i mange tilfeller ut fra høyde over havet og relatering til lokal/regional landhevingskurve. Fra om lag 5000 f.kr forekommer også helleristninger; med jakt/fangst motiv. Et eksempel er Bølareinen! I Sen-Neolitikum (fra 2300 – 1500 f.kr) forekommer også hus og jordbruksboplasser. Jordbruket endrer en del på økonomi og tilpassning etter 4000 f.kr. Fra vandring som fulgte en årssyklus til mer stabil bosetning på ett sted.	Antallet kulturminner fra denne perioden er stort; men få er kjent. Truslene er utbygging mellom 120 m.o.h. og 25 m.o.h. langs kysten og i 100m beltet langs vassdraga i innlandet. Boplassene inneholder oftest rester etter redskapsproduksjon med stein som utgangspunkt Hellere og huler har også vært brukt til opphold. Bergkunst gjør sitt inntog omkring 5000 f.kr. I Sen-Neolitikum dukker enkelte graver frem; bla den på Sem, Snåsa (T17770)[2].
Bronsealder	Deles i perioder (I – VI, 1 – 6)	Boplassene er først de seneste årene begynt å dukke opp med noen få hus; oftest på gode jordbruksområder. Gravrøyser med skjelettbegravelser og etter hvert brannbegravelser finnes langs kysten og på åsene rundt jordbruksbygdene. Helleristninger med båtmotiv og skålgroper, samt andre motivgrupper ganske ulike de fra yngre steinalder forekommer også. Fra perioden 1500 f.kr til ca år 0 forefinnes også boplasser i innlandet med rester etter redskaper av stein. Først fra ca år 0 ser det ut til at metall helt ut erstatter stein og bein som materiale (med unntak for klebergrøter, spinnehjul, heiner og kverner).	Særlig er Stjørdal og Steinkjer rike på helleristninger fra denne perioden. Toldnes, Sparbu i Steinkjer er et større område med en sterk konsentrasjon av gravrøyser fra bronsealder. Kunnskapen om perioden er under rivende utvikling. I alle fall deler av Innherred og antakelig kysten har hatt kontakter mot Sør-Skandinavia og byttet til seg bronse mot skinn, pels og annet. Samfunnsstrukturen her oppe kan ha liknet den i sør – med rike høvdingar med en flokk av krigere under seg og "bønder" og fangstfolk de har kontrollert. Spesielle er funnet av en massegrav på Sund, Innderøya, og gravene på Toldnes, Steinkjer.
Jernalder	Deles i Eldre Jernalder (500 f.kr – 550 e.kr; førromersk jernalder, romertid, folkevandringstid) og Yngre Jernalder (550 – 1050 e.kr; Merovingertid - Vikingtid)	Fra jernalderen – særlig år 0 og fremover – blir mengden gravfunn større. Aller størst er den fra yngre jernalder. Med flateavdekking dukker flere og flere boplasser fra de eldste delene av jernalderen opp. Typiske kulturminner er gravhauger og røyser i felt ved eller nær gården. Fangstanlegg i utmarka, samt jernvinneanlegg i utmarka.	Det er i dag et misforhold mellom eldre og yngre jernalder i antallet boplasser. Vi finner mange boplasser fra eldre jernalder; mens de fleste gravfunnene er fra yngre jernalder – og da særlig vikingtid. Fra denne perioden har vi langt færre boplassfunn imidlertid. Kanskje skyldes dette at periodens boplasser ligger under dagens boplasser.
Middelalder	Fra 1050 til 1537	Gravfunnene opphører i og med kristningen. Denne er nok i stor grad gjennomført ved om lag 950 – 1000 e. Kr. Kirkene og klosteranlegg er de dominerende kulturminnetypene. Ingen stående hus fra perioden er bevart i NT. Funn av enkelte kulturlag ved eller på gårdstun antyder at mange gårdstun har kontinuitet fra 1000 tallet og frem til i dag. Ofte finner en tykke lag av trekull og kokstein (skjørbrønt stein). Dette er rester etter koking, tørking og badstu og ølbrygging.	Perioden er underrepresentert på landsbygda. Dog skal det nevnes at både Steinkjer og Levanger har opprinnelse som middelalderske ladesteder. I Levanger har vi funn av kulturlag i en bakgård; og datering til 1100-tallet.
Etter-reformatortid	1537 – til nå	Mange anlegg fra industrialismens gryende begynnelse finnes i Nord-Trøndelag. Det er særlig snakk om tufter og ruiner etter gruver og verk. Disse har et "industri-arknologisk" potensial.	

6.3.2 Liste og kart over kommuner med registreringsstatus for automatisk freda kulturminner/fornminner

Listen og kartet viser hvilke kommuner det er gjennomført registreringer i. Dvs systematiske registreringer utført av fagkyndig personale. Fra Namdalseid og Flatanger har vi omfattende registreringer utført av amatører. Disse er kartfestet (se kart.) Fra Snåsa foreligger en bok med systematisk opp-listing, men ikke kartfesting.

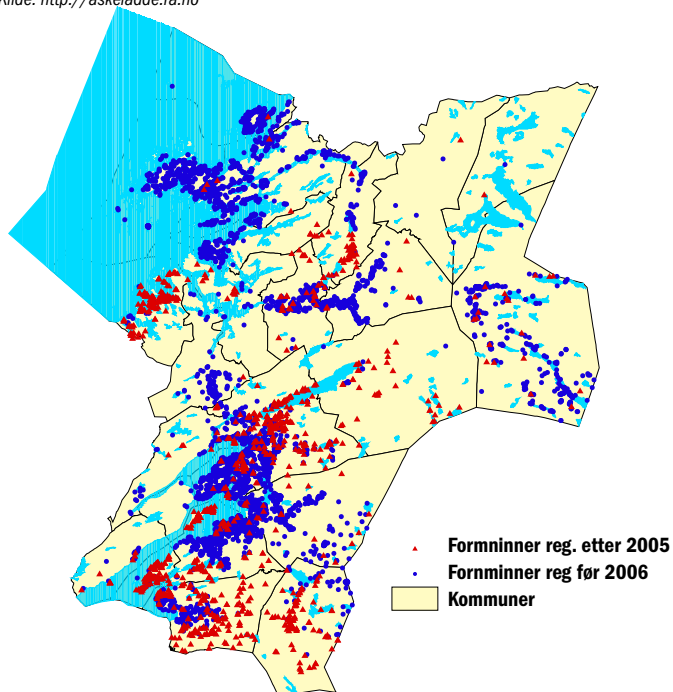
Kommune	Komm.nr.	Registrert	År
Flatanger	1749	Nei	
Fosnes	1748	Ja	1984
Frosta	1717	Delvis	
Grong	1742	Ja	1972
Høylandet	1743	Delvis	1981
Inderøy	1729	Ja	1973-74
Leka	1755	Ja	1984
Leksvik	1718	Nei	
Levanger	1719	Delvis	1982
Lierne	1738	Delvis	1980
Meråker	1711	Nei	
Mosvik	1723	Nei	
Namdalseid	1725	Delvis	1990-94(?)
Namsos	1703	Delvis	1974
Namsskogan	1740	Nei	
Nærøy	1751	Ja	1982
Overhalla	1744	Ja	1972
Røyrvik	1739	Nei	

6.3.3 Diverse kart over fornminner i Nord-Trøndelag

Kart over fornminnene

Kartet viser digitaliserte fornminner vi har tilgang til. Merk; ikke alle kommunene er digitalisert pr.1.09.2005.

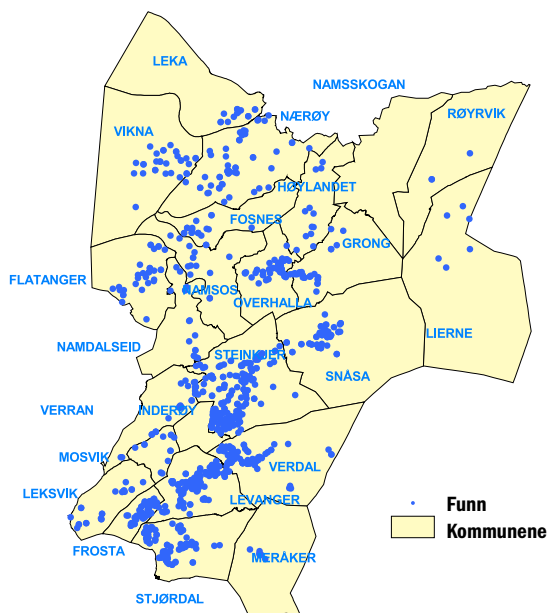
Kilde: <http://askeladde.ra.no>

Kart som viser gårder med funn eldre enn 1537

Gårder er i dette tilfellet matrikelgårder. Funn er gjenstander eldre enn reformasjonen som befinner seg i NTNU/Vitenskapsmuseet.

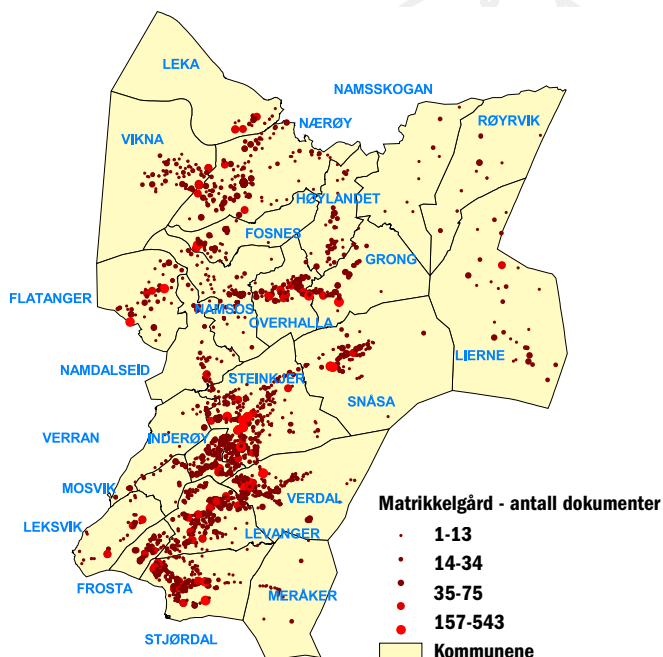
Kilde: Tiveksten for Vitenskapsmuseet, NTNU

Kart over gårder med dokumenter i topografisk arkiv

Dette kartet viser antallet gårder som har ett eller flere dokumenter i topografisk arkiv NTNU/Vitenskapsmuseet.

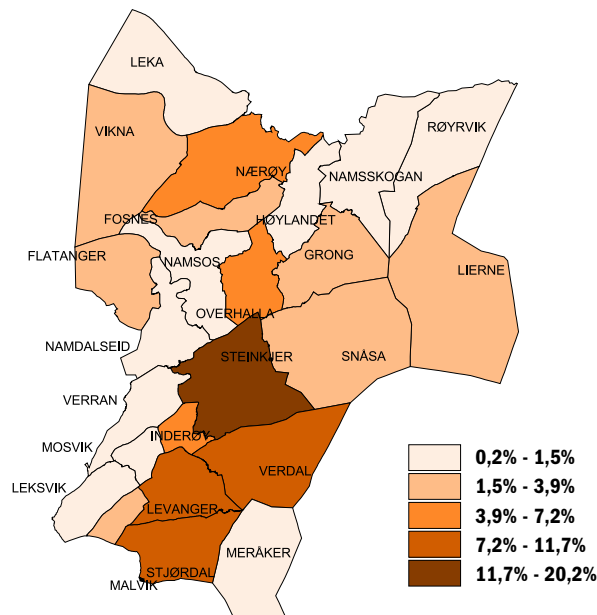
Kilde: Topografisk arkiv, Vitenskapsmuseet, NTNU

Kart over fordelingen av dokumenter i topografisk arkiv NTNU/Vitenskapsmuseet

Dette kartet viser hvor mange % av dokumentene i Topografisk Arkiv ved NTNU/Vitenskapsmuseet hver kommune har (ca). Topografisk arkiv er et arkiv ved NTNU som inneholder brev, notater, kart og skisser over funn og forninner i museets disktrikt. Arkivet er organisert topografisk, og er for Nord-Trøndelags del tilgjengelig digitalt (et prosjekt vi har bidratt med penger til).

Kilde: Topografisk arkiv, Vitenskapsmuseet, NTNU

6.4 Nyere tids kulturminner

Lister og kart over freda og verneverdige kulturminner, kulturmiljø og verdifulle kulturlandskap

6.4.1 Statens fredede og verneverdige bygninger og anlegg fra nyere tid

Kart pr. 2002.

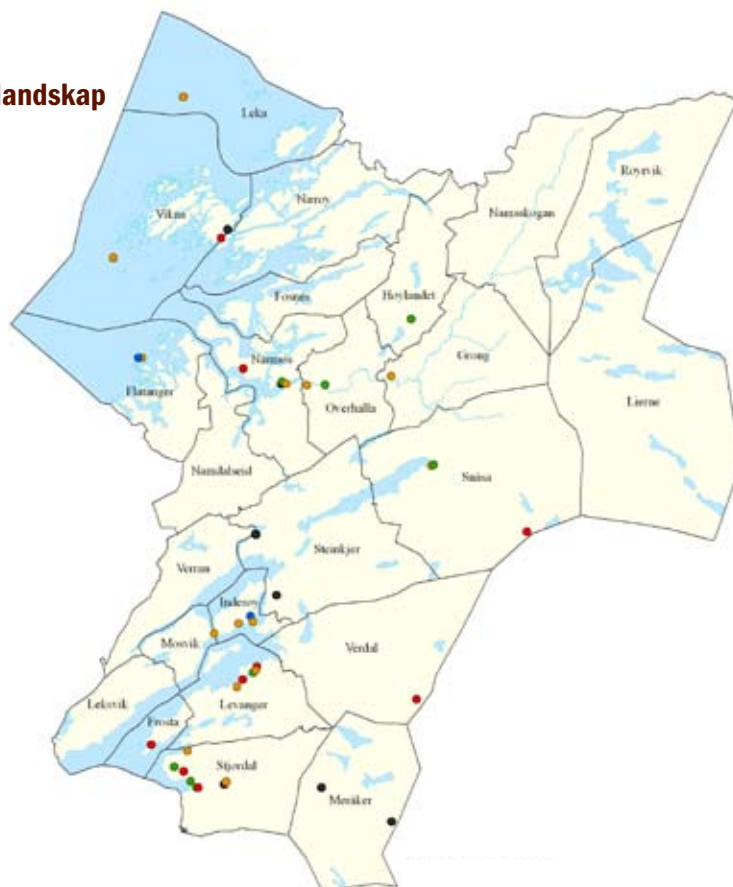
Forsvarets og NSBs fredede bygninger er ikke med.

Kartgrunnlag: Statens Kartverk

Tillatelsesnr.: MAD12003 NT02/029. Oppdatert 09/2002

Tegnforklaring

- Administrativt fredet
- Administrativt fredet som nå er vedtaksfredet
- Landsvernplan
- Nye vedtaksfreda bygninger
- Brent/revet eller solgt

6.4.1 Statens fredede og verneverdige bygninger og anlegg fra nyere tid *forts.*

Status-forklaring

1. Administrativt freda
2. Brent/revet eller solgt
3. Administrativt freda - nå etter kulturmiljøloven
4. Landsvernplan
5. Nye vedtaksfreda bygg/anlegg

Eier/eiendom	Kommune	Gnr./bnr.	Bygninger/Andre	Byggnr.	Askeladden	Adm freda	Dagens situasjon	Status
■ STATSSKOG								
Holden fjellgård	Snåsa	0072 001	Buret	186364317	-	1934		1
			Bekkastu	186364325	-	1934		1
■ STATENS VEGVESEN								
Innsmo	Verdal	0234 002	Vegvokterbolig	186019660		1934		1
Stiklestad	Verdal		Vegvokterbolig					4
Karl Johans Vei	Verdal		Vegstrekning	-				4
Lifjellvegen	Grong/Lierne		Vegstrekning	-				4
Gjevingsåsen vegmiljø	Stjørdal/Malvik		Vegstrekninger (5)					4
Leir bru	Grong		Bru	-	110565-1		Landsverneplan. Fredet i 2008	5
Namsbrua	Namsos		Bru	-	110561-1		Landsverneplan. Fredet i 2008	5
Hammer bru	Høylandet		Bru	-				4
Selotten/Selåtten bru	Overhalla	0002 002	Bru	-	110920-1		Vedtaksfredet i 1966	5
Straumen bru	Inderøy		Bru	-	110578-1		Landsvernplan. Fredet i 2008	5
Skarnsundet bru	Inderøy/Mosvik		Bru	-	110586-1		Landsvernplan. Fredet i 2008	5
Kystverket								
Nærøysund fyr	Vikna	0011 004	Bolig/fyrlampe	186694155		1934		1
Villa fyr	Flatanger	0049 001	Fyrtårn	140748331	87561-1	1934	Landsverneplan. Fredet i 1999	3
			Fyrvokterbolig	140748323	87561-2		Fredet i 1999	5
			Naust	140748439	87561-3		Fredet i 1999	5
Nordøyan fyrstasjon	Vikna	0055 002	Fyrvokterbolig m/fyrlykt	186716140	86032-1		Landsverneplan. Fredet i 1999	5
			Uthus	18827727	86032-2		Landsverneplan. Fredet i 1999	5
			Naust	186715802	86032-3		Landsverneplan. Fredet i 1999	5
Sklinna fyr	Leka	0019 002	Fyrtårn	186911075	87451-1		Landsverneplan. Fredet i 1999	5
			Fyrvokterbolig	186911083	87451-2		Landsverneplan. Fredet i 1999	5
			Uthus	186911091	87451-3		Landsverneplan. Fredet i 1999	5
			Maskinhus	186911105	87451-4		Landsverneplan. Fredet i 1999	5
			Naust	186911113	87451-5		Landsverneplan. Fredet i 1999	5
■ STATEN V/KU DEP.:								
Røstad off. Skole	Levanger	0274 001	Hovedbygning	185682706		1934		1
			Fjømesterbolig	185682714				1
■ OPPLYSINGSVESENETS FOND:								
Mo prestegård	Frosta	0089 001	Bolig	140721697		1933		1
Nedre Stjørdal kapellangård - Bolkan	Stjørdal	0031 001	Bolig	185430782		1933		1
Øvre Stjørdal kappelgangård - Kirkeby	Meråker	0007 001	Bolig	195364141		1933	Solgt	2
Øvre Stjørdal prestegård	Stjørdal	0284 001	Bolig	185405443	87431-1		Fredet 1991	5
			Bur	185405427	87431-2			5
			Driftsbygning	185405478	87431-3			5
Alstadhaug prestegård	Levanger	0019 001	Herrestuen	185647056		1933		1
Værnes Østre (Nedre Stjørdal Presteg.)	Stjørdal	0108 001	Bolig	185328996		1933	Museum	1
			Borgstue	-	-	1933		2
			Låve	-	-	1933	1982 står det i "Fredede hus	2
			Stall	-	-	1933	og anlegg" at det kun var	2
			Vognskjul	-	-	1933	hovedbygningen som var igjen.	2
			Stabbur	-	-	1933		2
Ytterøy prestegård	Levanger	0332 001	Forpakterbolig/borgstue	-	-	1933	Brent 1980-tallet	2
Beitstad prestegård	Steinkjer		Bolig	140710547	-	1933	Solgt - Revet på 1980-tallet	2
			Låve	140710563	-		Solgt - Revet	2
			Bur	140710555	-		Solgt - Revet	2
			Bur	140710571	-		Revet (ikke kord-festet)	

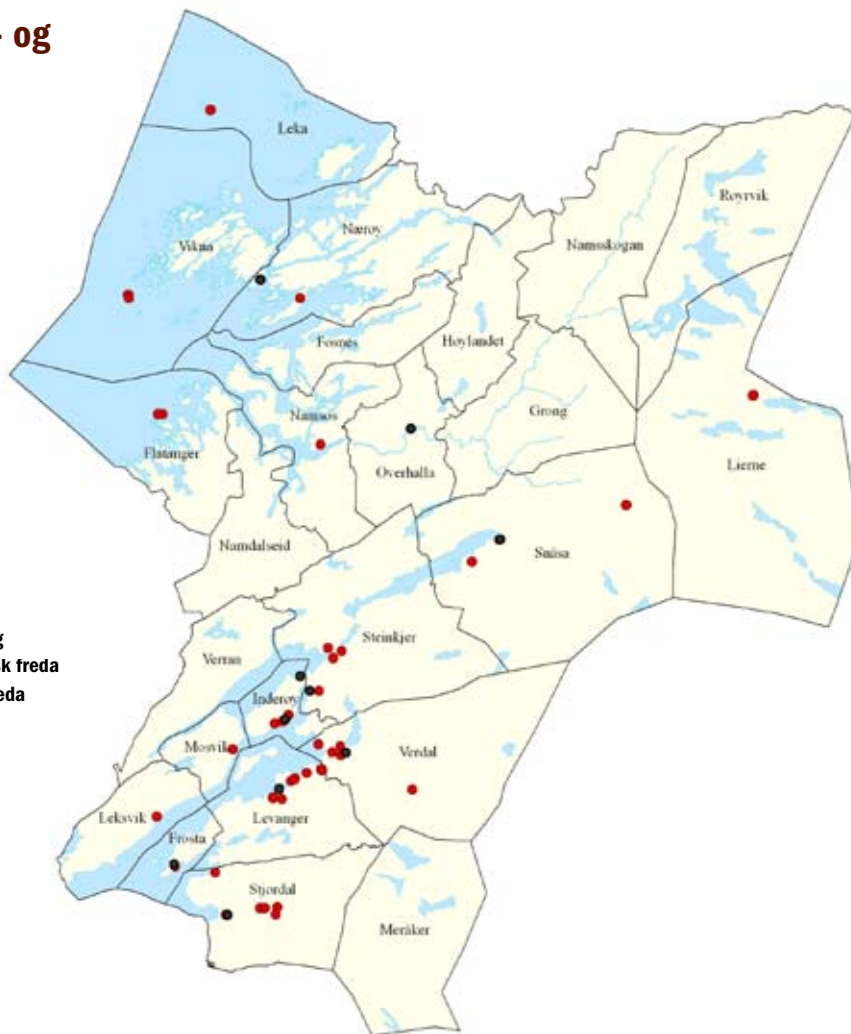

Inderøy prestegård Lie	Inderøy	0117 001	Hovedbygning	186239296	87438-1	1933	Fredet 1992	3
			Stabbur	186239318	87438-2		Fredet 1992	
Inderøy kappelangård	Inderøy	0014 001	Bolig	186231066	87437-1		Fredet 1992	5
Røvika			Forpkaterbolig - Frulåna	186231066	87437-2		Fredet 1992	5
			Stabbur	186231031	87437-3		Fredet 1992	5
			Steinkjeller	186231058	87437-4		Fredet 1992	5
Sparbu prestegård	Steinkjer	0029 187	Hovedbygning	185074153	87480-1	1933	Fredet 1991 - Solgt	2 + 3
			Konfirmantstua	185074145	87480-2	1933	Fredet 1991 - Solgt	2 + 3
Snåsa prestegård	Snåsa	0050 001	Hovedbygning	186342380	87542-1	1933	Fredet 1991	3
			Stabbur	186342364	87542-2		Fredet 1991	5
			Steinkjeller		87542-3		Fredet 1991	5
Vik prestegård	Namsos	0057 001	Hovedbygning	185119483		1933		1
■ STATEN V/FORSVARSDEP.								
Værnes garnison	Stjørdal	0107 001	Hovedbygning	185328864	94376-1	1934	Landsvernplan (Byggeår 1818)	4
			Befalsforlegning (østre)	185328821	94376-2		Byggeår 1902	3
			Befalsforlegning (vestre)	185328813	94376-3		Byggeår 1902	3
Rinnleiret	Levanger	0253 005	Magasin/telthus	185727017	94375-1		Byggeår 1895	3
			Stall	185726916	94375-2		Byggeår 1899	3
			Stall	185726924	94375-3		Byggeår 1899	3
			Stall	18576932	94375-4		Byggeår 1899	3
			Stall	185726940	94375-5		Byggeår 1899	3
			Stall	18576967	94375-6		Byggeår 1899	3
			Stall/Vognskur	185726762	94375-7		Byggeår 1899	3
			Stabskontor	185726827	94375-8		Byggeår 1899	3
			Offiserforlegning	185726592	94375-9		Byggeår 1899	3
			Underoffisersforlegning	185726584	94375-10		Byggeår 1899	3
			Mannskapsforlegning	185726606	94375-11		Byggeår 1899	3
			Mannskapsforlegning	185726614	94375-12		Byggeår 1899	3
			Mannskapsforlegning	185726622	94375-13		Byggeår 1899	3
			Mannskapsforlegning	185726630	94375-14		Byggeår 1899	3
			Underoffisersmesse	185726533	94375-15		Byggeår 1899	3
			Offisersmesse	185726746	94375-16		Byggeår 1899	3
			Offisersmesse	185726959	94375-17		Byggeår 1899	3
			Formagasin	185727041	94375-18		Byggeår 1900	3
			Stall	185726894	94375-19		Byggeår 1895	3
			Stall	185726908	94375-20		Byggeår 1895	3
			Spisesal	185726835	94375-21		Byggeår 1911	3
Vaterholmen	Verdal	0225 003	Søndre fjellgalleri	-	94371-2		Byggeår 1918	3
		0225 004	Nordre fjellgalleri	-	94371-3		Byggeår 1918	3
		0224 002	Blokkhus	186003209	94371-1		Byggeår 1905	3
■ TELENOR								
Dalsths gate 1, Rørvik	Vikna	0010 1473	Tjenestemannsbolig	186701712			LVP - Solgt 2001	2 + 4
■ NSB								
Langstein stasjon	Stjørdal	4130 001	Stasjonsbygning	185373150	87675-1		Landsverneplan	5
Levanger stasjon	Levanger	0315 002	Stasjonsbygning	185706427	87658-1		Landsverneplan	5
			Lokomotivstall	185699498	87658-2		Landsverneplan	5
Skogn stasjon	Levanger	0032 003	Stasjonsbygning	185653137	87668-1		Landsverneplan	5
			Uthus	185653102	87668-2		Landsverneplan	5
			Godshus	185653110	87668-3		Landsverneplan	5
Hell stasjon	Stjørdal	0107 021	Stasjonsbygning	185311988			Landsverneplan	4
Hegra stasjon	Stjørdal	0228 114	Stasjonsbygning	185406423			LVP - Solgt	2 + 4
			Godshus	185406431			LVP - Solgt	2 + 4
Tevelald vokterbolig	Meråker	4120 409	Vokterbolig	185283550			LVP - Solgt 1991	2 + 4
Skage	Overhalla		Ekspedisjonsbygning				Landsverneplan (antagelig solgt?)	4
Namsos	Namsos	0065 1753	Lokstall	185153770			LVP - Solgt	2 + 4
Skatval stasjon	Stjørdal	0039 064	Stasjonsbygning	185294099			Landsverneplan - Solgt	2 + 4
		0039 065	Godshus	185294064			Landsverneplan - Eies av kom.	2 + 4
			llgodshus	185294072			Landsverneplan - Eies av kom.	2 + 4
Snåsa stasjon	Snåsa	0017 017	Stasjonsbygning	186348494			Landsverneplan	4
■ HELSESEKTOREN								
Sykehuset Levanger	Levanger	0314 013	Psykiatrienhet - bygg L	185743349			Landsverneplan	4
			Psykiatrienhet - bygg S	185743381			Landsverneplan	4
			Psykiatrienhet - bygg V	185743365			Landsverneplan	4
			Psykiatrienhet - bygg W	185743357			Landsverneplan	4
Sykehuset Namsos	Namsos	0017 058	Barnehagen/Fløya	185173127			Landsverneplan	4

6.4.2 Alle automatisk freda, vedtaks- og forskriftsfreda bygninger i Nord-Trøndelag pr. 01.01.09

Utarbeidet av Nord-Trøndelag fylkeskommune.
Forsvarets fredede bygninger er ikke med på kartet.
Kartgrunnlag: Statens Kartverk N250
aug 2005

Tegnforklaring
● Automatisk freda
● Vedtaksfreda

Eiendommens navn:	Gnr./bnr.	Fredet objekt	Sefrak nr.	Bygningsnr. i GAB	Askeladden
■ STEINKJER					
Hegge	0196 090	Hovedbygning (sammenbygd med stabbur)	1702 0020 001	184955482	87415-1
		Stabbur (sammenbygd med hovedbygning)	1702 0020 002	184955490	87415-3
		Stabbur	1702 0020 004	184955520	87415-2
Mære kirke	0484 001	Stenkirke	1702 0054 057	10782988	85083-1
Sparbu prestegård	0029 187	Stue "Konfirmantstua"	1702 0054 056	185074145	87480-2
		Prestegård hovedbygning	1702 0054 055	185074153	87480-1
Trana	0190 001	Hovedbygning	1702 0012 026	184983087	87481-1
		Borgstua kårstue	1702 0012 027	184983095	87481-2
		Verkstedbygningen	1702 0012 037	184983109	87481-3
		Låven	1702 0012 028	184983125	87481-4
Vibe	0185 001	Hovedbygning	1702 0012 001	184976579	87482-1
■ NAMSOS					
Havnegate 33, Føgdegården	0065 048	Hovedbygning	1703 0004 008	140715107	87469-1
■ STJØRDAL					
Bjugan østre	0289 001	Hovedbygning	1714 0011 057	185406962	87426-1
Bjørngård vestre	0290 001	Hovedbygning	1714 0012 001	185406903	87427-1
Fordal vestre	0297 001	Hovedbygning	1714 0012 018	185407969	87428-1
Ingstad vestre	0224 003	Hovedbygning	1714 0010 015	185408388	87429-1
Ingstad østre	0224 001	Hovedbygning	1714 0010 017	185408442	87430-1
Værnes kirke	0108 001	Stenkirke	1714 0002 296	185328953	85875-1
Øvre Stjørdal Prestegård	0284 001	Prestegård hovedbygning	1714 0011 049	185405443	87431-1
		Stabbur	1714 0011 079	185405427	87431-2
		Driftsbygningen	1714 0011 080	185405478	87431-3
Langstein	4130 001	Stasjonsbygning	1714 0032 050	185373150	87675-1
Værnes garnison	0107 001	Våningshus (Hovedgården)	1714 0505 001	185328864	94376-1
		Befalsforlegning (østre)	1714 0505 002	185328821	94376-2
		Befalsforlegning (vestre)	1714 0505 003	185328813	94376-3

■ FROSTA					
Logstein	0093 001	Hovedbygning	1717 0007 017	140721832	87420-1
Logtun kirke	0091 001	Stenkirke	1717 0007 025	185470032	84321-1
■ LEKSVIK					
Nils Grandes Landhandel	0075 016	Landhandel (sammenbygd med uthus)	1718 0005 030	185544532	87452-1
		Uthus (sammenbygd med hovedhuset)	1718 0005 031	185544532	87452-2
■ LEVANGER					
Alstadhaug kirke	0019 001	Stenkirke	1719 0004 038	185647048	83770-1
Alstadhaug prestegård	0019 001	Prestegård amместue, sengbu	1719 0004 010	185743837	87393-1
Brusveet nedre	0275 009	Hovedbygning	1719 0025 002	185705641	87417-1
Mo	0314 001	Hovedbygning	1719 0025 020	185705889	87418-1
Renden øvre (Zinkrennan)	0026 009	Hovedbygning	1719 0007 009	185679853	87394-1
Sæter	0266 001	Hovedbygning, skole	1719 0027 010	185683443	87419-1
Levanger jernbanestasjon	0315 002	Lokomotivstall	1719 0001 143	185699498	87658-2
		Stasjonsbygning	1719 0001 144	185706427	87658-1
Skogn jernbanestasjon	0032 003	Stasjonsbygning	1719 0005 001	185653137	87668-1
		Uthus	1719 0005 002	185653102	87668-2
		Godshus	1719 0005 003	185653110	87668-3
Rinnleiret	0253 005	Magasin/telthus	1719 0503 001	185727017	94375-1
		Stall	1719 0503 002	185726916	94375-2
		Stall	1719 0503 003	185726924	94375-3
		Stall	1719 0503 004	185726932	94375-4
		Stall	1719 0503 005	185726940	94375-5
		Stall	1719 0503 006	185726967	94375-6
		Stall/Vognskur	1719 0503 007	185726762	94375-7
		Stabskontor	1719 0503 008	185726827	94375-8
		Offiserforlegning	1719 0503 009	185726592	94375-9
		Underoffiserforlegning	1719 0503 010	185726584	94375-10
		Mannskapsforlegning	1719 0503 011	185726606	94375-11
		Mannskapsforlegning	1719 0503 012	185726614	94375-12
		Mannskapsforlegning	1719 0503 013	185726622	94375-13
		Mannskapsforlegning	1719 0503 014	185726630	94375-14
		Underoffisermesse	1719 0503 015	185726533	94375-15
		Offisermesse	1719 0503 016	185726746	94375-16
		Offisermesse	1719 0503 017	185726959	94375-17
		Formagasin	1719 0503 018	185727041	94375-18
		Stall	1719 0503 019	185726894	94375-19
		Stall	1719 0503 020	185726908	94375-20
		Spisesal	1719 0503 021	185726835	94375-21
■ VERDAL					
Bakketun folkehøgskole	0018 010	Hovedbygning, skole	1721 0001 001	185942074	87618-1
Bjartnes (Bjertnes)	0025 001	Hovedbygning	1721 0006 018	185984281	87616-1
		Steinstue, "Klüverstua"	1721 0006 021	17840010	87616-3
Lein østre	0038 001	Hovedbygning	1721 0005 001	185977528	87617-1
Stiklestad kirke	0029 008	Stenkirke	1721 0006 020	185977900	85569-1
Trones gård	0006 001	Driftsbygningen	1721 0003 093	185967417	87549-2
		Vågningshus	1721 0003 092	185967425	87549-1
Vaterholmen	0224 002	Blokkhus	1721 0609 001	186003209	94371-1
■ MOSVIK					
Vinjesjøen	0018 001	Bolighus	1723 0002 031	140724157	87468-1
■ INDERØY					
Hustad kirke	0198 024	Stenkirke	1729 0013 047	186255496	84672-1
Inderøy kapellangård (Røvika)	0014 001	Kapellangård hovedbygning	1729 0008 013	186231066	87437-1
		Forpakterbolig ("Frulåna")	1729 0008 013	186272536	87437-2
		Stabbur	1729 0008 030	186231031	87437-3
		Steinkjeller	1729 0008 014	186231058	87437-4
Inderøy Prestegård (Li)	0117 001	Prestegård hovedbygning	1729 0004 015	186239296	87438-1
		Stabbur	1729 0004 029	186239318	87438-2
Sakshaug kirke	0003 022	Stenkirke	1729 0003 057	186242483	85356-1
Sundnes	0009 001	Hovedbygning	1729 0003 009	140728616	87439-1
		- Wittrupfløy	1729 0003 010	140728624	87439-2
		- Meierifølya	1729 0003 011	140728632	87439-3
		Vognbu	1729 0003 012	140728640	87439-4
		Driftsbygning	1729 0003 013	140728659	87439-5
		Korntørke	1719 0003 014	140728667	87439-6

■ SNÅSA					
Sandmo	0067 105	Våningshus husmannsplass	1736 0012 032	186332059	87541-1
		Stabbur	1736 0012 034	186332067	87541-2
		Fjøs	1736 0012 033	186332083	87541-3
		Låve	1736 0012 035	186332075	87541-4
		Ruin av jordkjeller	1736 0012 079		87541-6
		0067 038	Bekkestue (eldhus)	1736 0012 036	186366255
Snåsa (Vinje) Prestegård	0050 001	Prestegård hovedbygning	1736 0003 067	186342380	87542-1
		Stabbur	1736 0003 070	186342364	87542-2
		Steinkjeller	1736 0003 069	186342372	87542-3
Snåsa kirke	0084 001	Steinkirke	1736 0003 073	186342445	85507-1
Gressåmoen	0074 001	Bolig	1736 0007 031	186365437	110404-1
		Overmattingssted	1736 0007 032	186365429	110404-2
		Låve/Fjøs-stall	1736 0007 033	186365461	110404-3
		Melkebod	1736 0007 034	186367219	110404-4
		Eldhus	1736 0007 035	186365445	110404-5
		Bur	1736 0007 036	186365453	110404-6
		Smie	-	-	110404-7
■ LIERNE					
Kveli (Oppgården)	0014 001	Stuggu hovedbygning	1738 0004 070	140734888	87475-1
		Steinfjøs	1738 0004 071	186405153	87475-2
		Stall	1738 0004 072	140734896	87475-3
		Stabbur	1738 0004 079	140734950	87475-4
		Smie	1738 0004 076	140734934	87475-6
		Tørkestua	1738 0004 077	140734942	87475-7
		Bakstua	1738 0004 073	140734918	87475-8
		Jordkjeller	1738 0004 080	140734969	87475-9
		Brønnhuset	1738 0004 069	186421043	87475-10
		Sommerfjøs	-	186405595	87475-11
		Masstue	-	-	87475-12
■ OVERHALLA					
Ranem kirke	0044 029	Stenkirke	1744 0007 049	186573692	85272-1
■ FLATANGER					
Villa Fyrstasjon	0049 001	Fyrtårn	1749 0005 030	140748331	87561-1
	0049 006	Assistentbolig	1749 0005 029	140748323	87561-2
	0049 002	Naust	1749 0005 040	140748439	87561-3
■ VIKNA					
Nordøyen Fiskebruk	0055 006	Brygge	1750 0010 028		87619-1
		Mannskapsmesse "Bristol"	1750 0010 027	186715780	87619-2
		Salteriet	1750 0010 055		87619-3
		Butikk	1750 0010 026	186716132	87619-4
		Sjå	1750 0010 056		87619-5
		Rorbu "Nordkapp"	1750 0010 057		87619-6
		Væreierbolig "Grand"	1750 0010 058		87619-7
		Våningshus Fiskarheimen	1750 0010 059		87619-8
		Signalbu	1750 0010 060		87619-9
		Oljebu på kai	1750 0010 061		87619-10
		Sløyskur	1750 0010 062		87619-11
Nordøyen Fyrstasjon	0055 002	Fyrvokterbolig med fyrlykt	1750 0010 031	186716140	86032-1
		Uthus	1750 0010 032	18827727	86032-2
		Naust	1750 0010 063	186715802	86032-3
■ NÆRØY					
Nærøy gamle Prestegård	0014 001	Prestegård hovedbygning	1751 0009 025	186869931	
Tatt ned. Lagret	87478-1				
Nærøy kirke	0014 001	Stenkirke	1751 0009 042	186804260	85192-1
Val Lille (Val Landbruksskole)	0028 001	Hovedbygning	1751 0004 010	140750379	87479-1
■ LEKA					
Sklinna Fyrstasjon	0019 002	Fyrtårn	1755 0004 023	186911075	87451-1
		Fyrvokterbolig	1755 0004 024	186911083	87451-2
		Uthus	1755 0004 025	186911091	87451-3
		Maskinhus	1755 0004 026	186911105	87451-4
		Naust	1755 0004 027	186911113	87451-5

6.4.3 Fredede, vernede og listeførte kirker i Nord-Trøndelag

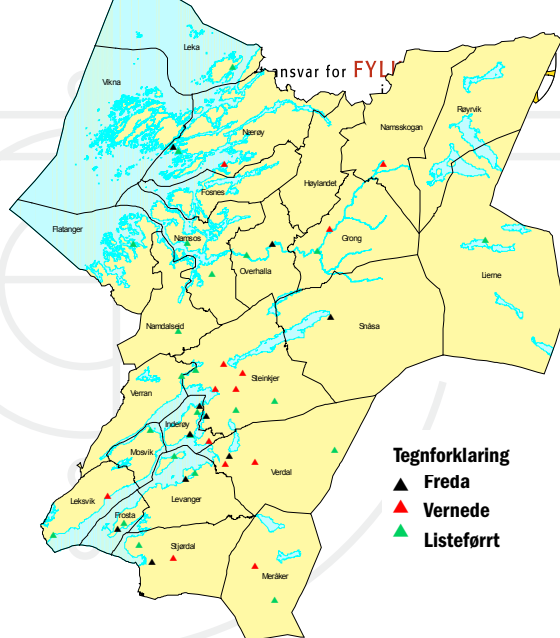
Utarbeidet av Nord-Trøndelag fylkeskommune.

Kartgrunnlag: Statens Kartverk N250

aug 2005

Kategorier

1. Fredede (oppført før 1650)
2. Vernede (oppført 1650-1850)
3. Listeførte kirker (oppført etter 1850)

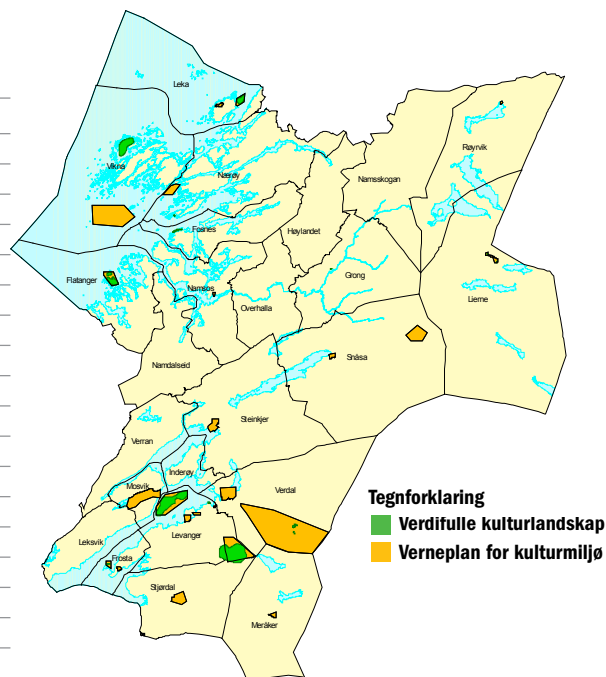
Tegnforklaring

- ▲ Freda
- ▲ Vernede
- ▲ Listeført

Kirkens navn	Gnr./bnr.	Kommune	Datering	Sefrak nr.	Bygningsnr. i GAB	Askeladden	Kategori
Logtun gamle kirke	0091 001	Frosta	Middelalder	1717 0007 025	185470032?	84321-1	1
Sakshaug	0003 022	Inderøy	Middelalder	1729 0003 057	186242483	85356-1	1
Hustad	0199 024	Inderøy	Middelalder	1729 0013 047	186255496	84672-1	1
Alstadhaug	0019 001	Levanger	Middelalder	1719 0004 038	185647048	83770-1	1
Nærøy	0014 001	Nærøy	Middelalder	1751 0009 042	186804260	85192-1	1
Ranem	0044 029	Overhalla	Middelalder	1744 0007 049	186573692	85272-1	1
Snåsa	0084 001	Snåsa	Middelalder	1736 0003 073	186342445	85507-1	1
Mære	0484 001	Steinkjer	Middelalder	1702 0054 057	10782988	85083-1	1
Værnes	0108 001	Stjørdal	Middelalder	1714 0002 296	185328953	85875-1	1
Stiklestad	0029 008	Verdal	Middelalder	1721 0006 020	185977900	85569-1	1
Gløshaug	0034 059	Grong	1689	1742 0009 014	186494261	84270-1	2
Salberg	0179 028	Inderøy	1715	1729 0017 035	186264525	85360-1	2
Leksvik	0031 035	Leksvik	1668	1718 0006 140	185542475	84286-2	2
Meråker	0018 050	Meråker	1793; 1874		185259374	84940-3	2
Trones	0053 031	Namsskogan	1832		186463013	85674-1	2
Lund	0054 044	Nærøy	1658;1881;1965	1751 0011 054	186826272	84331-1	2
Skei	0486 001	Steinkjer	1664	1702 0013 054	185001946	85452-1	2
Føling	0492 001	Steinkjer	1726		185055973	84220-2	2
Egge		Steinkjer	1767 ca; 1870		184941694	84055-3	2
Forr, Stod	0488 001	Steinkjer	1846		185014428	85571-3	2
Hegra	0284 001	Stjørdal	1783		185405400	84522-2	2
Vuku	0143 008	Verdal	1655	1721 0020 019	185997103	85871-2	2
Vinne	0262 005	Verdal	1826		185984230	85857-2	2
Lauvøya, N.-Flatanger	0010 001	Flatanger	1872		186666275	85151-1	3
Frosta	0077 001	Frosta	1866		185499235	84206-1	3
Grong	0030 027	Grong	1877		186492080	84429-3	3
Sakshaug	0005 007	Inderøy	1871		186246829	85356-2	3
Heggstad	0206 008	Inderøy	1887		186259238	85395-1	3
Leka	0017 094	Leka	1867		186904028	84284-3	3
Stranda	0114 009	Leksvik	1897		185524795	85596-1	3
Ytterøy	0332 031	Levanger	1890		185665232	85896-3	3
Levanger	0315 234	Levanger	1902		185707040	84295-4	3
Nordli		Lierne	1873		186397045	85157-3	3
Stordal	0047 024	Meråker	1863		185264432	85578-1	3
Vestvik	0052 023	Mosvik	1905 (1825?)		186114132	85823-3	3
Namdalseid	0146 003	Namdalseid	1858		186178866	85089-3	3
Klinga	0023 036	Namsos	1866		185125262	84793-2	3
Otterøy	0057 034	Namsos	1858		185119505	85253-3	3
Lundring	0015 028	Nærøy	1885		186809564	84341-1	3
Skage	0010 177	Overhalla	1903		186561678	85442-3	3
Beitstad	0494 001	Steinkjer	1869		185036162	83860-2	3
Henning	0485 001	Steinkjer	1872		185000753	84551-3	3
Bodom	0487 001	Steinkjer	1905		185024512	83918-1	3
Skatval	0042 005	Stjørdal	1901		185337766	85447-3	3
Vera	0196 005	Verdal	1899		186021584	85805-1	3
Malm	0007 001	Verran	1886		186144120	84380-2	3

6.4.4 Verdifulle kulturlandskap i Nord-Trøndelag

Navn:	Gnr./bnr.	Fred	Dato	Fredet objekt	Askeladden
NAMSOS					
Namsbrua		FOR	17.04.2008	Bru	110561-1
LEVANGER					
Falstadskogen	0153 001/2	VED	19.12.1989	Minnesmerke	87416-1
VERDAL					
Vaterholmen	0225 003/4	FOR	06.05.2004	Søndre Fjellgalleri	94371-2
				Nordre Fjellgalleri	94371-3
INDERØY					
Straumen bru		FOR	17.04.2008	Bru	110578-1
Skarnsundet bru		FOR	17.04.2008	Bru	110586-1
GRONG					
Leir bru		FOR	17.04.2008	Bru	110565-1
OVERHALLA					
Selotten/Selåtten bru	0002 002	VED	27.04.1966	Bru	110920-1
SNÅSA					
Gressåmoen	0074 001	VED	08.01.2008	Kvernstein	110404-10
				Tuft	110404-11
				Rydningrøys	110404-12
				Rydningrøys	110404-13
				Rydningrøys	110404-14
				Rydningrøys	110404-15
				Rydningrøys	110404-16
				Rydningrøys	110404-17
				Rydningrøys	110404-18
				Rydningrøys	110404-19

6.4.5 Verneplan for kulturmiljø i Nord-Trøndelag

Prioriterte områder

Kommune	Område	Sentrale element
Meråker	Kopperå	Smelteverk
Stjørdal	Hegra	Helleristninger, gårdsbebyggelse, festning
Frosta	Logtun/Logstein	Middelalderkirke, tingsted, kulturlandskap
	Tutra	Klosterruin, kulturlandskap
Levanger	Alstadhaug	Middelalderkirke, fornminner, kulturlandskap
	Ytterøy	Kulturlandskap, gruvedrift
	Levanger sentrum	Bygningssmiljø
	Øvre-Forra	Fjellkulturlandskap, naturvernområde
	Rinnleiret	Militærleir
Verdal	Stiklestad	Kirke, nasjonalsymbol, fornminner, kulturlandskap
	Inndalen	Ferdsselsleier, forsvarsanlegg, fornminner
Mosvik	Vinje bruk	Storgårdsanlegg, skogbrukskulturlandskap
Snåsa	Gressåmoen	Fjellgård, samisk boplass
	Snåsa sentrum	Bygningssmiljø, fornminner, middelalderkirke
Lierne	Oppgården i Kvelia	Gårdsanlegg, kulturlandskap
Røyrvik	Johkegaske	Samisk kulturmiljø
Flatanger	Villa/Halmøya	Kystkultur, fyr, fornminner, jordbruk
Vikna	Sør-Gjæslingan	Fiskevær, kystkultur, jordbruk
Nærøy	Nærøya	Handelssted, kirkeruin, kulturlandskap
Leka	Skeisnesset	Lynghei, naturvernområde, fornminner
	Stein	Bygdeborg, fornminner
Steinkjer	Egge	Fornminner, kulturlandskap, museum
Namsos	Namsos sentrum	Bygningssmiljø

Oversikt over andre registrerte kulturmiljø

Kommune	Område	Sentrale element
Meråker	Gilså	Gruvedrift
	Stordalen	Jernutvinning
	Nustadfoss	Smelteverk
	Iaggavika	Samisk boplass
	Teveldal/Skurdalsporten	Gammel veilei
	Fjergen J	ernutvinning
	Funnsjøset	Jernutvinning, fangst
	Karolinerleden	Veilei
	Skarpdalen	Samisk kulturmiljø
Stjørdal	Ulstad vestre	Gårdsanlegg
	Steinvikholmen	Middelalderlott
	Værnes	Middelalderkirke, museum, kalkovn
	Hell	Helleristninger
	Vestre Råtrø	Husmannsplass
Frosta	Evenhus	Helleristninger
	Fjellplassen	Husmannsplass
	Småland	Sjømiljø, kulturlandskap
	Åtlo	Kulturlandskap
Leksvik	Leksvik sentrum	Bygningssmiljø, kulturlandskap
	Hindrem	Bygdeborg, kulturlandskap
	Kjerkneset	Kirkeplass, kulturlandskap
	Leksvikskogen	Setermiljø

Oversikt over andre registrerte kulturmiljø forts.

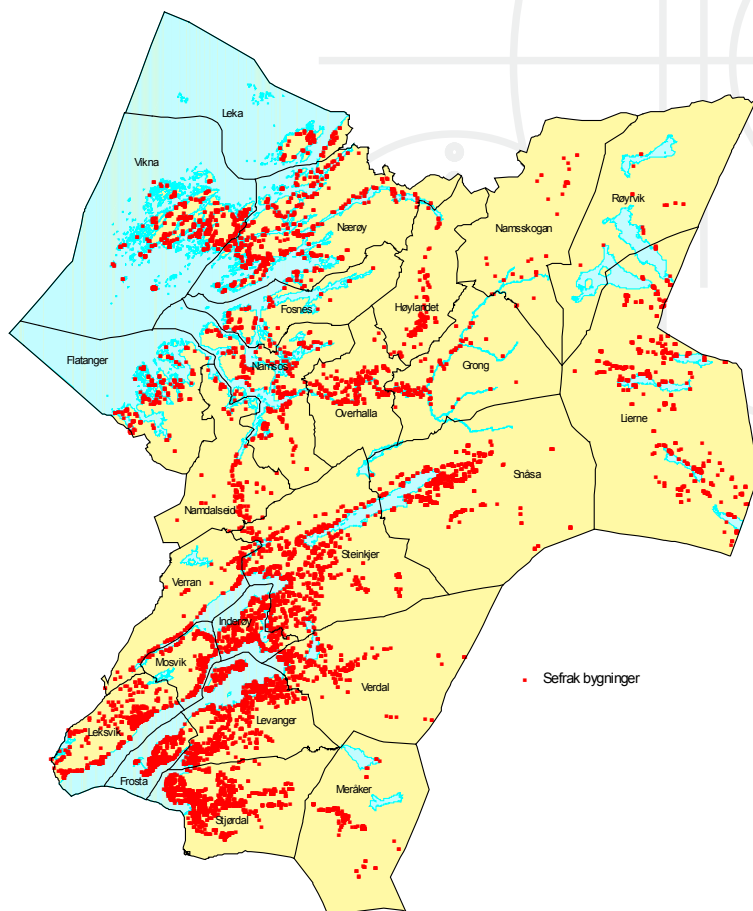
Kommune	Område	Sentrale element
Meråker	Gilså	Gruvedrift
	Stordalen	Jernutvinning
	Nustadfoss	Smelteverk
	Slaggavika	Samisk boplass
	Teveldal/Skurdalsporten	Gammel veilei
	Fjergen	Jernutvinning
	Funnsjøset	Jernutvinning, fangst
	Karolinerleden	Veilei
	Skarpdalen	Samisk kulturmiljø
	Stjørdal	Ulstad vestre
Steinvikholmen		Middelalderlott
Værnes		Middelalderkirke, museum, kalkovn
Hell		Helleristninger
Frosta	Vestre Råtrø	Husmannsplass
	Evenhus	Helleristninger
	Fjellplassen	Husmannsplass
	Småland	Sjømiljø, kulturlandskap
Leksvik	Åtlo	Kulturlandskap
	Leksvik sentrum	Bygningsmiljø, kulturlandskap
	Hindrem	Bygdeborg, kulturlandskap
	Kjerkneset	Kirkeplass, kulturlandskap
Levanger	Leksvikskogen	Setermiljø
	Hallstein	Bygdeborg
	Munkeby-Munkrøstad	Klosterruin, fornminner, kulturlandskap
	Åsen	Industriområde
	Geite	Fornminner, kulturlandskap
Verdal	Falstad	Krigsminne
	Skånes	Kulturlandskap, fornminner, skanse
	Malså	Gruvedrift
	Trones	Fornminner, gårdsanlegg, kulturlandskap
Mosvik	Raset/Røesgrenda	Rasminne, bureisning
	Venneshavn	Bygningsmiljø, kulturlandskap
	Trongsundet-Hovd	Samferdsel, jektbygging, kulturlandskap
	Saltvikhavn	Kulturlandskap
	Blomåsen	Husmannsplass
Verran	Sundsetvika	Husmannsplass
	Sela	Samisk boplass
	Malm	Industristed
	Follafoss	Industristed
Namdalseid	Vengstadåsen	Ødegårdsanlegg
	Finnvollen	Fjellgård, samisk boplass
	Åsnes	Glassblåsing, kulturlandskap
Inderøy	Sundes-Berg-Sakshaug	Storgårder, kulturlandskap, middelalderkirke
	Hustad-Brakstad-Gjørsvik	Storgårder, kirke, fornminner, kulturlandskap
	Rostad	Storgård
	Straumen	Bygningsmiljø
	Gresset-Vådalen	Gammel veilei, fornminner, kulturlandskap
Snåsa	Roaldsteinen	Bygdeborg
	Megard	Gammel veilei, kirketuft
Lierne	Otersjøen	Fangstanlegg
	Arvasslia	Samisk gård
	Gudfjelløya	Samisk kultsted
	Lifjellet	Gamle ferdselsleier
	Såaloe gorre (Hykla)	Samisk kulturmiljø
Røyrvik	Julefoss mølle	Industriminne
	Serinatangen	Fortidsminner
	Gjersvika	Gruvedrift
	Strandvika/Bukta	Boplasser
	Steinfjellet	Gammel veilei

Kommune	Område	Sentrale element
Namsskogan	Håpnes	Fangstanlegg
	Bjørhusdal	Nybrottsområde
	Smalåsen	Kulturlandskap, fløyting
Grong	Skorovass	Industristed
	Værem	Fortidsminner, ferjested, kulturlandskap
	Rognsmoen	Fortidsminner, naturvernområde
	Spennmyra	Slått og torvtekt
	Føinum	Fornminner, kulturlandskap, veifar
Gartland-Harran	Finnburvatnet	Skogbrukskulturlandskap
	Kirke, kulturlandskap, laksefiske, fornminner	
	Solumsmosetra	Seteranlegg
	Medjå	Ferjemannsstue, ridesti o.a.
Overhalla	Bertnem	Fornminner
	Mælen	Markedsplass
Fosnes	Hovssjøen	Fornminner
	Seierstad	Handelssted, kulturlandskap
	Salsnes	Kulturlandskap, skogbruk
Flatanger	Utvorda	Kystfort
	Sør-Flatanger	Fornminner
	Bjørøya	Handelssted
	Lauvsnes	Fornminner
Vikna	Einrika-Gladsøya	Fornminner
	Kalvøya	Lyghei
	Kjønsøyhopen	Fornminner, naturvernområde, kystkultur
	Ryumsjøen F	Fornminner, kulturlandskap
	Pettersholmen	Kystkultur
	Nordøyan	Fiskevær, sjøfugl, fyr, kystkultur
	Nærøy Smines	Fornminner, kulturlandskap, bygdeborg
	Sør-Eitran	Kystmiljø
	Hongstad/Val	Kulturlandskap, fornminner
	Risværet H	Handelssted, kystkultur
Abelvær	Industristed	
Steinkjer	Ramstad	Kulturlandskap, fornminner
	Varøya	Fornminner
	Gjerdinga	Lyghei, fornminner
	Gammelsetran,	Foldereid Seteranlegg
	Kolstraumen - Foldereid	Båtdrag
	Leka Solsem	Fornminner, kystkultur
	Haug	Fornminner
	Sklinna	Kystkultur, fyr, sjøfugl
	Horta	Fiskevær, sjøfugl
	Røsvik	Handelssted, kulturlandskap
Husby	Fornminner, kulturlandskap	
Namsos	Gjevran-Lund-Egge	Storgårdslandskap
	Bøla	Helleristninger
	Helge	Fornminner, industri
	Mære	Middelalderkirke, kulturlandskap
	Vådalen	Gammel veilei, kulturlandskap
	Toldnes	Fornminner
	Elnan	Bygdeborg
	Roktdalen	Smelteverk
	Mokk	Smelteverk
	Skei	Fornminner, kulturlandskap
Namsos	Hammer, Bardal	Helleristninger, kulturlandskap
	Slipsteinsberget	Bergverk, fornminner
	Spillum	Industri, bygningsmiljø
	Merranaset	Krigsminne
	Flakk	Veifar, fornminner
	Hamnes	Kystkultur, jordbruk
	Skurvika på Otterøya	Industri

6.4.6 Oversikt over kulturminner prioritert i ulike prosjekter m.m

Kommune	Kulturminneåret 97	Fotefar mot Nord/Stiklestad profil	Kirke, museum, middelalder mv Middelalder **	Høyprioriterte fornminner - Kulturrådets liste 1966*
1702 Steinkjer	Rokne smeltehytte i Ogndalen - i drift 1760-1786	Egge. Mære. Helge. Skei.	Mære kirke**	Bøla* Helge* Toldnes* Hamstad* Skei* Egge* Tingvold* Trana
1703 Namsos	Spillum dampsgag og høvleri, anlagt i 1884. Norges eneste bevarte dampsgag	Namsos i krig og gjenreising. Bunkersanlegget i Fredriksbergparken.	Spillum Dampsgag og Høvleri	
1711 Meråker	Fundtaunmesteren John Larsen		Kopperå 1. Pulden	
1714 Stjørdal	Fundtaunet levde 1751-1820		Gilså (?)	
	Stjørdalsåkle - originalen er datert 1731		Værnes kirke**	Hell*
			Steinvikholmen**	Leirfall*
			Værnes østre	
1717 Frosta	Kulturlandskapet Småland		Tautra kloster**	Evenhus*
			Logtun kirke**	
1718 Leksvik	Hestdalen Tønnefabrikk - anlagt i begynnelsen av 1900-tallet		Leksvik kirke 1668	
1719 Levanger	Jernvinna på Heglesvollen fra år 0-400 e. Kr.	Alstadhaug Skånestangen	Killingberg	
1721 Verdal	Forsvarsanlegg i de Verdalske Befestninger: 1905-1936	Hallem Heggstad	Alstadhaug kirke** Munkeby kloster**	Geite* Skånes
1723 Mosvik	Vinjesjøen kai, - fra gammelt av knutepunkt for person- og godstrafikk, - nedlagt for ca. 20 år siden		Stiklestad kirke** Vuku kirke 1655	Heggstad*
1724 Verran	Follafoss kraftstasjon			
1725 Namdalseid	Kirketomta på Elda - tomt til det eldste kjente gudshus på Namdalseidet	Vassdrag fra skogen gir glassverk ved fjorden. Aasnæs Glasværk 1813-1883		
1729 Inderøy	Bautasteiner i Hommeldalen fra førkristen tid		Sakshaug kirke** Hustad kirke**	
1736 Snåsa	Navlusmarka med fornminnefelt, skålgroper på lokalitetene Tømte og Svinryggen ved gårdene på Navlus og det gamle industrisamfunnet ved Mosbrua	I pilgrimenes fotspor til kirkestedet Megard og Olavskilden	Snåsa kirke**	
1738 Lierne	Maleri fra Gammel-kapellet, Devika i Sørlø	Oternessundet i Lierne, et sted med en forhistorie å fortelle. Fangst og fangstgroper ved Oternessundet.		
1739 Røyrvik	Grubebestyrerboligen i dragestil fra 1913	Gåetie - sije, en tradisjonell samisk boplass.		
1740 Namsskogan	Dyregravene ved Frøyningen fra tidligste befolkning i Namdalen	Mennesket i utmarka, Namsskogan Fritids og Fornminneområde		
1742 Grong	Tømmerås sagbruk - trolig bygd i 1896	Værem i Grong, et ringformet tunanlegg.	Rognsmoen Gløshaug kirke 1689	
1743 Høylandet	Høylandsteppe - unikt kirketekstil fra midtre del av 1200-tallet	Røtter og vinger. Livet på Høylandet.		
1744 Overhalla	Stutjøndammen - restaurert fløtningsdam fra siste del av 1800-tallet	Bertnem i Overhalla. Et maktsenter i jernalderen.	Rannem kirke**	Bertnem*
1748 Fosnes	Helleristningssteinen på Salsnes - ca. 5000 år gamle 1749	En vandring i Olav Duuns rike. Olav Duun, "Landet i Eventyret"		
1749 Flatanger	Bergstøvika, forhistorisk fiskevær på Halmøya - fra yngre jernalder	Utvorda festning 1940-1945. Vandring gjennom krigshistoria i et tysk kystfortanlegg.		Bøleseter
1750 Vikna	Mølla på Austafjord	Galeas "Søblomsten"		
1751 Nærøy	Remmastraumen - båtdrag mellom Nord- og Sør-Salten	Nærøya. Fra Njord til kvitekrist.	Nærøy kirke** Lund kirke 1658	
1755 Leka	Gammel ferdsselsvei over Støypet fra Stein til Kvaløy	Herlaugshaugen. "...En kongegrav i det nordenfjeldske Norge..."		Solsemhula* Herlaugshaugen*

6.4.7 SEFRAK-registrerte bygninger i Nord-Trøndelag

6.5 Tilskuddsordninger

Norsk kulturråd

Norsk kulturråd gir tilskudd til registrering og dokumentasjon av kulturminner. Rådet gir ikke tilskudd til restaurering og istandsetting av kulturminner. Søknadsfrist: 1. desember for større prosjekter og tiltak. Adresse: Norsk kulturråd, postboks 101 Sentrum, 0102 Oslo
Internet: www.kulturrad.no

Norsk kulturminnefond

Fondet gir tilskudd til restauringstiltak på kulturminner og i kulturmiljøet. Prosjektene må ha en klar antikvarisk ambisjon, og hvor prosjekteier har kontakt med antikvarisk myndighet som f.eks. fylkeskommunen. Fondet gir også tilskudd til prosjekter som omfatter dokumentasjon, formidling og håndverk. Søknadsfrist: 1. september og 1. februar. Adresse: Norsk kulturminnefond, Postboks 253 Røros, 7361 Røros
Internet: www.kulturminnefondet.no

Riksantikvaren

Riksantikvaren kan gi tilskudd til fredede bygninger og anlegg, kulturlandskap, skjøtselstiltak på automatisk fredede kulturminner m.m. Søknadsfrist: Søknaden sendes til Nord-Trøndelag fylkeskommune innen 1. november. Adresse: Nord-Trøndelag fylkeskommune, Kulturavdelingen, Fylkets hus, 7735 Steinkjer
Internet: www.ra.no

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag

Forvalter regionalt miljøprogram (RMP) som bl.a. kan gi tilskudd til skjøtsel og vedlikehold av kulturminner. Søknadsfrist: 20. august
Adresse: Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, Landbruksavdelingen, Statens hus, 7700 Steinkjer
Internet: www.fylkesmannen.no

Nord-Trøndelag fylkeskommune

Gjennom Regionalt utviklingsprogram (RUP) og andre partnerskapsmidler kan fylkeskommunen bevilge midler til prosjekter med utgangspunkt i kulturminner og kulturmiljø. Søknadsfrist: Ingen. Adresse: Nord-Trøndelag fylkeskommune, Kulturavdelingen, Fylkets hus, 7735 Steinkjer
Internet: www.ntfk.no

Kommunene

Kommunene forvalter SMIL-ordningen. SMIL er en forkortelse for "Spesielle miljøtiltak i jordbruket, og omfatter tilskudd til tilretteleggingstiltak, fredede og verneverdige bygninger, kulturminner og miljø. Søknadsfrist: varierer
Noen kommuner har egne midler til kulturminnetiltak, f.eks. Restaureringsfondet i Levanger.

6.6 Ordliste

Arkitektonisk verdi

Begrepet knytter seg til estetikk og bygningskunst, og vår opplevelse av byggverket.

Automatisk fredet kulturminne

Kulturminner fra oldtid og middelalder (inntil år 1537) og bygninger eldre enn 1650 er automatisk fredet etter Kulturminneloven (KLM). Det samme gjelder samiske kulturminner og skipsfunn hvis disse er eldre enn hundre år. Skipsfunn eldre enn hundre år, hvor det ikke fins noen eier, er statens eiendom. På Svalbard er alle spor etter menneskelig virksomhet fra før 1946 automatisk fredet, i henhold til forskrift for kulturminner på Svalbard. Det er forbud mot inngrep i automatisk fredete kulturminner.

Administrativt fredete kulturminner

Utvalgte kulturminner i statens eie som ikke er formelt fredet etter Kulturminneloven, men som fra 1920 er forutsatt behandlet som om de er fredet. Listen over administrativt fredete kulturminner ble publisert i 1933 og 1934 i Fortidsminneforeningens årbøker. Listen er ikke justert eller revidert siden dette. Administrativt fredede objekter skal vurderes av Riksantikvaren ved avhenging, og kan fredes ved forskrift (Kulturminnelovens § 22a).

Byggeskikk

Med byggeskikk mener vi den måten folk pleier å bygge på i et område. Byggeskikken blir blant annet påvirket av naturen, sosiale forhold og impulser utenfra. Vi ser byggeskikken i hvordan husene er konstruert, hvilke materialer som er valgt, formen på husene og farger. Dette varierer fra landsdel til landsdel.

Fredet

Begrepet brukes bare om kulturminner som er fredet etter kulturminneloven, eller om områder fredet etter naturvernloven. Enkeltobjekter som bygninger kan fredes ved enkeltvedtak etter Kulturminnelovens § 15, område rundt et fredet kulturminne etter § 19. Kulturmiljø kan fredes i medhold av Kulturminnelovens § 20.

En eier av et fredet hus er pålagt et ansvar, men har også rettigheter. Merkestnader som følge av sikring og istandsetting kan søkes helt eller delvis dekket av Riksantikvaren. Slikt arbeid kan pålegges eier etter Kulturminnelovens § 17. Naturvernloven (§§ 33 og 5) har bestemmelser som kan ivareta en miljøfredning i områder der både natur og kulturminner inngår.

Immaterielt kulturminnevern

Med immaterielle kulturminner forstår vi verdier som ikke kan dokumenteres gjennom gjenstander. Muntlig tradisjonsstoff som eventyr, fortellinger og sagn er eksempler på immaterielle kulturminner. Musikk, stedsnavn og "manns minne" er andre eksempler. Nedtegnelsen av tradisjonsstoff skjer i stor grad i regi av universitetene eller av museene. Her er det etablert faste rutiner for arkivering til Nasjonalbibliotek, Riksarkiv og Statsarkiv.

Konservering

Konservering er å gjennomføre tiltak på en bygning eller en gjenstand for å stanse eller forsinke nedbrytende prosesser. Ved konservering legger vi vekt på å bevare mest mulig av den historien og kildeverdien bygningen har.

Kulturlandskap

En bred definisjon av begrepet kulturlandskap er "Det menneskeomformede eller menneskepåvirkede landskap".

Kulturmiljø

Med kulturmiljø menes områder hvor kulturminner inngår som en del av en større helhet eller sammenheng, som f.eks. et fiskevær, et jordbrukslandskap eller et bygningsmiljø i en by. Begrepet omfatter alle grader av kulturpåvirkning, også landskapsammenhenger det knytter seg hendelser, tro og tradisjon til. Jamfør KML § 2.

Kulturminne

Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro og tradisjon til. Jamfør KML § 2.

Kulturhistorisk verdi

Et kulturminne har verdi som bærer av kunnskap om f.eks. bygningshistorie, næringshistorie og/eller sosialhistorie. Det kan også være knyttet til en person eller hendelse som har betydning for stedet. Grad av verdi er avhengig av kulturminnets alder, autenticitet, sammenheng med miljøet og hvorvidt det er sjeldent eller representativt. I tillegg kan kulturminnet ha pedagogisk eller bruksmessig potensial.

Kulturminnefaglig kompetanse

Kompetanse om kulturminner og kulturmiljøer og hvordan de skal bevares og forvaltes som del av en samfunnsmessig utvikling. Vanlig fagbakgrunn eller fagkombinasjoner er arkeologi, kunst, etnolog, arkitekt, planfaglig eller konservatorutdannelse. Håndverkere spiller en viktig rolle i bevaringen og som tradisjonsbærere.

Landskap

Landskap" betyr et område, slik folk oppfatter det, hvis særpreg er et resultat av påvirkningen fra og samspillet mellom naturlige og/eller menneskelige faktorer. 4

Regulering til bevaring

Reguleringsformål i plan- og bygningsloven som benyttes til å gi formelt vern til områder med bygninger og anlegg som har historisk, antikvarisk eller annen kulturell verdi. I motsetning til fredning, omfatter bestemmelsen kun bygningseksteriører og utvendige arealer. Reguleringsformålet kan kombineres med andre formål. Vedtak fattes av kommunal myndighet med hjemmel i plan- og bygningslovens § 25.6.

Rehabilitering

Det vil si å sette i stand en bygning og gi den sitt opprinnelige utseende tilbake, men likevel tilpasse bruk av nye konstruksjonsprinsipper, materialer og håndverksteknikker.

Reparasjon

Betyr å utbedre skader på bygningsdeler som er så ødelagt at de må skiftes ut. Det er naturlig å skifte ut med en kopi av det som er ødelagt. Dersom det er den tekniske løsningen som er årsaken til ødeleggelsen, må forbedret teknikk vurderes.

Restaurering

Innebærer å sette i stand en bygning etter antikvariske prinsipper og tilbakeføre den til opprinnelig tilstand ved størst mulig bruk av originale materialer. Når supplering er nødvendig gjøres det ved bruk av samme konstruksjoner, materialer og håndverksteknikker som var brukt opprinnelig for å gjenskape og kopiere så nøyaktig som mulig. I dagligtale blir begrepet brukt i en videre forstand og omfatter gjerne generelt arbeid på gamle hus.

Vedlikehold

Vedlikehold er å etterse og pusse opp overflater og bygningsdeler som har vært utsatt for slitasje, klimapåvirkning eller småskader. Vedlikeholdet skal utføres med samme materialer og håndverksteknikker som tidligere. Verneverdig: Begrepet brukes om kulturminner og kulturmiljø som det knytter seg kulturhistorisk eller arkitektonisk verdi til. Begrepet viser til at kulturminnet bør tas vare på, og gjerne hvordan. Det betyr ikke at kulturminnet er formelt vernet gjennom loven slik som kulturminneloven eller plan- og bygningsloven. Se "Fredet" og "Regulert til bevaring".

6.7 Litteraturliste

Felles Fylkesplan for Trøndelag 2005-2008

Forsvarets bygningstjeneste eiendomsavdelingen 2000: *Forsvaret – byggherre og samfunnsbygger*

Forsvarets bygningstjeneste eiendomsavdelingen 2000: *Katalog Sør- og Vestlandet, Trøndelag og Nord-Norge*

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag v/Miljøvernavdelingen: *Registrering av utvalgte kulturlandskap i Nord-Trøndelag. Rapport nr. 3 1996*

Fylkesrådet i Nord-Trøndelag: *Pågangsmot – forventninger. 2005*

Kulturdepartementet: St.meld. nr. 22 (2004-05): *Kultur og næring*

Miljøverndepartementet: St.meld. nr. 16 (2004-05): *Leve med kulturminner*

Miljøverndepartementet: St.meld. nr 26 (2006-07): *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand*

Nordisk Ministerråd: *Nordens landskap. 2003*

Nord-Trøndelag fylkeskommune/Fylkesmannen i Nord-Trøndelag: *Verneplan for kulturmiljø. 1995*

Nord-Trøndelag fylkeskommune: *Estetikk i Nord-Trønderske bygningsmiljøer*

Nord-Trøndelag fylkeskommune: *Fartøyvernplan. 1998*

Nord-Trøndelag fylkeskommune: *Fortetting med kvalitet i Nord-Trøndelag*

Nord-Trøndelag fylkeskommune: *Fylkesdelplan for kultur del 1-3. 1998*

Nord-Trøndelag fylkeskommune:

Med blikket mot framtida – Politisk plattform for samarbeid i NTFK 2007-2011 mellom Arbeiderpartiet, Høyre, Venstre og Kristelig Folkeparti

Nord-Trøndelag fylkeskommune: *Regionalt Utviklingsprogram 2005 – kortversjon (oppdatert i 2009)*

Nord-Trøndelag fylkeskommune: *Småskala reiselivsanelegg i Nord-Trøndelag – utforming og stedstilpassing*

Nord-Trøndelag fylkeskommune, Sør-Trøndelag fylkeskommune og Trondheim kommune: *Felles fylkesplan 2009-2012*

Norges vassdrags og energidirektorat: *Verneplan for kraftverk i Norge - Forprosjektrapport. 2002*

NOU 2002: *Fortid former fremtid*

NOU 2002:1 *"Fortid former fremtid"*

NSB og Riksantikvaren: *Verneplan for jernbanebygninger. 1997*

Rasmussen, Alf Henry: *Våre kirker – norsk kirkeleksikon. 1993*

Riksantikvaren 1987: *Kulturminner fra nyere tid – verneverdi og utvelgelseskriterier*

Riksantikvaren: *Alle tiders kulturminner*

Riksantikvaren: *Veileder kulturminner og kulturmiljøer plan- og bygningsloven*

Sametinget: *Vern og forvaltning samiske byggverk: 2003*

SINTEF Bygg og Miljø 2001: *Ingen hindring – tilgjengelighet for funksjonshemmede til vår felles kulturarv*

Statens Vegvesen: *Vegvalg - nasjonal verneplan for veier, bruer og vegrelaterte kulturminner. 2002*

Svensen, Ola Øgard: *Fredede hus og anlegg i Nord-Trøndelag. Riksantikvaren/Universitetsforlaget 1982*

Vern av faste kulturminner langs kysten. *Riksantikvarens rapporter 27/1999*

Verneplan for Tekniske og Industrielle kulturminner, Riksantikvaren 1994

Økokrim: *Kulturminnevern - bind 1 og 2. 2001*

6.8 Politisk behandling

Fylkestinget

Nord-Trøndelag fylkeskommune

SAKSPROTOKOLL

Sak nr. 09/35

Rullering av Handlingsprogram for kulturminnepolitikk

Behandlet/ Behandles av	Møtedato	Sak nr .
Fylkesrådet i Nord-Trøndelag	31.3.2009	09/76
Fylkestinget	29.4.2009	09/35

Saksbehandler: Hilde Arna Tokle/Lars Forseth

Arkivsak: 08/05430

Arkivkode: 651

Fylkestingets vedtak, fattet i plenum 29.4.2009

1. Fylkestinget vedtar Handlingsprogram for kulturminnepolitikk i Nord-Trøndelag.
2. Oppfølgingen av målsettingene i handlingsprogrammet må følges opp og vurderes i forbindelse med de årlige budsjettbehandlingene.

Saksbehandling/Saksgang

Fylkesrådets innstilling til vedtak:

1. Fylkestinget vedtar Handlingsprogram for kulturminnepolitikk i Nord-Trøndelag.
2. Oppfølgingen av målsettingene i handlingsprogrammet må følges opp og vurderes i forbindelse med de årlige budsjettbehandlingene.

Behandling i Komité for utdanning, kultur og helse 28.4.2009

Saksordfører Christina Ramsøy (Sp) la fram saka.

Komiteen tilrådde enstemmig fylkesrådets innstilling til vedtak.

KOMITEINNSTILLING:

1. Fylkestinget vedtar Handlingsprogram for kulturminnepolitikk i Nord-Trøndelag.
2. Oppfølgingen av målsettingene i handlingsprogrammet må følges opp og vurderes i forbindelse med de årlige budsjettbehandlingene.

Fylkestingets behandling i plenum

Saksordfører Christina Ramsøy la fram komiteinnstillinga.

Følgende hadde innlegg:

Christina Ramsøy (Sp), Elin Agdestein (H).

VOTERING:

Komiteinnstillinga ble enstemmig vedtatt.

Endelig vedtak er gjengitt fremst i saka.

Nord-Trøndelag fylkeskommune

Fylkestinget

SAKSPROTOKOLL

Sak nr. 09/35

Rullering av Handlingsprogram for kulturminnepolitikk

Behandlet/ Behandles av	Møtedato	Sak nr .
Fylkesrådet i Nord-Trøndelag	31.3.2009	09/76
Fylkestinget	29.4.2009	09/35

Saksbehandler: Hilde Arna Tokle/Lars Forseth

Arkivsak: 08/05430

Arkivkode: 651

Fylkestingets vedtak, fattet i plenum 29.4.2009

1. Fylkestinget vedtar Handlingsprogram for kulturminnepolitikk i Nord-Trøndelag.
2. Oppfølgingen av målsettingene i handlingsprogrammet må følges opp og vurderes i forbindelse med de årlige budsjettbehandlingene.

Fylkesrådets vurdering:

Gjennom Handlingsprogram for kulturminnepolitikken i Nord-Trøndelag defineres en egen regional kulturminnepolitikk i samsvar med vedtatte fylkesplan. Handlingsprogrammet beskriver status og utfordringer, målsettinger med satsingsområder og tiltak. Hovedutfordringen for området er hvordan fylkeskommunen skal møte de økte forventningene fra sentrale myndigheter samtidig med den økte interessen blant publikum og ønsket om dialog og kunnskap om kulturminner og kulturmiljø.

Fylkesrådet ser rullering av handlingsprogrammet og prosessen fram mot endelig program, som et viktig bidrag til fokus på kulturminnepolitikk i Kulturminneåret 2009. Høringsuttalelsene som har kommet inn påpeker blant annet fylkeskommunens rolle ift faglig veiledning og oppfølging og nødvendigheten av å prioritere denne. Kommunene har i liten grad mulighet til å sitte med denne spesialkompetansen i egen organisasjon. Det er i den sammenheng viktig å understreke at et samarbeidsprosjekt med kommunene for å heve kommunenes kompetanse er prioritert i handlingsprogrammet.

Når det gjelder en eventuell etablering av fylkeskommunal tilskuddsordning for privatpersoner og organisasjoner som arbeider med registrering og bevaring av kulturminner (oversendelsesforslag fra fylkestinget 11.12.08), så har det blitt vurdert. Fylkesrådet mener det i første omgang er nødvendig å bruke ressurser på å få en større andel av de nasjonale tilskuddsordningene til prosjekt i Nord-Trøndelag. Fylkestinget har gjennom sin fordeling av tiltakspakken prioritert å styrke kulturminneforvaltningen, blant annet for å håndtere og følge opp økningen av midler fra Riksantikvaren.

Skal ambisjonene i Nord-Trøndelag fylkeskommunes kulturminnepolitikk kunne gjennomføres, er det nødvendig at også staten følger opp målene i St.meld. 16 (2004-2005) Leve med kulturminner om økte bevilgninger til fylkeskommunal kulturminneforvaltning. Dette er spesielt viktig om fylkeskommune skal kunne påta seg ansvaret i forbindelse med kulturmiljøene Sør-Gjæslingan og Levanger sentrum.

Steinkjer, 31. mars 2009

Susanne Bratli
fungerende fylkesrådsleder

Annikken Kjær Haraldsen
fylkesråd for kultur

Saksutredning for fylkesrådet

Sammendrag

Denne saken er en oppfølging av sak 71/2005 der fylkestinget vedtok Nord-Trøndelag fylkeskommune sitt første plandokument for kulturminnepolitikk. Nå inviterer fylkesrådet fylkestinget til å rullere dette plandokumentet kalt Handlingsprogram for kulturminnepolitikk. Dokumentet beskriver sentrale utfordringer for fylkeskommunen, beskriver målsettinger og trekker opp tiltak innenfor fire kategorier kalt; lovpålagte oppgaver, kommunesatsing, næring og allmennheten.

Hjemmel/Referanse for saken:

- Fylkestinget Sak 34/2005 St.meld. nr 16 (2004-2005) – arkivsaknr. 2005/01906
- Fylkestinget Sak 71/2005 Kulturminnepolitikk i Nord-Trøndelag – Handlingsprogram arkivsak 2004/06151

Trykte vedlegg:

- Nord-Trøndelag fylkeskommune - Handlingsprogram for kulturminnepolitikk

Utrykte vedlegg:

- NOU 2002:1 Fortid former framtid
- St.meld. nr 16 2004-2005 Leve med kulturminner
- St.meld. nr 22 2004-2005 Kultur og næring
- Nord-Trøndelag fylkeskommune Handlingsprogram for kulturminnepolitikk vedtatt i sak 71/2005
- Felles fylkesplan
- Nord-Trøndelag fylkeskommune – brev om utsending av Handlingsprogram for kulturminnepolitikk til høring
- Høringsuttalelser
- Fylkesrådsak 09/40 Fredningsgjennomgangen og tilstandsvurdering av privateide fredede bygninger – rapportering fra to prosjekter
- Fylkesrådsnotat 08/0107 Prioriteringer og veivalg innenfor kulturminneforvaltningen i Nord-Trøndelag på bakgrunn av nasjonale forventninger og regional ressurstilgang.
- Interpellasjon Kulturminnevern - innsats for framtiden 08/08864
- Fylkesrådsnotat 08/01435-14 Kulturminneåret 2009

UTREDNING

Innledning/bakgrunn

Denne saken er en oppfølging av sak 71/2005 der fylkestinget vedtok Nord-Trøndelag fylkeskommune sitt første plandokument for kulturminnepolitikk. Plandokumentet ble utarbeidet etter fylkestingsak 34/2005 om St.meld. nr 16 (2004-2005) Leve med kulturminner. Nå initierer fylkesrådet en rulling av dette plandokumentet kalt Handlingsprogram for kulturminnepolitikk. Fylkeskommunen har siden 1983 hatt delegert myndighet etter Kulturminneloven. Nord-Trøndelag var prøvetylke for delegeringen som ble gjennomført på landsbasis i 1990, og det fylket som var først ute med å etablere fylkeskonservator sammen med Telemark i 1962. Fylkeskommunens oppgave er å sørge for at et representativt utvalg av kulturhistorien ivaretas som bruks-, kunnskaps- og opplevelsesressurser. Fylkeskommunen skal ivareta nasjonale interesser, og har i tillegg til et selvstendig ansvar for de regionale kulturminneinteressene.

I Kulturminneloven er formålet med å ta vare på kulturminner nedfelt i § 1:

"Kulturminner og kulturmiljøer med deres egenart og variasjon skal vernes både som del av vår kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning.

Det er et nasjonalt ansvar å ivareta disse ressurser som vitenskapelig kildemateriale og som varig grunnlag for nålevende og fremtidige generasjoners opplevelse, selvforståelse, trivsel og virksomhet."

Handlingsprogram for kulturminnepolitikk skal være et styringsverktøy for saksområdet kulturminner i fylkeskommunen. Det omfatter den delen av kulturminnevernet som fylkeskommunen spesielt har ansvar for; fornminner, faste kulturminner og miljø, slik som bygg, anlegg og landskap, samt fartøyvern. Handlingsprogrammet tar ikke for seg løse kulturminner, immaterielle kulturminner eller andre oppgaver som i hovedsak ivaretas av museene. Programmet legger opp til å angi eksisterende ressurser, framtidig mål og prioriterte satsingsområder og tiltak.

SAKSFRAMSTILLING/PROBLEMSTILLINGER:

Sektorovergrepene verdiskaping

I de senere årene er oppmerksomheten mot kultur og kulturminnenes betydning for individ og lokalsamfunnet økt. Å bidra til at innbyggerne har mulighet til å bygge seg en solid og trygg identitet, med bakgrunn i en positiv stedsidentitet og aktiviteter, er svært viktig. En solid identitet gir trygghet, og det blir lettere å møte andre samfunn og mennesker med toleranse og åpenhet. Kulturmiljøer og kulturmiljø er også sentrale i byggingen av stedsidentitet og et positivt omdømme av et lokalsamfunn. Dette er sentralt både for å skape bolyst og i utvikling av næringsvirksomhet. Kulturmiljøer kan være et produkt i seg selv eller rammen for næringsaktivitet. Slik kan kulturmiljøer og -miljø danne grunnlag for både økonomisk-, sosial-, samfunnsmessig-, og kulturell verdiskaping

Figur 1: Fra St.meld. nr 16 (2004-2005) Leve med kulturminner. Eksempler på kulturminner og kulturmiljøers betydning for kulturell-, sosial-, samfunnsmessig- og økonomisk verdiskaping gjennom bærekraftig bruk.

Arbeidet med kulturminner og kulturmiljø er, som figuren viser, sektorovergrepene. En gjennomgang av ulike stortingsmeldinger, planverk og prosjekt danner et bilde av fire tydelige kultursatsningsfelt i krysning med andre sektorer. De fire satsingsområdene er kultur og næring, kultur og stedsutvikling/arealforvaltning, kultur og oppvekst, og kultur og helse. I fylkeskommunen vil dette si at feltet kulturminner og kulturmiljø berører både regional utvikling og utdanning. Utad samarbeider fylkeskommunen og eiere av kulturminner med en rekke sektorer som for eksempel fylkesmannens landbruksavdeling og Innovasjon Norge.

Kulturminnepolitikk i Nord-Trøndelag - høringsuttalelser

Et planutkast for revidert handlingsprogram for kulturminnepolitikk ble sendt ut på høring til kommuner, museum, historielag, og statsetater i fylket med fire ukers høringsfrist. Det kom inn uttalelser fra åtte kommuner, et konsolidert museum, seks frivillige organisasjoner samt paraplyorganisasjonen Nord-Trøndelag Kulturvernråd, to videregående skoler og en felles uttalelse fra fylkesmannen. De fleste av uttalelsene viser til at handlingsprogrammet ivaretar kulturminner på en god måte.

Stjørdal kommune påpeker at: *"Selv Stjørdal, som er den største kommunen i Nord-Trøndelag, har ikke mulighet til å ha spesialkompetanse på dette feltet. Vi er helt avhengig av veiledning fra fagfolk i fylkeskommunen når det gjelder hva som er verd å prioritere og hvordan vi kan ta vare på landbruksbebyggelsen på en best mulig måte. Fylkeskommunen bør derfor ha mulighet til å gi primærkommuner, grunneiere og håndverkere veiledning og oppfølging. Dette er særlig aktuelt fordi verneverdig gårdsbebyggelse kan danne grunnlag for ny næringsutvikling i kommuner med færre og færre aktive gårdbrukere."*

Fylkesmannen skriver at *"Det er et ambisiøst program som etter vår mening vil trenge oppfølging i form av flere ressurser for å kunne nås. Her tenker vi på ansatte og ressurser i form av flere ansatte og økonomiske midler til gjennomføring av tiltak. Dette ser vi på som en nødvendighet for å kunne nå målsettingene i planen"*.

Andre gjennomgående innspill fra høringsuttalelsene:

- Hvor er alle kulturminnene? Hva er verneverdig? Det etterlyses systematiske registreringer av kulturminner og kulturlandskapsverdier for å kunne yte en bedre forvaltning, særlig innenfor plan- og byggesaksbehandling.
- Behov for formidling og tilrettelegging av kulturminner, kulturminner som attraksjoner og grunnlag for opplevelser.
- Nord-Trøndelag fylkeskommune bør ha en tilskuddsordning for verneverdige kulturminner
- Det etterspørres rådgiving og kurs for kommunens ansatte, og rådgiving i forbindelse med kommunens tildeling av SMIL-midler (Spesielle miljøtiltak i landbruket). Fylkesmannen påpeker spesielt nødvendigheten av at fylkeskommunen "bistår kommunene i forbindelse med landbrukets tilskuddsordninger for å sikre kvalitetssikre".
- Fylkesmannen, kommuner og historielag påpeker at fylkeskommunen har for få ansatte til å bistå kommunene, eiere og de frivillige.
- Behov for at fylkeskommunen bidrar til å få rekruttert håndverkere til å spesialisere seg innenfor restaurering av bygninger.

Høringsuttalelsene peker også på kulturminner som de mener får for lite fokus; fartøyvern og fjordkultur, utmark og utmarksnæringer som gruvedrift. Noen høringsuttalelser nevner også Den kulturelle skolesekken og at den burde suppleres med flere tilbud innen kulturarv.

SENTRALE UTFORDRINGER

1. Kulturminner som ressurs i økonomisk verdiskaping

Kulturminner er et grunnlag for økt lokal økonomisk verdiskaping som i større grad kan utnyttes i Nord-Trøndelag. Omlegginger i landbruket får store konsekvenser for kulturlandskapet vårt. Det er en utfordring å finne ny bruk til verneverdige bygninger og tun. Landbrukets omstillingsbehov har de senere år medført en satsing på tilleggsnæringer til landbruket. Både innenfor ulike typer besøksnæring og småskala matforedling er kulturminnene og kulturmiljø ofte kjernen og grunnlaget for de opplevelser som skal selges. Turister er interesserte i det autentiske forstått som ekte omgivelser, gjerne med formidling av kunnskap, lokal kultur og tradisjoner. Et godt pleid kulturlandskap med for eksempel beiting i fornminneområder er økonomiske ressurser i seg selv. Samtidig er kulturlandskapet en viktig ramme rundt økonomisk aktivitet i andre næringer.

Innenfor bygningsnæringen bidrar etterspørsel etter kunnskap om bygningsvern en nisje for håndverkere som skaffer seg kompetansen, og et marked for leverandører av spesielle materialer, slik som for eksempel bygdesager og vindus- og dørprodusenter.

Hvordan ta ut potensialet som ligger i kulturminner/kulturmiljø/landskap som infrastruktur og premissleverandør for annen type næringsvirksomhet? Hva skal fylkeskommunen bidra med?

2. Tilrettelegging og formidling av kunnskap

Fylkeskommunen har svært mange henvendelser fra et interessert publikum av eiere og andre som ønsker informasjon om kulturminner. Det gjelder informasjon formidlet på ulike måter, gjerne ønske om befarings og rådgiving, utdypende litteratur om bygningsvern, foredrag, hjelp til tilrettelegging av kulturminner og informasjon til ulike grupper.

Også kommunene etterspør fylkeskommunens kompetanse. Høringsuttalelsene påpeker at de ønsker mer rådgiving spesielt i forhold til landbruk. Disse sakene oppstår som en følge av eierne som ønsker å sette i gang ulike tiltak, enten det er å få håndverkere til å bygge om huset eller i forbindelse med andre verdiskapingsprosjekter. I noen av disse sakene er kommunen forpliktet til å ta kulturminnehensyn andre saker et ønske fra kommunen. Kommunene har lite kompetanse på feltet, både små og store

Hvilken rolle skal fylkeskommunen ha både overfor frivillige og kommuner? Hvordan yte den servicen som publikum etterspør? Hva skal prioriteres?

3. Daglige drift

Antall lovpålagte saker er tredoblet de siste 15 år, mens personalressursene for å håndtere sakene ikke er økt. Dette skaper utfordringer i den daglige driften, særlig med tanke på tidsfrister, effektivitet og god nok kvalitet

Fylkeskommunen som kulturminnemyndighet har ansvar for å ivareta de nasjonale interessene i plan og byggesaker, og fikk delegert innsigelsesmyndighet for kulturminner av nasjonal verdi fra Miljøverndepartementet i 1987.

De statlige tilskuddene til fredede kulturminner fra nyere tid har økt betraktelig de siste åra. På kort sikt prioriteres derfor å følge opp eierne av de fredede bygningene slik at de kan få sin rettmessige andel av tilskuddene, framfor saker etter plan- og bygningsloven. Bergkunst og fornminner har også fått økte midler og fokus med hensyn til tilrettelegging og skjøtsel.

Tiltakshavere og kommunene etterlyser oversikter og prognoser over fornminnene for å få større forutsigbarhet og bedre grunnlag for effektiv saksbehandling. Det samme gjelder i noen grad for kulturminner og -miljø fra nyere tid, dvs bygg og anlegg yngre enn fra 1537 og landskap. En slik oversikt vil gi en effektiviseringsgevinst samtidig som kvaliteten i saksbehandlingen heves.

Hvordan effektivisere på en kvalitativ god måte? Hva skal prioriteres – lovpålagte oppgaver og/eller regional kulturminnepolitikk?

Videre i handlingsprogrammet beskrives målsetting og strategiske satsingsområder for kulturminnepolitikken i Nord-Trøndelag. Målsettinga bygger på de nasjonale og regionale føringene, samt status og utfordringer for kulturminnevernet i fylket vårt. Programutkastet foreslår fire satsingsområder med tilhørende tiltak:

Næringsaktører

Kommunesatsing

Allmennheten.

Tiltak i tilknytning til de lovpålagte oppgavene

For beskrivelse av mål og satsingsområdene og tabell over foreslåtte tiltak – se utkast til *Handlingsprogram for kulturminnepolitikk kapittel 4 og 5.*

Økonomiske og administrative konsekvenser

Med utgangspunkt i dagens driftsbudsjett på kulturminneområdet, må det foretas en streng prioritering av ressursene. Den daglige forvaltningen av lovpålagte oppgaver, og ekstra tiltak som kan effektivisere den daglige driften bør prioriteres.

Gjennomføringen av tiltakene i handlingsprogrammet må derfor på kort sikt foregå som:

- Nye tiltak som prosjektorganiseres
- Løpende forvaltningsoppgaver som i hovedsak kan gjennomføres innenfor gjeldende ressursrammer

På lang sikt må det tas stilling til hvor vidt det innenfor den regionale kulturminnepolitikken er behov for nye driftsoppgaver.

De fleste tiltakene i framlagt handlingsplan er nye tiltak som må prosjektorganiseres. I mange av tiltakene bør fylkeskommunen kun være bidragsyter og ikke ansvarlig.

For at Handlingsprogrammets mål skal oppnås må det kobles til de årlige budsjettbehandlingene og det regionale utviklingsprogrammet.

Konklusjon

Utfordringene i den regionale kulturminnepolitikken er knyttet til

- Kulturminner som ressurs for økonomisk verdiskaping
- Tilrettelegning og formidling av kunnskap
- Daglig drift

Kulturminneområdet er sektorovergripende, og det er derfor viktig at kvaliteten knyttet til fylkeskommunens ansvar er på plass. Det bør være en målsetting å få til en effektiv saksbehandling som også holder kvalitetskravene. Dette er nødvendig med tanke på tiltakshavere og kommuner som er forpliktet gjennom lov å samarbeide med fylkeskommunen på kulturminneområdet.

Kultur og næring er et felt som ikke er lovpålagt. Kulturminner/kulturmiljø/landskap er infrastruktur og premissleverandører for annen type næringsvirksomhet. Nord-Trøndelag har en svært mangfoldig og rik kulturhistorie som kan nyttes til økonomisk verdiskaping på en bærekraftig måte.

Høringsuttalelsene viser et behov for å få på plass infrastrukturen, tilgjengeliggjøre og formidle den kunnskapen som finnes om kulturminnene. Et kulturminne som ingen vet noe om er ikke et kulturminne for lokalsamfunnet. Således forblir kulturminnene et ubrukt potensial.

Nord-Trøndelag fylkeskommune
Fylkets hus • 7735 STEINKJER

Fylkesråd for kultur Annikken Kjær Haraldsen
annikken-kjar.haraldsen@ntfk.no
Tlf 74 11 10 00

Fylkeskultursjef Ragnhild Kvalø
ragnhild.kvalo@ntfk.no
Tlf 74 11 12 76

Medarbeidere kulturminner/kulturhistorie

Rådgiver nyere tids kulturminner Hilde Arna Tokle
hilde-arna.tokle@ntfk.no
Tlf 74 11 12 72

Arkeolog Lars Forseth
lars.forseth@ntfk.no
Tlf 74 11 12 70

Arkeolog Eirik Solheim
eirik.solheim@ntfk.no
Tlf 74 11 12 73

Rådgiver kulturminnevern Anne Bjørg Evensen (vikar)

Handlingsprogram for kulturminnepolitikk

Redaktør Hilde Arna Tokle, Nord-Trøndelag fylkeskommune
Foto og intervju Jan Inge Yri, Nord-Trøndelag fylkeskommune
Grafisk Design WOW Reklame AS • www.wow-medialab.com
Trykk Kai Hansen AS

- et ansvar for **FYLKESTINGET**
i Nord-Trøndelag

